

8^{ed}
Fundamenta Medicinæ,
SCRIPTORIBUS,

Tam inter **ANTIQUOS**
Quam **RECENTIORES**, Præstantioribus,
DEPROMPTA;
Quorum Nomina Pagina sequens exhibet

In Usum Artis Medicæ Tyronum.

Cui Subnectitur **APPENDIX**, Præscri-
bendi Methodum in quibusdam Morbis
exhibens.

^K
Autore **JOANNE GROENVELT M. D.**
è Coll. Med. Lond.

Secundùm Dictata

D. ZYPÆI, M. D.

^K
Et Medicinæ Professoris Eruditissimi in
Academiâ Lutetianâ.

Editio Secunda.

LONDINI: Prostant Venales apud **THO. CORBETT**,
ad Angulum Vici vulgò dicti *Ludgate-Hill*, juxta *Elect-*
bridge. MDCCXV.

a

2308

29

A D

LECTOREM.

Libellus, qui hic Lectori offertur, non dubito quin gratus erit, quamvis Autor, ex peculiari suâ aversione rudis & imperiti Vulgi & Characteris publici, ipsi Fronti nomen suum præfigere noluit.

. Hæ enim paginae nunquam conscriptæ erant, ut hoc modo publicæ redderentur, sed solummodo compositæ ad usum & instructionem paucorum

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. It includes words such as "Museum", "British", and "Museum".

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. It includes words such as "Museum", "British", and "Museum".

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. It includes words such as "Museum", "British", and "Museum".

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. It includes words such as "Museum", "British", and "Museum".

A D

LECTOREM.

lbellus, qui hic Lecto-
ri offertur, non dubito
quin gratus erit, quam-
vis Autor, ex peculiari
suâ aversione rudis &
imperiti Vulgi & Cha-
racteris publici, ipsi Fronti nomen su-
um præfigere noluit.

. Hæ enim paginae nunquam conscri-
ptæ erant, ut hoc modo publicæ red-
derentur, sed solummodo compositæ
ad usum & instructionem paucorum

quorundam privatorum Discipulorum, è quorum numero ego (quod sine arrogantiâ dixerim) unus fui : & hinc evenit, quod alios incito ad illud, quod mihi ipsi summam attulit utilitatem.

Uti Sylva maximè extensa, vel magnificum Palatium, artificioso penicillo completè & perpulchrè in minori Tabula pingi potest.

Sic maxima pars Doctrinæ & boni Sensus, arte & judicio peracta, in mirimum contrahi potest compendium : ut Lector hic inveniet *necessaria cognoscenda* totius illius Artis, quæ summi est momenti ad veram hujus Vitæ fruitionem, eo modo oblata, quo brevis, intelligibilis, & facilis reddita sit.

Hicce quamvis concessis, nullo tamen modo expectari potest, quod hæc omni respectu studiosum reddent excellentem Medicum. *Certa sunt præcognita* cuilibet Arti annexa ; hinc requisitum est ut Candidus Lector in antecessum instructus sit in Anatomia, eò usque ad
mini-

Ad Lectorem.

minimum, ut noscat situm, Mechanismum & usum partium principalium, & Leges Circulationis & Secretionis in genere : insuper ut bene versatus sit in Pharmacia, & sciat sub quibus principiis præparationes particulares, operationes differentes & processus varii dependeant.

Sed ut hic, sic unusquisque sufficienter satis apprehendit, nihil ultra hic necessarium esse, quam demonstrare Tyrones Medicos, huc usque progressos, methodum facillimam & jucundissimam, prosequendi cætera requisita ad omnimodam totius artis perfectionem necessaria.

Præteritis hunc in finem Temporibus plurima formata fuerunt Systemata, qualia nunc hæc nunc illa in magnâ fuerunt æstimatione ; sed proh Deum ! non solum tam prolixa sunt, ut magnum requirant temporis spatium & summos labores ea pervolvere ; ea insuper scripta a tanto fuerunt tempore

ut jam vix sint alicujus usus, plurima enim nova inventa sunt a recentioribus in Anatomia & vero Corporis humani Mechanismo, æque ac plurima experimenta in usum venerunt quotidianum, quæ toto Cœlo differunt a veterum opinionibus, & summum habent influxum in Oeconomiam animale, & ob ea, summa cum ratione alterant Theoriam æquè ac Praxin Medicam.

Præterea omnia illorum Systemata tam rigide accommodata fuerunt particularibus Philosophiæ tunc in usu problematibus, ut antequam aliquis utilem exinde sibi potliceatur progressum, necessarium est ut se totum prius devoveat particulari huic problemati unde Systema illud, quod ante se habet, formatum est : si aliter agit, omnia convictionis media perdit, & nunquam intelligit quod legit.

Tales remove scrupulos hic sibi
pro-

Ad Lectorem.

promittit Autor: Ille non solum extorquet Medicinæ Theoriam ab ignorantia & errore particularis Sectæ Philosophorum, sed illam claris demonstrationibus & convictionis Methodis firmam facit.

Quo solo innixus fundamento, res (meridianâ luce clariores) apparent veræ, sic ille totam Materiam Medicam in tam breve compendium contrahendo, totum studium Medicum facile reddit & jucundum.

In juniorum gratiam Morbos quosdam in fine adiecit curandos, in Appendice libelli. Invenies fortassis quæ allubescunt, & vel Argumenti novitate aut usu, Lectionis tædia discutient. Non alius illi in eo finis, quam prodesse juventuti Medicæ, & vel ejus exemplo ad praxeos excellentioris imitationem accendere.

Quam necessaria sit Theoria fundamentalis ad promptum creandum Medicum, apparet ex præliminariis D.

Ad Lectorem.

*Rich. Mead, M. D. &c. in Tractatu suo
de imperio Solis & Lunæ, ubi (propriis
suis rationibus præmissis) concludit cum
Hippocr. lib. de Prisc. Medicina.*

Ratiocinationem laudo modo ex iis
quæ sensus comprehendunt, aut expe-
rientia ostendunt, nascatur : illud post
modum illustrat & confirmat per com-
parationem, simillimos (dicendo) esse
plerosque Medicos imperatorum na-
vium gubernatorum, quorum dum tran-
quillo Mari & secundis Ventis trabuntur,
non deprehenditur Artis inscitia, at si forte
gravius cælum contraxerit Tempestas, con-
stat mox illorum Culpâ factum esse Nau-
fragium.

AUTHOR.

AUTORES

In hoc Tractatu citati.

B Aglivius:
Bidloo.

Bellinus

Bilsius.

Bartholinus

Borrellus

Boerhaaven.

Celsus

Cartesius.

Charleton.

Cheyne

Couper.

Friend.

De Graaf.

Glisson.

Diemerbrook.

Eut.

Etmullerus.

Fernelius.

Galenus.

Harz

Fundamenta Medicinæ.

Harvejus.
Helmontius.
Hippocrates.
Lowerus.
Mayern.
Malpigijs.
Mead.
Morton.
Needham.
Paracelsus.
Pitcarnius.
Riverius.
Sanctorius.
Schneiderus.
Schroderus.
Steno.
Sennertus.
Sylvius.
Tulpius.
Vesalius.
Veslingius.
Wharton.
Willisius.
Zypæus.

CON.

CONTENTA

Librorum & Capitum.

F undamentorum Medicinæ, siue Physiologiæ Pars prima. Pag. I	
De Elementis.	5
De Temperamentis in genere, & de aliquibus eorum Speciebus.	8
Oeconomia Corporis humani.	II
De Temperamentis aliquarum partium & signis pera- mentorum.	14
De Calore Naturali & Calido innato.	16
De Humoribus.	19
De Humoribus Excrementitiis in genere.	24
De Lacte.	25
De Semine.	28
De Sanguine menstruo.	35
De Saliva.	40
De Succo Pancreatico.	42
De Melancholia Naturali.	44
De Sero Sanguinis.	45

I N D E X.

<i>De Humore Pericardii.</i>	46
<i>De Lympha.</i>	47
<i>De Muco Intestinali.</i>	49
<i>De Sudore.</i>	50
<i>De Urina.</i>	51
<i>De Lachrymis.</i>	54
<i>De Sanguine Puerperii.</i>	55
<i>De Aqua Parturitionis.</i>	56
<i>De Sanguine Hemorrhoidali.</i>	ib.

PHYSIOLOGIÆ Pars secunda.

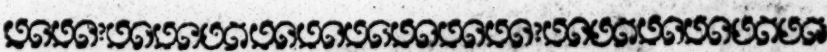
D E Spiritibus in Genere, eorumque Speciebus.	57
De Partibus in Genere.	62
De Speciebus Actionis naturalis, & primo de Fame & Siti.	65
De Sanguificatione.	68
De Circulatione Sanguinis.	70
De Motu Cordis.	74
De Pulsu.	77
De Motu Cerebri.	79
De Generatione Spirituum.	80
De Respiratione.	81
De Motu Peristaltico ventriculi & intestinorum.	86
De Nutritione.	87

INDEX.

Fundamentorum Medicinæ, Pars Secunda ; five HYGIEINE.

D E Rebus non naturalibus in genere;	89
De Aere.	91
De Cibo & Potu.	96
De Somno & Vigilia.	104
De Motu & Quiete.	109
De Animi affectionibus.	114
De excernendis & continendis.	111

Fundamentorum Medicinæ, Pars Tertia ; five PATHOLOGIA.

D E rebus contra naturam.	123
De morbo.	127
De morbo universali & particulari.	128
De morbo Contagioso & non Contagioso.	129

De

I N D E X.

<i>De morbo Pandemio, Epidemio, Endemio, & morbis Sporadicis.</i>	133
<i>De morbo brevi, longo, acuto, & non acuto.</i>	135
<i>De morbo benigno & maligno.</i>	136
<i>De Morbo magno et parvo.</i>	138
<i>De morbo primario, id est, per Idiopathiam, & secundario, sive per Sympathiam.</i>	139
<i>De morbo Hæreditario & non Hæreditario.</i>	140
<i>De morbi tempore, Paroxysmo, Periodo, Typo, & de morbo recidivo.</i>	144
<i>De causa morbi ejusque speciebus.</i>	147
<i>De Pletthora, Cacoehymia, & Flatu.</i>	149
<i>De Symptomate ingenere.</i>	151
<i>De actione læsa.</i>	153
<i>De excretorum & retentorum vitus.</i>	154

Fundamentorum Medicinæ Pars Quarta, sive SEMEJOTICE.

D E Signo Medico in genere, & de aliquibus ejus speciebus.	157
<i>De cognitione morbi ex quatuor signis.</i>	159
<i>De dignotione causæ morbi.</i>	Ibid.
<i>De dignotione partis affectæ.</i>	160

INDEX.

THERAPEUTICA.

D	<i>E indicatione, indicante & indicato.</i>	177
	<i>De victus ratione.</i>	179
	<i>De Venæ sectione.</i>	183
	<i>De Arteriæ sectione.</i>	190
	<i>De Hirudinibus.</i>	191
	<i>De Cucurbitulis.</i>	193
	<i>De Frictionibus.</i>	196
	<i>De Ligaturis.</i>	197
	<i>De Caustico actuali.</i>	198
	<i>De Caustico & Vesicatorio.</i>	Ibid.
	<i>De Fonticulis & Setaceis.</i>	200
	<i>De Suppositoriis.</i>	201
	<i>De Enemate.</i>	202
	<i>De Vomitoriis.</i>	204
	<i>De Purgantibus.</i>	205
	<i>De Alexipharmacis & Sudoriferis.</i>	212
	<i>De Diureticis seu urinam moventibus.</i>	213
	<i>De Expectoantibus.</i>	214
	<i>De salivam moventibus, Apoplegmatisantibus & Er-</i>	
	<i>rhinis.</i>	215
	<i>De Sternutatoriis.</i>	217
	<i>De Menstrua, semen, libidinem, lac, fatam, & secundi-</i>	
	<i>nas moventibus.</i>	218
	<i>De Medicamentis calculum frangentibus, flatu tollen-</i>	
	<i>tibus, & vermet necantibus.</i>	221

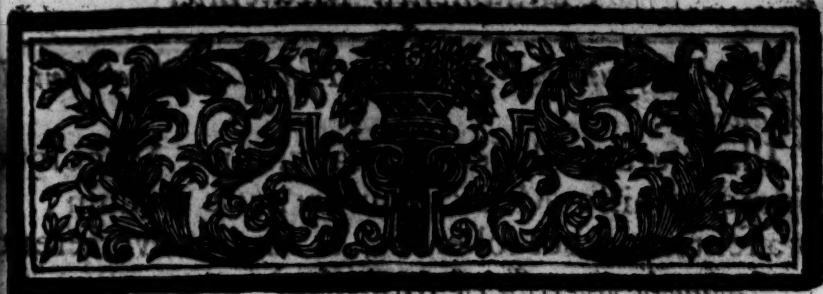
De

I N D E X.

<i>De Somnum inducentibus, & dolorem tam lenientibus quam obtundentibus.</i>	221
<i>De Spiritum recreantibus.</i>	222
<i>De modo agendi variorum aliorum Medicamentorum, usum in Medicina habentium,</i>	223
<i>De Medicamentis speciali parti & morbo appropriatis, & quomodo agunt.</i>	228

E R R A T A.

PAG. 4. lin. 15. lege *Affecta*. p. 12. l. 12. l. *minorem unde*, p. 27.
l. 28. l. *papillam*. p. 28. l. 19. l. *dicata*. p. 33. l. 16. l. *oblinioni*.
p. 34. l. 22. l. *nunquam*. p. 63. l. 22. l. *sunt partes*. p. 69. l. *penult.*
l. *exsanguis*. p. 83. l. 14. l. *constitutionem*. i. 31 l. *fibrarum*. P. 101.
l. 19. l. *multum soporosos*. p. 133. l. 14. l. *Sporadici*. p. 154. l. 26.
l. *ramenta*. p. 174. l. 5. l. *illa*. p. 177. l. *ult.* l. *juvare*. p. 181. l. 20.
l. *qualitas*. p. 202. l. 6. l. *pertingit*. p. 228. l. *antepenult.* l. *diversi-*
tate morbi. Errata reliqua minoris notæ facile corrigit benevolus
Lector,

FUNDAMENTORUM
MEDICINÆ
PARS PRIMA,
SIVE
PHYSIOLOGIA.

CAP. I.

*Q*UID est Medicina?

Medicina est Ars præsentem Sanitatem conservandi, & amissam restituendi: vel est, Scientia eorum (ut videbis in seq:) quorum applicatione Vita & Sanitas conservantur, vel Sanitas amissa restituitur.

Unde suum habet ortum Medicina?

Ex ægitudinibus, quæ ex injuriâ Aëris, ex naturâ alimentorum & potulentorum, ex vitæ actionibus, ex ipsâ denique fabricâ humana compagis mortalibus evenere.

Quid monumenta veterum Historiarum referunt de Medicina?

Illa referunt Chaldaeos, Babylonios Magosque primò coluisse Medicinam in hunc modum: ut praesentes morbos tollerent, & futuros averterent.

Quomodo progressa est Medicina?

Hinc in Ægyptum, ex hac in Græciam derivata est; inter has maxime florebat in Cnido, Rhodo, atque Coörum insulâ.

Cui debentur Prima Rudimenta Medicinae?

Prima Rudimenta Artis debentur casui fortuito, instinctui Naturali, & eventui non proviso.

In quot partes dividitur Medicina?

In Partes Quinq̃ue, in

Physiologiam.

Hugieinen.

Pathologiam.

Semejoticen.

Therapeuticam.

Cui debetur progressus Medicinae?

Debetur memoriae effectuum, morbi enim descripti & auxilia in tabulis delineata Templo Deorum affigebantur; exponebantur agri in Trivis & Foro, & ratiocinio simili utebantur.

Unde major perfectio Artis nata fuit?

A constitutione Medicorum, ab annotatione exactâ Morborum, ab accuratiore observatione & applicatione Remediorum.

Quid colligis ex dictis praecedentibus?

Antiquissimam medicinam ortam fuisse ex solâ collectione fidelis experimentorum.

Postea, cogitatum de causis horum indagandis lege ratiocinii.

*Experientia primum
fulcrum medicinae est.*

*Ratio alterum ful-
crum medicinae est.*

Priorem partem semper fuisse eandem Necessitate, Ufu, Evidentiâ: posteriorem mutabilem, & in quâlibet fere parte aliam.

Quis est finis Medicinæ?

Finis ultimus Medicinæ est Sanitas. Et finis subordinatus mitigatio symptomatum. Sanitas, si sit præsens, per medicinam conservanda est, si amissa, per eandem restituenda est; horum prius Hygiene, alterum Therapeutica vocatur.

N. B. Non obest quod sunt morbi incurabiles, quia illis mederi medicus non intendit, suntque tales extra Sphæram activitatis Medicæ; interim à medicinâ describuntur, non ut in iis finem suum consequatur, sed ut tales dignoscantur & prædici possint, ut honori Medici consulatur.

Hæc quæso adhuc distinctius exponas?

Finis Medicinæ est Evitatio dolorum, debilitatis, mortis: adeoque est Conservatio sanitatis præsentis, & Restitutio amissæ in homine. Hinc, quicquid in hac Arte sciendum vel agendum uni huic scopo inservire debet.

Quid est Objectum Medicinæ?

Est Homo; id est, ejus Vita, Sanitas, morbi, horum causæ, quibus oriuntur: media, quibus diriguntur.

Quid porro magni Emolumenti fuit Medicinæ?

Anatomia, quâ Cadavera sanorum, & causæ morborum abditæ indagatæ fuerunt, sanitatis & morborum causæ evidentes magnâ industriâ quæsitæ sunt: horum principium, augmentum, status & declinatio, exitus, per mutationes notata. Anatomia ostendit corpus humanum constare duplici partium genere, Solidis videlicet & Fluidis.

Quid sunt Solidæ partes?
 Solidæ partes sunt vasa, fluidas coërentia, vel instrumenta Mechanica ossea & Cartilaginea. Fluidæ omnes inter illa vasa continentur, moventur & in motu determinantur.

Quid porro?
 Medicamentorum electio, præparatio, applicatio, vires, eventus observata sunt. Democritus, qui vixit tempore Hippocratis, viva secundo animalia ætatem contrivit.

An diu perduravit Medicina in Statu post Hippocratem?

Minime: nam post Hippocratem in varias Sectas variis cognominibus insignitas se dividebant Medici: Sic Theffalus Theffalicus & ejus Affectus dicebantur Methodici; Heraclicus & qui ipsi adhererebant, Empyrici: Donec tandem Galenus, qui in omnes has sectas quam maxime invadebat, medicinam accuratius in formam reduxit.

Quamdiu permansit Galenica illa Doctrina?

Ad tempora Arabum, qui in Africâ Scholam extruxerunt Medicam: illi tantum interpretati fuerunt doctrinam Galenicam, & sequentia secula sequacia habuerunt.

Quomodo doctrina eorum tandem emendata fuit & refutata, quo in loco, & quibus mediis?

Renovata fuit Disciplina Hippocratica in Academiis Gallicis, experimentis Chymicorum, maxime Paracelsi, deinde Helmontii & aliorum.

Quomodo Medicina hoc presenti tempore colitur?

A nuperis annis promovetur quamplurimum instructionibus Mechanicis, Physicis, Chymicis, & hodie ab omni secta libera est.

Quotuplicia sunt media quibus hæc Ars acquiritur?

Duplicia: Observatio scilicet: & Ratiocinatio.

Quenam est Observatio?

Observatio est rerum omnium quæ in Homine Sano, Egroto, Moriente & Mortuo fiunt, tam ab illis quæ in eo sunt, quam ab illis quæ arte, casu, &c. per externa in eo producuntur.

Quenam est Ratiocinatio?

Ratiocinatio exacta est, quæ ea, quæ in homine fiunt, abscondita sensibus, vel facienda sunt, investigantur, demonstrantur: quod ut fiat, data experimenta, singulatim expensa, comparanda sunt inter se, notanda omnia, quæ ratione & experientia clare deduci possunt.

Quot sunt res Naturales in Medicina?

Res Naturales sunt Septem: videlicet Elementa, Temperamenta, Humores, Spiritus, Partes, Facultates, Actiones sive Usus.

Quot sunt res non Naturales?

Res non Naturales sunt Sex: videlicet Aer, Cibus & Potus, Motus & Quies, Somnus & Vigilia, Excreta & Retenta; & animi Pathemata.

Quot sunt res Contra Naturam?

Res Contra Naturam sunt Tres: videlicet Morbus, Morbi Causa, Morborum Symptomata.

Ab hisce tribus tota Medicina dependet.

CAPUT II.

Quid sunt Elementa?

Elementa sunt Corpora simplicia, ex quibus omnia alia Spectabilia hujus Mundi Corpora primo componuntur, & in qua ultimo resolvuntur.

Elementorum in Corpore Unio seu Coniunctio vocatur *Mistia*, ut Corpus ex Elementis procedens vocatur *Mixtum*.

Sunt nobis cum modernis Philosophis Elementa tria scilicet *Æther*, sive *Materia Subtilis* seu *Primum Elementum*, quod habet particulas tenuissimas & subtilissimas, celerrimè semper motas & agitas, indefinirà parvitas, hoc est, quarum alia aliis in infinitum sunt minores. Est purior in Sole, deinde in Stellis fixis, quam in igne culinario nostro, qui ex hoc Elemento componuntur. Est in cuiusvis ferè corporis Poris reperibilis, quæ illas continuo & celeriter perfluit, uti Mundum alter Oceanus, quævis Corpora, etiam vim suam exercendo, ubi satis liber non transit, ac eatenus in liquidis est causa fermentationis, de qua postea.

Materia hæc subtilis est causa Caloris & Frigoris; nam agitando quædam Corpuscula, eaque vehementius in fibrillas nervorum nostrorum impellendo, causat in nobis sensum Caloris, sicut è contra sensus Frigoris in nobis excitatur, ubi nervorum nostrorum fibrillæ moventur à corporibus quibusdam minus à materia subtili agitis.

Subtilis hæc Materia triplex est, in alia enim lucet & calida est, ut in Candela. 2. alia non lucet & calida est, ut in calce aquâ irrorata, item in nostro Sanguine. 3. alia denique lucet & non ardet, ut in Succino, aliquibus Vermibus, Piscibus marinis, lignoque putrido, & aliis in obscuro lucentibus, quæ propterea *Noctiluca* dicuntur.

Secunda Species est *Secundum Elementum*, sive Globuli ætherei seu cælestes, qui sunt particule aliquæ rotundæ, politæ ac exiguæ quidem, sed maiores quam sunt particule primi Elementi, quæ pro

pro vario suo in auris tympanum impulsu, auditionem in nobis faciunt.

Globuli ætherei, dum a Corpore luminante protenduntur, ac in fibrillas nervi Optici impelluntur, super illas statim motus aliquis ad sedem animæ propagatur, qui sensationem aliquam, quam *Sensationem* vocamus, in nobis excitat, eamque variam pro vario motu radiorum seu globulorum in lineâ juxta se positorum, & secundum diversitatem Corporis *Diaphani*, seu lumen transmittentis coloris, ope globulorum ad oculi fundum, indeque per nervos opticos delati, determinant animam ad hoc vel simile objectum coloratum videntem.

Tertium denique Elementum seu materia terrestris constat etiam particulis minutis satis, sed majoribus, quam quæ sunt Primi & Secundi Elementi.

Aristoteles habet quatuor Elementa quæ sunt, Ignis, Aer, Aqua, Terra.

Sufficit Medico quod sciat Corpus nostrum primitus constare particulis Magnitudine & Figurâ multum diversis, v. g. crassis, tenuibus, gravibus, levibus, mollibus, duris, flexibilibus, rigidis, acutis, ramosis, obtusis, &c.

Chymici Sal, Sulphur & Mercurium obtrudunt, videntes ex multis corporibus illa vi ignis elici. Sed minus recte, nam Aurum, Talcum ustum, Vitrum, &c. in nullum vel vix unum illorum trium resolveris quocunque ignis gradu.

Ita Sanguis humanus in Phlegma, Sal, Oleum, Spiritum & Terram resolvi videmus, pariter fit cum Cornu Cervino, Sal, Sulphur & Mercurium ex aliquibus corporibus vi ignis elici, non inde sequitur, quod in illis ante fuerint prima principia,

quia fortè vi ignis ex illis ibi sunt producta, deinde non sunt corpora omnino simplicia.

CAPUT III.

QUÆDAM addam, quæ ad rem medicam faciunt, & ab Elementis sumuntur.

Corpus nostrum cito periret, nisi assumptis quotidie restitueretur; illa quæ ingeruntur, sensibus parent.

Rerum deinde usus docebit, hanc Cibi in Corpus mutationem facilius procedere in variis esculentorum generibus, vel in iisdem præparatis, ante assumptionem.

Hinc Cerevisialia; mundata tritu, subacta igne, nutritioni aptant.

Condimenta, & varietatē potus docebit Hygieine. In fructibus vix ulla præparatio, præter maturationem naturā vel arte factam, effecta omnium illarum præparationum, est partium separatio, imminutio, mistio, dispositio propior fluiditati, crassiorum a liquidioribus secerio, in nutrimentum.

CAPUT IV.

De Temperamento in Genere & de aliquibus ejus Speciebus.

QUID est Temperamentum in genere? Temperamentum in genere est conveniens Elementorum inter se proportio, & in corpora sensibilia Contextus.

Quomodo dividitur Qualitas?

Dividitur in primam & secundam.

Inter Qualitates primas magis considerabiles numerantur hæ quatuor: Calor, Frigus, Humiditas, Siccitas: ex quibus ea, quæ in Temperamento suam Contrariam superat, Temperamentum denominat.

Quotuplex prima qualitas apud Medicos dividitur?

Duplex: alia est actu prima, quæ primo contactu, & immediatè nos afficit: alia est potentia prima.

Primæ speciei sunt, Calor Ignis culinaris, Frigus Aquæ:

Horum mutationes observari possunt, hæc mutata Corpus hominis faciunt: quæ restituendo Corpori assumuntur Solida sunt vel Liquida, adeoque vel Esculenta vel Potulenta; horum materies primævis aqua, & spontè nata ex terra, id Historia Sacra, Profana, & ipsa rei natura docet.

Deinde animalium solida & nonnulla liquida cum esculentis terræ natis præparantur: imo gentes quædam solis Vegetabilibus sustentatæ fuerunt, Nebucadnezar solo gramine vescebatur.

Quid inde?

Quum omnibus his mistis vel separatis, crudis vel præparatis utatur homo;

Quum eorum usu vigeat, vivat, reficiatur Corpus hominis, quum tam vario victu Sensiles qualitates vix differant: liquet omnia illa Terra, Aquæ Marisque producta mutari posse in Liquida & Solida hominis.

Qualitates illas de quibus loqueris, velim ut clarius distinguas?

Volo: Qualitas potentia prima est, ut Calor in pipere, Frigus in Lactucâ, &c.

Calor actualis a parte rei est motus validus, celer, & confusus, (ut in Cauterio actuali) insensibilium particularum Corporis.

Frigus actuale a parte rei, est privatio motus validi, celeris & confusi particularum Corporis.

Calor potentialis a parte rei est talis particularum in Corpore aliquo Dispositio, ut ad motum Corpori nostro tales acquirat vel faciat poros, ut Æther vel Materia subtilis vehementius in illis se moveat, & calorem excitet, ut Calor in Pipere, unde calefaciunt nos ea, quæ particulis nostris motum celerem & confusum inferunt.

Frigus potentiale, a parte rei, est talis particularum in Corpore aliquo dispositio, ut ad motum Corpori tales acquirat vel faciat poros, ut Æther seu materia subtilis debilius in illis moveat, Frigus excitet ut Frigus in lactuca: unde frigefaciunt nos ea, quæ in particulis nostris motum celerem & confusum possunt resistere, diminuire, vel in rectiorem mutare.

Calorem esse dictum motum & *Frigus* ejus privationem patet inde, quod ubicunque talis motus est, ibi fit Calor, & ubi abest, ibi fit Frigus.

Temperamentum partiale est quod unicuique parti est datum: ut Temperamentum Cerebri, Cordis, &c.

Temperamentum totale est, quod ex partialibus conflatum toti mixto ascribitur: ut temperamentum totius Joannis.

Temperamentum ultimo dividitur in *innatum* & *acquisitum*:

Temperamentum innatum est, quod a Natura, sive primo orçu, cuique obrigit.

: *Tempe-*

Temperamentum acquisitum est, quod decursu ætatis per res non naturales, vel præternaturales obtigit.

Innatum toto vitæ tempore non manet plane eodem, absolute, tamen posset per æqualitatem rerum nonnaturalium; at tamen illud diutius manet saltem idem moraliter, quam acquisitum, quia altius radicatum est, & si contrariorum occursum non satis debelletur, vel non cedit aut cito redit; unde in Pueris difficillime perditur.

Residet innatum potissimum in Sanguine & Spiritibus, quibus partes ceteræ Temperamentum suum debent.

CAPUT V

De Oeconomia Corporis Humani.

DUM Physiologiam tractamus, non incongruum erit Oeconomiam humani Corporis ulterius describere. In fine capituli Tertiæ attingimus Crassiorum secretionem; quæ ut melius intelligatur, explicabimus novam illam speciem, quam induunt Cibi in ore mutati, quam mutationem Organa Oris efficiunt. Hæc maxime morfu sit & masticatione, quæ modo seq. procedit.

1. Deductione Maxillæ inferioris à superiore, per contractionem duorum musculorum gracilium biventriculorum, oblongiorum, qui ori ex parte superiori processus Mastoidei & ad Styloides desinunt in Tendinem rotundum, qui transit Stylohyoideum & Ligamentum annulare affixum Ossis Hyoidis, hinc

hinc novo Ventre descendit in medium internum
extremi menti. (*Vesal. L. 2. T. 5. Lit. H. I.*)

2. Compressa & adducta maxilla inferiori ad
superiorem per Contractionem Musculorum.

1. Temporalium, qui orti ab ossibus Vertex, Frontis, Temporum, & cuneiformi
valido, curto Tendine, se inferunt supremo
acuto processui maxillae inferioris (*Vesal. L.*

2. T. 5. Lit. B.

2. Masseterum, qui Triangulares, Grassi
Curvi Musculi, orti ex osse jugali & maxilla
superioris, ad angulum oculi minorem funde
ad Auram usque excurrunt, & Tendines affi
gunt maxillae inferioris margini interiori,
exteriori ab angulo usque in medium, variis
& se mutuo ad acutos angulos, secantibus fi
brarum directionibus (*Vesal. L. 2. T. 5. L. D.*

3. Cibi per dentes incisivos pro Bolo commo
do incisus, accantur in Ora Labiis & Genis per
suos musculos leniter ad mandibulas compressis,
maxime ope Sphincteris Labiorum & Buccinato
ris (*Vesal. L. 2. T. 4. Lit. M. N.*) tum ope Linguae
suis actae musculis (*Malpighius de Lingua*) contine
tur atque invertitur intra superficiem latam, in
aequalem, concavam, acuminatam dentium mo
larium, ubi detentus motu maxillae inferioris
premitur, teritur, attenuatur, ad quos effectus
concurrit primo motus comprimens. Secundo
motus antrosum ope pterygoideorum externo
rum, qui ex parte exteriori Alae Vesperilionum
orti, retrorsum progressu inferuntur inter pro
cessum condyliformem & cordam (*Vesling. Tab.*
Cap. XIII. Fig. 11. Lit. E. F.) & ope variarum Fibrarum
in Temporalibus & Masseteribus. Tercio motus re
trosum per varias Fibras Temporalium, Massete
rum,

rum, Biventrium determinato concursu agentium. Quanto motus ad latera qui fit Musculis pterygoideis internis qui ex interna parte processus Vespertilionis orti, valido tendine inferuntur posteriori inferiori maxillæ circa angulum (*Vesal. Lib. 2. Tit. 6. L. D.*) quin liquet pro vario concursu simul agentium variari effectus eorum. Sic Cibus atteritur, Linguâ inter molares determinatur, variæ ejus partes variis tritibus exponuntur, & sic fit Masticatio. Hoc motu Masticationis cibus mutationes similes (*Paragr. ultimo notat. Cap. de Elementis*) contingunt. Sed & partes oris multæ aliæ scitu necessariae sunt.

Juxta Parotidem glandulam conglomeratam alia est glandula conglobulata, unde Saliva in os, ductu in genis patente, circa tertium molarem Superiorem (*Steno observat. Anat.*) & ex maxillari-bus (*Wharton C. 21.*) atque Sublingualibus Bartholini (*Philos. Transact.*) faucium & palati mucus & saliva (*Solmeider de Catarrh. Lib. 3. S. 2. C. III. fig. 2. 3. 4.*) in os manat, quæ Sanis sponte semper præsto est. Dum ore continetur, saliva valde spumosa, esurientibus copiosior, fluidior, acrior; jejulantibus valde detergens pustulas, cicatrices, maculas tollens, pastæ panis mista hanc fermentat; mista succis vegetabilibus eos facit fervere & in Spiritus inflammabiles mutari; Brutis, Dormientibus, & Sanis deglutitur;

Sputione, Voluntaria nimis secreta ἀρετῆς, ἀναισθησίας creat. Sanis insipida, Aquâ, Sale, Spiritu constat, exhalatione Chymicâ cognoscendis.

Motu Masticationis attenuatis Cibus, Saliva suis fontibus expressa admiscetur, hæc liquido arterioso orta similis est liquidis per nostrâ vasa motis.

Ergo

- Ergo hæc permissio facit
1. Ad Similitudinem Corporis nutriendi.
 2. Ad miscibilitatem oleosorum cum aqueis.
 3. Ad solutionem Salinorum.
 4. Ad Speciem fermentationis.
 5. Ad saporum odorumque mutationem.
 6. Ad inductionem motus intestini.
 7. Ad refectionem momentaneam.
 8. Ad sapida applicanda quum insipida sit.

Tot ergo Saliva effectibus utilis, tot elaborata artificijs, malè excrementum habita, rejicitur motu masticationis & permissionis Salivæ, aer miscetur intra massulas pastæ, qui dein Elasticitate, fluiditate, gravitate nativis, calore corporis excitatis, & variatâ omni momento pressione varians, se parationem, attenuationem, fluxibilitatem, motumque intestinum masticatæ massæ conciliat.

Voracia, Esurientia valde Animalia minus masticant. Masticatione diù exercitatâ Cibi, sæpe jam in ore Chylum referunt, & tum longè citiùs sedatur Fames.

Hinc liquet, actionem hanc & Necessariam & Salutarem admodum esse.

CA P U T VI.

*De Temperamentis aliquarum partium & Signis
Temperamentorum.*

Cujus Qualitatis sunt Corporis Partes? Omnes Corporis partes secundum se Calida sunt atque humidæ; iis liquidem qualitatibus vivi-

tur; ad sese invicem vero comparata tam diverse sunt, ut meritò aliqua ex ipsis calidæ, frigidæ, humidæ, & siccæ dicuntur.

Secundum hoc Calidæ habentur Cor, Sanguis, Spiritus, Arteriæ, Venæ, Pulmones, Lien, Hepar, &c. Calidissima qualitatis omnium Cor est. Calidissima non sunt Spiritus; licet enim celerimè moveatur, vehementer tamen & cum aliqua crassitie, ut ad calorem requiritur, non movetur, alias nervi essent ex calidissimis.

Partes frigidæ sunt: Os, Cartilago, Tendo, Membrana, Ligamentum, Spinalis Medulla, &c.

Pro Sexus & Ætatis diversitate etiam diversum est Temperamentum.

Quid est Sexus?

Est Modus, ortus ex diversâ partium genitalium Conformatione & Temperie.

Quotuplex est Sexus?

Duplex: Masculinus & Fœmininus.

Quis est Calidior?

Prior calidior est Posteriore. Fateor interim Viragines quasdam esse maribus calidiores, & habere omnia jam maribus assignata.

Quid est Ætas?

Ætas est partiale tempus vitæ humanæ, à quo notabilis observatur mutatio.

Causa ætatum est diversa proportio Caloris nativi, ab illo tempore vitæ ob res naturales vel præter naturam. Unde ætates non in omnibus dictis annorum terminis circumscribuntur, sed aliis citius, aliis tardius contingunt, aliique aliis citius senescunt.

Quomodo dividitur Ætas?

In octo partes. 1. Infantia ad tertium annum extenditur. 2. Pueritia ad decimum annum. 3.

Pu-

Pubertas ad decimum octavum. 4. *Adolescentia* ad annum vigesimum quintum. 5. *Juventus* ad trigesimum quintum. 6. *Virilitas* ad annum quinquagesimum. 7. *Senectus* ad sexagesimum quintum. 8. *Decrepita Senectus*, quæ reliquum vitæ Tempus comprehendit.

Quomodo præservatur Senectus?

Cibus enchymis & enpeptis, Vino generoso vel ejus Spiritu, quæ calorem languentem roborant & forositates absumunt.

C A P U T VII.

De Calore naturali & Calido innato, &c.

Temperamentis finitis non incongruè aliqua de calore nostro naturali, &c. annectam, ad cujus variationem multum etiam temperamentum variari, jam videbimus.

Quid est Calor noster Naturalis?

Calor noster naturalis à parte rei nihil aliud est, quam materiæ subtilis, seu igniculi cujusdam non lucidi (qualis in calce vivâ, aquâ irrorata, diversis fermentationibus chymicorum, fimo Equino, & herbis in cumulo putrescentibus reperitur: calidi tamen, & ab igne nostro culinario solo gradu differentis, (& tenuium aliquorum sanguinis fragmenta ipsi innatantium) motus celer & confusus.

Unde oritur ille motus?

Oritur ille motus ex eo, quod materia subtilis se in sanguinem insinuans, ob præpeditos ejus poros, non satis liberè motum suum per illum

Con-

continuet, ideoque in particulas Sanguinis vim suam debet exercere, easque confuse agitare; unde cum easdem habet causas cum Fermentatione, ut jam statim intelligetur, atque varias Fermentationes cum Calore peragi videmus, meritò Calorem nostrum in illâ constituendum arbitror.

Quid est Fermentatio?

Fermentatio est motus intestinus inter partes heterogeneas alicujus Corporis, quo illud quodammodo aërescit & accenditur.

Quomodo Fermentatio efficitur?

Fermentatio efficitur per hoc, quod materia subtilis, transiens per corpora quædam humida & fluida, occurrat & impingat in particulas quasdam rigidas, minusque flexiles illis innatantes; quædam se poris accommodare nequeunt, confusionem pariunt, sic, ut tum materia subtilis majore copiâ in poros replendos se insinuare debeat, atque ita dicta corpora rarefaciat ac extollat.

Rem amplius illustra?

Eo modo, quo, in loco aliquo plures homines ad sese invicem quiescentes, quam confuse inter se motos, collocare possumus:

Passim hoc videre est in corporibus Humidis, seu quæ habent particulas aliquas aliquando cum adjunctis aliis, leniter inter sese motas.

Sed quid accidit è contrario?

Si celerius & confusius eæ inter se moventur particulae, eò amplius spatium requirunt: hoc videmus in *Vino*, quod totâ *hyeme* (vulgariter loquendo) quievit, aut saltem particulas minus motas habuit; in *Vere*, ubi radii Solares magis ad nos pertingunt, adeoque materia subtilis majorem init

motum, (namque vinum suis particulis rigidis, ut Tartareis, aliisque non caret) dolium quo continetur, nisi spiraculum habeat, diffringet, itaque non omnis liquoris rarefactio est proprie Fermentatio, sed ea tantum, quæ ab intestino fit principio, seu partium heterogeneousitate, ac pororum difformitate, ob quas materia subtilis ad transitum suum cogitur vehementius insurgere, consequenter non est Fermentatio in aqua, aut liquore alio, magis homogeneo, super ignem rarefcente, namque talis solum, ebullit à copiâ materiæ subtilis, ipsi extrinsecus impulsâ, & non ita à causâ ipsi internâ.

Quomodo dividitur Calor innatus?

In insitum & influentem: prior est ab exordio vitæ, posterior est qui priorem ducit in actum.

Nota, Calorem innatum distinguunt multi in insitum & influentem, quasi Calor aliquis ab initio vitæ singulis partibus inplantaretur, qui toto vitæ tempore perseveraret.

Verum ex jam dictis patet, omnem Calorem esse a Sanguine, adeoque influentem omnino fugacem & variabilem: præsertim cum ipsi illi Distinctores dicant & fateantur, innatum Calorem nihil ex se posse, sed in actum debere deduci ab influente, ideoque nullus ejus seorsim spectetur effectus.

Unde perpetuatur Calor natus?

A materia subtili, qui ex alimentis, chylo & Sanguine continuò ad Cor vehitur: Sedes igitur Caloris nativi est Cor.

Nonne augetur ille Calor?

Augetur ad Virilitatem usque, quia quò magis ad illam accedimus, eò magis a vapido excremento ille se vindicat, respirando melius flabel-
latur

latur motu corporis majore, aliâque quam in foetu circulatione magis accenditur.

Nota: quod in Foetu tota massa sanguinis singulâ circulatione utrumque cordis ventriculum non pertransit, nec in utroque fermentatur, sed capit vias speciales. *Vid. Lower de Corde.*

Quando primum instans Caloris in nobis est?

Quando anima nostra corpori nostro, sufficienter organifato infunditur, quod præcisè determinari non potest, tunc enim propriè nos sumus; sed si de futurâ nostrâ materiâ intelligatur, tunc nobis est senior.

Quid est Calidum nativum?

Est Substantia corporis nostri pinguis & oleosa, Caloris nativi subjectum. Idem dicitur humidum radicale, & humidum primogenium.

Quid est Natura?

Natura est motus Sanguinis & Spirituum legitimus, cum debitâ partium Conformatione quoad Poros, quoad Fibras contractorias, majores meatus, &c. Sola enim illa sunt, quæ mala ex corpore expellunt, bona retinent, aliqua deficientia adjiciunt, & in corpore exercent ea quæ naturæ adscribuntur.

C A P. VIII.

De Humoribus.

Quid est Humor?

Humor est Substantia liquida, palpabilis, in Corpore nostro, ex cibo & potu secundum Naturam progenita.

Quare dicitur Liquida ?

Ut excludantur Fæces, & partes Solidæ.

Quare Palpabilis ?

Ut excludantur Spiritus, qui etiam est Substantia liquida, sed ob summam suam Volatilitatem impalpabilis.

Quare in Corpore nostro progenita ?

Ut excludatur Jusculum recenter assumptum.

Quare secundum Naturam ?

Ut intelligatur nos hic non agere de humore præter Naturam.

Quid est Chylus ?

Est massa quædam liquida, ex cibo vel potu in Ventriculo genita.

Quomodo expellitur Chylus è Ventriculo ?

Expellitur Chylus è Ventriculo partim musculis abdomen coarctantibus, partim impulsu hepatis, partim denique motu Peristaltico, seu vermiculari Ventriculi fibrarum annularium, successivâ, ab orificio superiori ad inferius, contractione, quâ Ventriculus conformiter successivè fit angustior, & Chylus ad pylorum & intestina promovetur, ulteriùs perficiendus.

Quomodo fit Chylus ?

Ante, cum, & post cibum potumque ingestum. Saliva Oris perpetuò deglutitur, Liquor œsophagi continuò stillat, Lympha stomachi & reliquæ ciborum præcedentium cibis deglutitis commiscuntur, unde ope Caloris humani simul dilui, macerari, tumescere, moveri, attenuari, fere dissolvi, & meatibus corporis per quos fluent aptati reddi possunt.

Quid facit Chylus jam delapsus è Ventriculo in intestina ?

Ibidem ulteriùs elaboratur, tam à fermento sto-

stomachali, quod secum defert ex Ventriculo, quam à bile & succo Pancreatico, qui liquores in intestino duodeno congregantes, & cum Chylo commixti simul fermentantur, ac una cum ipsis Chylus, cujus particulas amplius diffingunt, atteruntque, donec comminutus satis, commigrat in vasa lactea.

Quæ sunt vasa Lactea?

Sunt Vascula quædam sui generis innumera, admodum tenuia, &, nisi Chylo turgida, oculum effugientia, quæ ex omni Intestinatorum tenuium parte egrediuntur, & per Mesenterium undique glandulam magnam seu centram ineunt, in intestinis crassis vero pauca observantur.

Nota. Vasa hæc Lactea vocantur vasa sui generis, vel potius *vasa primi generis*. Respectu Vasorum inde congregatorum in truncos crassiores sive pauciores, qui conficiunt cystem, seu ampliorem glandulam, ductus Thoracici partem incipientem, hæc sunt *Vasa Secundi Generis*.

Quomodo vasa Lactea in intestinis posita sunt?

Eodem planè modo ut Uretheres inseruntur Vesicæ Urinariæ; id est, Vasa Lactea non apertis osculis hiant in intestinatorum cavitate, sed oblique inter eorum tunicas sunt posita, eodem modo ut Uretheres Vesicæ, &c. ideoque aërem ex inflatis intestinis non admittunt vasa lactea, ut fit in Uretheribus vesicæ implantatis.

Quid porro fit de Chylo in intestinis hospitante?

In omnibus intestinis Chyli Cremor seu pars ejus delicatior, fœculentiore magis intro retenta, ab illorum centro ad latera, seu superficiem interiorem, emergit, & in vasa lactea absorbitur, idque, quo fiat commodius, motu Peristaltico intestinatorum lentè ab illorum initio ad usque finem, ju-

vantibus ad hoc intestinorum valvulis, protruditur, & vasis lacteis absorbendis affertur.

Quomodo intrat Chylus vasa Lactea?

Non intrat Chylus vasa Lactea motu Peristaltico, eo modo, quo multis visum est: nam ille fit fibrarum Transversarum intestinorum Contractione, quâ consequenter subjecta vasa angustantur.

Sed quo modo?

Pressione Abdominis & descensu Diaphragmatis, intestinorum latera, ad Chylum, quem continent, accedunt, aliqua Chyli pars in spongiosam intestinorum tunicam, & inde in vasa Lactea imbibitur (saltem si tunc superposita fibra non contrahatur, nam tunc nihil intraret, quamvis postea contrahi possit, nam motus peristalticus fit successivè contractione fibrarum) & motu peristaltico super illam sequente, partim sursum premitur, partim interim in intestina delabitur. Unde ille motus potius fit ad Chylum jam in lactea admissum, promovendum, quam ad illum suscipiendum.

Nobiliore Chyli parte sic separata, quid evenit a crassioribus Chyli partibus?

Ex illis fiunt sæces, quæ quamvis in omnibus fiunt intestinis, fiunt tamen maximè in Colo & Recto (ut fit in omnibus aliqua nobilioris ab ignobiliore Separatio) nam antequam Chylus eò devenit, jam optima ejus pars fermè emuncta est, Fæcesque foras excernuntur.

Quid jam evenit de Chylo vasis lacteis suscepto?

Defertur ad glandulam magnam mesenterii, versus quam omnia vasa lactea, tanquam ad centrum Mesenterii, decurrunt, ac per illa anfractuose transcolatur, forte ut eò tardius per lactea

lactea moveatur, ejusque summa quantitas celeriore motu per ductum thoracicum, quam per lactea, compenſetur, ſi (ut aliqui aſſerunt) ductus thoracicus excipiendo Chylo per tot vaſa lactea ſimul deportato, non ſufficeret.

Quali motu progreditur Chylus ad receptaculum commune?

Progreditur Chylus per vaſa lactea Meſenterica, ſicut & per ejus glandulam magnam, atque ad cyleſternam, ſeu receptaculum Chyli commune, partim motu ipſi impreſſo ab inteſtinorum fibris periltalticè contractis, partim continua novi Chyli ſucceſſione, quâ ſurſum urgetur. Multum ad hoc juvantibus lacteorum valvulis ejus reſreſſum inhibentibus, & innatâ eorum ad Conſtrictionem propenſione dictam cyleſternam ſubintrat.

Ubi ſita eſt Cyſterna ſive Receptaculum Chyli?

Sita eſt Cyſterna inter tendines Diaphragmatis, quo illi loco Spinæ dorſi annectuntur, recipitque ab omnibus partibus inferioribus & abdomine contentis, vaſa Lymphatica, ut eorum Lymphâ Chylus diluatur, quò tantò facilius percurrat ductum Thoracicum.

Quid ultra in ſuo itinere accidit Chylo?

Quoniam Chylus, ſolis cauſis pro motu ejus per vaſa lactea jam aſſignatis, admodum difficulter totum iter ab inteſtinis ad venam axillarem internam, cui ductus thoracicus inferitur, conficeret, atque facilè coagulationem iniret, medio itinere novam recipit a Diaphragmate agitationem, ſingulis inſpirationibus, ſuis tendinibus, cyleſternam conſcutiente.

Quò ducitur Chylus ex ductu Thoracico ?

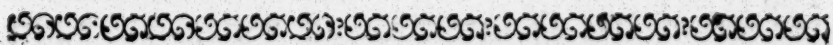
Ducitur rectò ad Venam subclaviam, *Ex ductu Thoracico*, cui præfatus ductus, pluribus aliquando osculis, aliquando unico sed ampliore inleritur, Sanguini in illâ ad cavam & cor refluò, commiscendus. In hunc ductum omnis Lympha totius thoracis influit. (*Vid. Asell. & Wharton de Lact. Pecquet de duct. Thoracic. Lower in L. de Corde cap. V.*)

An totus Chylus Sanguini associatus etiam in Sanguinem convertitur ?

Chylus Sanguini associatus non semper totus & statim in Sanguinem convertitur, nam ut plurimum talis est pars ejus maxima, ut natura ejus nimis multum à Sanguine discrepet, quam ut tam citò in illum mutetur, & non aliquoties cum Sanguine prius circuletur.

Quomodo hæc probas ?

Experientia idem confirmat, nam hominum & aliorum animalium Sanguini, quinque vel sex horis à larga alimentorum assumptione per Venæ sectionem educto, & coagulato supernatat Lacteus quidam humor, vix alteri, qui est in ductu Thoracico, dissimilis, qui nequit esse aliud, quam Chylus, qui certo tempore à pastu, Sanguini innatat, sed nimis diu post illum, jam ruber factus disparet.

C A P U T IX.

De Humoribus Excrementitiis in genere.

QUID est Humor Excrementitiis ?

Humor Excrementitiis est humor, qui suâ

suâ naturâ ineptus est, ut in Substantiam nostram, in qua gignitur, convertatur.

Quomodo dividitur?

In Naturalem, & Præternaturalem.

Quis est Naturalis?

Qui non habet qualitatem nobis inimicam.

Quis est Præter naturalis?

Humor Præternaturalis spectat ad Patholog. ideoque in ea tractatur.

Quomodo porro dividitur Humor excrementitius naturalis?

In Utilem, & Inutilem.

Qui est natura Utilis?

Humor excrementitius naturalis utilis est, qui per se utilitatem aliquam præstat in nobis, in quibus gignitur. Ut Lac, Semen, Sanguis Menstruus, Sanguis Maternus, Bilis flava, Melancholia, Serum Sanguinis, Humor Pericardii, Humor acidus seu digestivus ventriculi, Saliva, Succus pancreaticus, Lympha, & Mucus Intestinalis.

Quid est humor naturalis inutilis?

Humor excrementitius naturalis Inutilis est, qui nullam per se præstat utilitatem in nobis in quibus gignitur. Ut Urina, Sudor, Lachrymæ, Mucus narium, Sanguis puerperæ, Aquæ Parturitionis, Sanguis Hæmorrhoidalis, Aurium Sordes.

C A P U T X.

De Lacte.

QUID est Lac?

Lac est portio Chyli, per glandulas Mammarias

maria in tubulos lacteos sequestrata ad prolis nutritionem.

Quid sunt Tubuli Lactei?

Sunt vasa mammis propria, quæ ex innumeris earum glandulis egrediuntur, ac in papillis, pluribus foraminibus terminantur.

Quæ est Materia Lactis?

Materia Lactis est Chylus, non autem Sanguis.

Quomodo hoc probas?

Assumptum à nutrice Purgans, statim cum Lacte miscetur & infantem purgat, immo subinde purgat solum infantem & non nutricem. Crocus, Vinum adustum & alia assumpta suum saporem & odorem intra Semihoræ spatium communicant.

Præterea sensit confestim Nutrix ab hauſtu largo aliquid cum sensu quasi frigoris & tensionis in mammas descendere, quæ non fierent si Materia Lactis esset Sanguis.

Quænam est via Chyli ad mammas?

Est ductus Thoracicus à quo Ramuli quidam circa claviculas versus sternum & mammas reflectuntur.

Quomodo hoc probas?

Quia in caniculis lactantibus rami lactei ex cisterna & ductu Thoracico distribuuntur.

Quod ingeniosè demonstrat Clariss. *Bilsius* in suis Secretis.

Sunt ne hæc viæ in hominibus hætenus detectæ?

Nondum: Cogitamus tamen viam Lactis ad mammas esse arterias & Chylum, qui materia Lactis est, & venire ad mammas cum sanguine.

An Gravida habent Lac?

Habent, præcipuè ultimis diebus ante partum, non quia tunc Sanguis menstruus vel maternus superfluous ab utero per vasa Epigastrica ad mammaria regurgitat; sed quia in Gravidis, foetu grandefcente, utero mirabiliter expauso & incrassato, vasa sanguifera infimi ventris premuntur, & sic sanguis sursum regurgitat: idemque copiâ & calore suo magis reseat poros glandularum mammariarum, facitque ut tubuli lactei magis expanduntur, nec permanet ita.

Quid sit præterea in Gravidis respectu Lactis?

Chyli receptacula in illis plus premuntur, atque Chylus magis sursum pulsus, mammarum glandulas, viasque ad illas, & tubulos lacteos aperit magis.

Quare fluit Lac post partum largius?

Quia post partum Uterus non tam cito suam arctitudinem recuperat, & Chylus pro nutritione foetus ad uterum duci solitus, jam viarum constrictione sursum regurgitat, fugitque infans, qui quantum ad lactis productionem possit, non mirabitur, qui illum, solâ continuatâ suctione ad mammas Virginis, lac in eadem provocasse, observaverint ut ex Historiis Medicis Legitur.

Quando Lac desinit?

Quando infans sugere desinit, & tubuli lactei, qui ante, motu Chyli versus papillam, tenebantur aperti, collabuntur, deinde glandularum canales fiunt angustiores, sic ut antea Chyli quantitas per sua organa transcribenda non est, ob motum liberiolem qui tempore suctionis infantis habebatur, jam versus papillam impeditum, quo materia de novo adveniens, quæ liberè in glandularum

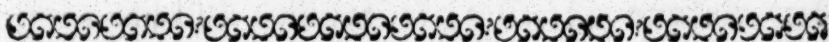
larum vascula insinuare non potest, circulari sanguine ad Cor deduci cogitur.

Quomodo præterea desinit Lac fluere per mammas?

Quando Nutrix de novo imprægnatur.

Quomodo hoc fit?

Chylus pro fœtu ad uterum, jam sanguine molliorem & porosiores propter minorem pressionem, incipit reverti, & à mammis abstrahi, donec iterum ad finem graviditatis magis distentus chyli vasa satis pemit. Mater tunc commodè infanti lac subtrahit, aut infans ipse sua sponte, eo quod lac ipsi ob rem alienam commixtam non sapiat, ab illo abstinet.

C A P U T XI.

De Semine.

QUID præmittendum est antequam de Semine agamus?

Observandum est in ambitu, alia esse Organa Mari, alia Fœminæ, generationi dicata.

Sed annon præstat de iis loqui alio loco?

Imo, præstaret ea differre donec ex professo de Generatione agamus.

Quid igitur est Semen?

Semen est humor albicans, spiritu turgens, in Testibus & Paraestatis genitus, in vasis deferentibus & vasculis Seminalibus ulterius ad Generationem elaborandus.

An Semen generatur ex Chylo, vel Sanguine, vel utroque?

Semen est nobilior pars Chyli.

Quæso

Quæso demonstra hoc ?

Demonstrabo ; Materia ex qua Chylus cum Sanguine utrinque ex aortæ trunco, recto ductu per arterias ad testes, ibidemque per minimas Glandulas, Microscopio spectabiles, in tubulosam testium Substantiam defertur.

Quomodo hoc confirmatur ?

Ex artificiosa Arteriarum in Testibus divisione & dispersione.

Quid hinc colligis ?

Ex illarum rectitudine, cum Venarum correspondentium contortione & multitudine Valvularum sequitur, ut Chylus cum Sanguine *celerius ad Testes, quam ab illis moveatur*, & sic nobilior Chyli pars pro Semine in tubulosam Testium substantiam, ex connexis ipsi ubique Glandulis & Arteriolis promptius transfudet.

Quid est tubulosa Testium substantia ?

Est nihil aliud, quam Vasorum Spermaticorum congeries, varios in gyros, anfractus, aliosque circuitus reflexorum, ad quorum formam faciunt multum eorum involucria, quibus undique obvolvuntur, ablatis enim involucribus unius, & testiculo in aquam imposito, eaque motâ, vascula illa ultra viginti ulnas longiora invenies : per illorum involucria plures Nervi circulariter ambiunt, qui multum spirituum influxu Sanguinem versus inferiora urgendo, & successivè cavitates vasorum angustando, Chyli transcribationi juvant, & Sanguis in Semen facessere ineptus per venas, & per vasa Lymphatica, quæ cum vasis Sanguineis ligantur, & Humor aquosior Spiritu volatili imprægnatus, quem Chylus pro faciliore in viis transcribatione comitem habuit, ad Cor deducuntur.

Qui-

Quidam volunt Seminis Materiam esse succum Nervosum seu stillam Cerebri: Hancine opinionem probas?

Neutiquam; non obstantibus pluribus Nervis in Testibus repertis: nec valet eorum argumentatio, quod insignis Sanguinis portionis ablatio non tam debilitat, quam tantillæ Seminis: nec quod à Coitu caput doleat; nec quod libidinosi destillationibus à cerebro ad spinalem medullam sint obnoxii, nec denique eò quod Testes intus albi sint, non rubri.

Quomodo ad omnia hæc respondebis?

Ad primum respondeo: vel illum succum Nervosum esse spiritum animale condensatum, vel alium humorem; verum naturæ Spiritus, qui particulas habet celerrime à sese invicem volitantes, in humorem feminalem condensari repugnat. Nequit enim ille succus nervosus esse humor alius, quia invisibiles nervorum Poros obturaret.

Quid ad secundum respondes?

Ad secundum dico, hoc ad sensum factum esse, maximè vero ad Spirituum copiam, quæ Semini inesse debet, & sine quo Chylus per innumeros istos, & angustissimos Tubulos, qui in Teste sunt, non transiret, neque mutaretur in Semen prolificum, quod vario Spirituum, & illius particularum motu, ac in sese propulsione, debet fieri.

Quid ad tertium, quartum & quintum dicis?

Dico, quod sufficienter intelligatur hoc fieri solâ deperditione spirituum animalium: inanitis enim testibus proportionate Nervi saltem ipsis viciniore inaniuntur, & tunc ob majorem motus versus illos facilitatem Spiritus influunt abundantius in illos, quam in alios, & sic ab aliis partibus, imo ab ipso cerebro furantur, unde fit, quod fibrillæ ejus molestè & dolorificè collabantur, & quod
factum

factum frigidius vapores suos condenset & ad spinam exprimat.

Ad sextum quid dicis?

Dico, omnes partes, ipsis etiam fatentibus ad-
versariis, immo ipsos testes nutriri Chylo, cum
omnes aliquatenus albicent.

*Sed Solutioni primæ objectionis potest reobjici, fibril-
las Nervorum, ne quidem à succo suo nutritio
Nervoso, tamen crassiore, obstrui: Quid ad hoc res-
pondes?*

Succum illum nutritium non ex cerebro, sed
ex Arteriis transfudare, nec tam fibrillarum Po-
ros secundum latitudinem, quam secundum
longitudinem infarcire, & sic Spirituum viam
non habere, neque illam occludere, ideoque est,
quod fibrillæ Nervorum tantum crescant in longi-
tudinem.

*Quid dices iis qui asserunt materiam seminis esse
partem Sanguinis, & ideo qui effræno coitu partes
spermaticas sibi nimis inaniunt, debilitantque Sanguini,
ita viam steruunt ad testes (quamvis ad hoc multum fa-
cit rectior descensus arteriarum ex aortæ trunco ad
testes, quam ad lumbos) ut à lumbis illum derivando
in tabem incidant dorsalem, ejaculentur Sanguinem
loco seminis, & licet sint debiliores, moderatioribus
tamen sint, ad congressum paratiores, sed semine
minus efficace, quod sanguinolenti sint semine ditio-
res?*

Dicam, quod Materia seminis est pars Chyli
elaboratissima & spirituosissima, multum sale volatili
imbuta, quâ omnia rerum Phænomena &
ex semine accidentia ritè explicare possumus,
quæ nullis Argumentis redargui possunt: unde
Chylus qui majore copia, Sanguini præ cæteris
(excepto Sanguinis sero) Humoribus inest, tan-
quam

quam materia ad veram refectionem, nutritionem, accretionem (licet quod omnis ferè Humor, ut alibi dictum est, prout huic vel illi parti ob conformitatem cum ejus poris adhærescens, potest dici nutritius) sanguinis Generationem, Spirituum, &c. productionem sit maxime necessaria.

Cur incipit Semen generari à Pubertate ?

Quia tunc major Calor testium glandularum, vasculorum & arteriarum Poros magis aperit, Sanguinem melius per illos pellit, & Nervi ad Spiritum advehendum ob consumptionem humiditatem sunt expeditiores, nam ante illud tempus Sanguis magis impenditur Corporis accretioni, deinde calor & pulsus sunt debiliores, quam ut Sanguis per anfractuosos ductus, & tunc minus patentes circularetur.

Quid ex dictis colligitur ?

Quod senibus & decrepitis, deficiente calore naturali, vasisque spermaticis præ siccitate à calore prævio angustatis & sanguine laudabili destitutis, deficiat Semen.

An Semen alium habet diversis locis colorem ?

Imo habet, in tubulis testium magis cineretium est Semen, albius vero in capite Epydidimidis.

Describe mihi viam Seminis, & Excretionis modum.

Semen factum in Testibus & Paraastatis per vasa deferentia tortuoso & exiguo valde ductu fertur ad vesiculas seminales, in quibus asservatur, ut ulterius elaboretur, donec per animi pathemata aut titillationem sparsi per illarum parietes Nervi, & Fibræ copiosius inflatæ, Semen, quod tunc etiam Spiritu magis turget, exprimant in urethram per oculos, seu foramina capitis Galli Gallinæ ut vocant, seu glandulæ cujusdam obturantibus in concursu suo vesiculas seminales. Excer-
nitur

nitur tamen aliquando Semen, sicut & Urina, per hoc, quod Fibrae firmantes obstaculum contra Seminis & Urinae exitum non satis inflentur Spiritibus, quae tum laxiores factae meatus excretorios non satis occludunt, quod subinde contingit in graviter rem quandam metuentibus.

Quenam est Officina Seminis & unde titillantur Eunuchi?

Officina Seminis Testes sunt, ideoque Eunuchi Semen non habent; titillantur tamen, sed ab Humore quodam lento & tepidulo, ex prostratis in Urethram multis tabulis extillante, qui Humor non est verum Semen, nam affectis illis glandulis in Gonorrhœa, diu & sine debilitatione potest excerni, inserviens scilicet merè oblivioni urethrae contra Urinae acrimoniam.

An possunt Castrati generare?

Possunt Castrati pro uno aliove congressu in Vesiculis Seminalibus habere Semen, imo Mulierem impregnare, ut quandoque de Bovibus narratur; quod Vaccam ingnavidaverint; nam certè ad generationem, quae fit per Ovorum in Mulierem fecundationem, non requiritur tam Seminis copia, quam Spirituositas.

An robur adfert Corpori virile Semen?

Adfert, quatenus pro parte Spiritus genitalis ex illo Venas intrat, partibusque distribuitur: Item quatenus illo in locis suis existente, non debet de novo tot Spirituum animalium & vitalium ad Testes, eorum Nervos, aliisque Seminis receptacula affluere, cum earum viae plene sint, & sic Spiritus non ita à corde, cerebro, & reliquis partibus divertantur.

D

An

An habent illi qui à Venere abstinent aliis majorem Seminis copiam?

Minimè; nam qui Veneri non indulgent & caste vivunt, illis non ita multum Seminis generatur, quia paulatim angustantur viæ, & Materia Seminis velut pedem retroferens, in lumborum aliarumque Partium, quas impinguat, Nutrimentum cedit.

An habent Mulieres Semen prolificum, & quâ in re consistit?

Mulieres habent Semen Prolificum, si per illud Ova intelligas, quorum ipsarum pleni sunt testiculi, & quæ ab aurâ feminali virili fecundata & expansa, ab alveolis suis seu calicibus, quibus magna parte continentur, erumpunt: Ut in tubas Fallopianas, exinde in Cavitatem Uteri deferantur.

An ille Humor, quem Mulieres in Coitu emittunt, est verum Semen?

Non est, quia ille Humor foras circa Clytoridem, & Vulvæ Orificium ejicitur, raro in vulvam, nunquam in uterum. Pater hoc idem in gravidis, quibus Uteri osculum arctissime semper clauditur, & flavescente Mucagine semper præmunitur. Nec potest dici ad fundum resumî, quia Natura sic suâ luderetur Operâ.

Deinde multæ Fœminæ concipiunt, Humorem tamen illum (ut ipsæ farentur) non emittunt. Seminis præterea raro ille Humor habet consistentiam, neque Spirituosus est, quia Mætrices sæpius in die se polluentes illius excretionem non debilitantur, neque Seminis elaborationem habet, cum in illius Organis non generetur, sed in nudis glandulis.

Quid

Quæ viâ emittitur ille Humor in Fæminis?

Emittunt illum Humorem Uteri lacunæ, seu quidam ductus à prostaticis muliebribus, atque à his uteri glandulis, numerosis osculis hiantes in Vaginam, idque per titillationem, & sequentem Fibrarum uteri constrictionem, quæ in Coitu contingit.

An igitur ille Humor est alicujus usus in Mulieribus?

Est ille Humor utilis, quia Vaginam continuo humectat, fortè etiam facit, ut feliciùs Spiritus seu aura Seminalis virilis ex uteri Vaginâ ad illius cavitatem, & inde ad ovaria eleuetur, ad Ovi fœcundationem.

CAPUT XII.

De Sanguine Menstruo.

Q*uid est Sanguis Menstruus?*

Sanguis Menstruus est Sanguis, qui singulis præterpropter mensibus per uterum expurgari solet.

Quare dicis præterpropter?

Propter animi pathemata tempore diverso occurrentia, propter assumpta, plus vel minus sale volatili Scatentia, & Temperamenta diversa, uni citius, alteri serius accidit ille fluxus: Intellige ex his calidiores quidem citiùs sed pauciùs, minusque diù expurgari quam frigidiores.

Per quas vias fluunt Menstrua & quid est Uterus?

Menstrua fluunt per Uterum, tanquam per Organum ad illud (ut cæteræ partes ad actiones suas peragendas ab *Authore Natura* sunt destinatæ) præcipue cum speciali & Arteriarum Uterinarum configuratione & situ ordinatum, quæ venarum inosulationibus carent, ratione cujus Sanguinem in eas, ut ad Cor refluat, infundere nequeunt. Unde *Uterus* est pars quadam Membranacea in Hypogastrio inter Intestinum rectum & vesicam collocata, & collo suo ad pudoris sinum protensa, inter cujus integumenta sunt plura vasa sanguinea, ab Hypogastricis orta, osculis suis in interiorem ejus Cavitatem & Vaginæ hiantia, disperguntur, quæ singulis ferè Mensibus intestino Sanguinis motu, Menstruorum fluxui plurimum operire solent.

Quænam est Causa Menstruorum? An Fermentum Uteri? Si sit, ubi generatur?

Causa Menstruorum est quoddam uteri fermentum, quod singulis ferè Mensibus in actum deducitur, cujus generationem in Corde fieri arbitror, ubi omnes Humores in hanc vel illam partem sequestrandæ, inordinato eorum motu perfectionantur & adaptantur, deinde in Ovarium sequestrationem, quod situm suum lateribus uteri, peritonio cui annectitur, obtinet, quo plures Vesiculæ includuntur, quæ intus Corporis humani Proplasma pulchrâ & eleganti serie delineatum referunt, & ductus & meatus exigui, ut in Corpore animalis, laxè Fibrillis tenuissimis ad sese invicem conjunctis exhibentur, qui humore limido & subtili per Arterias spermaticas

ex

ex aortæ trunco has Vesiculas penitus perreptantes, continuâ Cordis constrictione locupletantur, qui multum facit ad maiorem partium Ovi, continuò per illos circulando delineationem, & Viscerum à se deductionem & accretionem. Particulæ illæ ibidem sequestratæ, naturali circulationis Humorum lege non morantur, verum à Vasis Lymphaticis vel Venis Spermaticis vesicularum Membranas inosculantibus absorberi debent, quod vel fere singulis Mensibus fieri solet, ex eo, quod in has Vesiculas, propter partium delineatarum tenuitatem & canalium angustiam tanta Humoris quantitas ut per alia partium Organa sequestrari nequeat, vel indesinenter Sanguine venoso aut Humore Lymphatico ad Cor deducuntur, donec sufficiente quantitate fermentum in sanguine collectum notum est Sanguinem pro Executione multum effervescente.

Nonne alii, ut Menstruationis causam, assignant Sanguinis abundantiam?

Dicunt aliqui præcipuam causam esse Sanguinis certo tempore abundantiam. Coadjuvante calore, faciliq; Vaginæ & Uteri dilatabilitate & explicabilitate: quibus Fœminis major est Copia, illæ largius expurgantur: Præterea Rusticæ, quæ multum Sanguinis laborando consumunt, vix vel non menstruantur. Quibus Sanguis Venæ-sectione valdè diminuitur iis Menstrua non copiosè fluunt.

Aliquibus singulis Mensibus sanguis exoneratur per Nares, Pulmones, Gingivas, immo per Poros Cutis, Capitis, quod ego ipse vidi Lugduni Batavorum in Nasocomio, quum Medicinæ studiosus eram sub auspicio Francisci de la Boe Sylvii, Annis

tribus ultra quadraginta jam elapsis. Talis fluxus depravatus indigitari solet, isque ob vitiosam uteri Conformationem; quibus sic fluunt Menses, ex variis Morbis sunt obnoxii: ut dolore capitis, appetentiâ depravatâ, Febribus, &c.

Nonne Fermentum Uteri videtur esse causam magis probabilem?

Majori probabilitate stabilitum est illud uteri fermentum, paulatim in sanguinem depositum, quo multum ignis in se colligens *rarefcit & ferriorem* concipit, & eo tandem mediante in uteri substantiam, cujus Arteriarum & Nervorum filamenta irritando & stimulando (quod quam eleganter efficit Cantharidum Tinctura, paucâ dosi cum aliis uterinis præscripta, quæ Spiritus *petulantius movet* & fluxum Menstruum quam eleganter producit, quod centies in meâ Praxi observavi) sanguinem ad oscula vasorum, & Spirituum influxum in circulares uteri Fibras, quo successive uterus & arteriæ constringuntur, determinat, quibus uterus turgēt, dilatatur, sanguinemque fluidiorem exsudat, quo usque fermentum una effluxerit.

Tinctura hæc nostra fermentum illud uteri reddit potentius, ipsumque uterum irritat, & sic menstrua movet, nam multo sale volatili constat.

Probant hoc Mulieres biliosæ (plus salis volatilis habentes quam pituitosæ) quæ brevioribus menstruantur periodis.

Quâ ætate incipit Sanguis menstruus fluere?

Ab Anno decimo quarto plus minus, quia tunc Corpus suam ferè habet debitam magnitudinem, tunc sanguis redundare incipit, ac in
utero

utero aliisque partibus luxuriat; hinc Mammillæ affatim grandescunt, uteri collum non manet tam corrugatum, fit rarius, non tam premit suas Arterias; major etiam calor sanguinem vehementius exagitat, Arterias dilatat, rectiores facit, & perrumpit.

Quo anno, & ob quam causam ordinariè desinit Sanguis menstruus?

Desinunt ordinariè menstrua ab Anno quinquagesimo, partim ob defectum sanguinis & caloris, partim ob viarum arctitudinem & siccitatem citius desinunt in iis quæ sunt Naturâ calidæ, quam in frigidioribus, quia citius senescunt, & fermenti activitas citius extinguatur.

Quâ quæso viâ excernitur Sanguis menstruus?

Fertur tam ad uteri Vaginam quam ad fundum, quia etiam aliquando gravidæ patiuntur menstruorum fluxum, quibus, si stagnatione sit putrefactus, foetum & alimentum ejus inficit, ac abortum infert.

Unde novimus menstrua instare?

Instante fluxu menstruo sentiuntur dolor, tensio & æstus circa Spinam & Hypogastrium: Sanguis enim primo impetu nequit perrumpere Arterias.

Estne Sanguis menstruus venosus, an arteriosus?

Sanguis menstruus est arteriosus, quia solæ arteriæ ad uterum ducunt sanguinem.

An fluunt in Gravidis?

Gravidis rarius fluunt, quia fermenti activitas in illis à materno chylo, qui tum abundat, extinguatur: Chylus enim ratione particularum oleosarum, cuspidis fermenti obvolventium effervescentiæ sanguinis multum obest: partim, quia

pars materni chyli ad fœtum abit, sicut superfluo fermento sufficiens tumultuatio in sanguine ad excretionem menstrui excitari nequit.

Per quas vias fluit in gravidis?

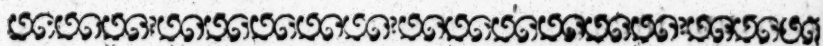
Per partem uteri à placenta immunem in cavitatem uteri extillat, ex eo, quod massa sanguinea per vasa hypogastrica sibi vias magis adaptatas & chyli vehiculo cuderit.

An Lactantes menstruantur?

Rarissimè vel nunquam menstrua fluunt in lactantibus, partim ob allatas rationes, partim quia fermentum uterinum lacte per Mammæ, infantis suctione, foras excernitur, qui tum Diarrhœa aliisque Morbis afficitur.

An Sanguis menstruus differt a Sanguine materno in gravidis?

Non differt, nec secundinas nec fœtum nutrit, sed spongiosam uteri substantiam quo fiat mollior & rarior, cum grandescente fœtu, dilatat.

CAPUT XIII.

De Salivâ.

Quid est Saliva?

Saliva est Humor serosus, ex Ductibus Salivalibus extillans?

Describe mihi ductus hos Salivales?

Ductus hi sunt Vasa sui generis: Quatuor sunt notabiliores: Duo superiores, qui à Parotidibus, variis ramis originem sumunt, & ad buccas sub cute manifesto orificio in os decurrunt; inferiores etiam duo, qui sic à glandulis maxillæ

maxillaribus diversis etiam ramulis egrediuntur, quorum unus major, antequam communem truncum attingit, fertur sub musculo maxillari digastrico. Inferiores finiuntur utrimque sub apice linguæ prope dentes incisores maxillæ inferioris, inter quasdam ibi sitas papillas. Ad has glandulas Salivæ materia fertur per arterias. Extillat ulterius toto fere ore, ut ex glandulis sublingualibus, ex tonsillis, quæ posteriores duas candidas vesiculas sibi adscitas habent, serum ex glandulis recipientes, ac in os effundentes; item utrimque unum suum communem, amplum & ovalem in os hiantem, & simbriâ suâ duos sinus majores, aliosque plures minores, continentem, aliisque glandulis, quarum unaquæque habet in medio sinulum perforatum.

Quisnam est usus Salivæ?

Labia, Linguam, Os, Palatum, Oesophagum & Asperam arteriam humectando, firim sedat, Ciborum deglutitionem juvat, Chylificationis in ore facit exordium, participat enim de Natura humoris acidi Ventriculi, hoc est, habet particulas quasdam salino-acidas, sero incorporatas, ideoque Bolus panis masticati Soli expositus chylescit, & particulae Carnis aut Panis dentibus inhærentes albescunt, sed tardius; unde sola saliva ad Chylificationem non sufficit.

Ex alimentis inter masticandum tincturam sapidam elicit, illamque intimius ad gustus organum devehit, unde sine Salivâ sapor deficit.

Nonne Saliva deglutita redit ad Cor, &c?

Redit Saliva cum vel sine Chylo continuò per vasa lactea ad Cor.

In quibus Casibus exprimitur Saliva in nobis largius?

Ubi

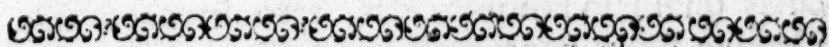
Ubi grati aliquid olfacimus, aut videmus, vel avidè aliquid appetimus, Saliva copiosius in os exilit, quia nervi paris vagi, non tantum propagines ad ductus glandulasque salivales demittunt, verum etiam aliquos ad nervos olfactorios, opticosque, unde factò in hos influxu fortiore augetur & ille in nervis paris Vagi, quo ulterius fibrillarum contractione ductus Salivales angustantur, & Salivam ejiciunt.

Unde evenit quod Glans plumbeus in ore rotatus fitim sedet?

Glans rotatus in ore linguam movet, ductus angustat & sic Salivam exprimit.

Cur instante Vomitu major oritur Ptialismus?

Vomitu instante Saliva abundantius ex ore fluit, quia ventriculus participat cum glandulis maxillaribus ex ramis nervi sexti paris & secundum tunicam suam interiores continuat, cum eâ, quæ est in faucibus & palato, atque hic sympatheticè contrahuntur, & humiditatem suam eructant. Tali quoque modo fit vomitus irritatâ membranâ ad initium Oesophagi.

CAPUT XIV.

De Succo Pancreatico.

Quid est Succus Pancreaticus?

Succus Pancreaticus est humor serosus qui ex Pancreate in intestinum duodenum effunditur.

Quid est Pancreas & quis ejus ductus?

Pancreas est corpus quoddam ex plurimis glandulis, communi membranâ vasorum & nervorum ramis inter

inter se colligatis, contextum transversim sub Ventriculo situm, unâ suâ extremitate ad lienem extensum, & alterâ intestino duodeno alligatum, & non nihil cum illo descendens.

Habet Pancreas vas excretorium sibi proprium, constans ramis quamplurimis, quorum singuli annexas sibi habent glandulas Pancreatis, imo illas quodammodo excipiunt. Vocatur illud communiter *ductus Pancreaticus*, soletque inferi eodem osculo cum ductu Cholidochæ obliquè intestinum duodenum aut jejuni initium, relicto ibidem quasi tuberculo, ultra quod Chylus decurrat, ne egressum bilis aut succi Pancreatici impediat.

Quo modo Succus Pancreaticus a Sanguine separatur, & quo tendit?

Sanguis per arterias ductus, & in Glandulas Pancreatis impellens, per illarum poros, Succum Pancreaticum admixtum amandat in ductus ramulos.

Succus Pancreaticus ex hisce ramulis destillat in majorem ductum, & inde in intestinum, quantitate tamen paucâ, quod ex ductu nunquam pleno, imo vix ab injecta ligatura, in vivo cane innotuit.

Quali sapore constat Succus Pancreaticus?

Saporem habet subacidum à particulis suis acido-salinis sero dilutis, quibus cum bili affusus, cum ea luctatur, & fermentationem concipit.

Quid est usus Succi Pancreatici?

Chylum in intestinis una cum bile tanquam novum fermentum ulterius dissolvit: præterea bilem, ne intestinis noceat, attemperat, & Chylum diluit. *Leg. Regnarum de Graaf. de Succ. Pancr.*

CAPUT

CAPUT XV.

De Melancholia Naturali.

Quid est Melancholia Naturalis?

Est pars humorum tam terrestris, ut nutrire non possit.

An talis Humor alicubi invenitur in corpore nostro?

Nullibi videtur sequestratus in Corpore, nisi velles Renes succenturiatos receptaculum ejus assignare.

Quales sunt illæ glandulæ in Infantibus?

Majores sunt quam in adultis.

Qualis est aliquorum Opinio de Renibus succenturiatis?

Volunt aliqui in Renibus succenturiatis atramentalem hospitare, (quod falsum est) quæ est humor planè p. n. nec inest Corpori nostro, naturaliter disposito, nec Oeconomix animali conducit, unde nullibi locus hospitationis assignari potest.

Quid dicunt alii de situ humoris Melancholici?

Alii dicunt quod ex massa sanguinea Humor acidus & nigricans generetur in liene. Melancholia non est in Liene, nec ab illo immediate ad Ventriculum vadit.

Quid est Substantia Lienis?

Substantia Lienis composita est ex innumeris vesiculis sive cellulis Membranosis.

Cujus sunt similes hæ Cellulæ?

Similes sunt fovearum Apum, seu Cancellorum ad se invicem annexorum mirifice, contextu quodam singulari ramus arteriæ cœliacæ sese insinuat, qui per modum glandularum intus continuò humorem suum in cavitatem vesicularum, per vas suum excretorium deponit.

Clarissimus Sylvius dicit quod Sanguis in liene secretus ibidem plus quam perficitur. Nam

1. Sanguis ille in liene separatus, non ibi semper remanet, sed motu circulari protruditur.

2. Influxu spirituum in Fibras nervosas singulam cellulam ambientes, Materia crassior & terrestrior per venam splenicam in venam portæ & in cavam expellitur.

3. Sic ulterius elaboratur ut, per vasa Lymphatica tenuior & aquosior in Cisternam pro faciliori Chyli per ductum thoracicum ascensu migrare, cogatur.

CAPUT XVI

De Sera Sanguinis.

Quid est Serum Sanguinis?
Serum Sanguinis est humor massæ sanguineæ magis aquosus.

Quare dicitur magis aquosus?

Quia sequestratus, alias adhuc habet particulas commixtas, v.g. salinas, acidas & alias.

Quomodo

Quomodo nominatur Serum pro sua diversitate?

Pro varietate vocatur vel Lympha, vel Saliva, vel Humor pericardii, succ. digestiv. &c.

Quomodo vocatur quando miscetur Sanguini?

Tunc dicitur serum Sanguinis.

Quem usum habet serum Sanguinis?

Est vehiculum Sanguinis & aliorum humorum ad penetralia partium nutriendarum, quatenus poros primò intrat, expandit & relaxat.

Quâ proportionem serum inest Sanguini?

Maximâ copiâ, ob summam liquidorum proportionem quam indies ingerimus.

CAPUT XVII.

De Humore Pericardii.

Quid est Humor Pericardii?

Est Humor serosus Pericardio contentus.

Quenam est Materia istius Humoris?

Materia ejus est serum, habens admixta aliquando tenuissima Sanguinis, quæ secum duxit fragmenta, ideoque loturæ carniæ sæpè est similis.

Unde venit hic Humor?

Aliqui dicunt esse Vaporem, qui ex Corde exhalatur, & ad pericardium densius frigidiusque condensatur.

Quis est usus hujus Humoris?

Cordis motum facilitare, ut omnia illa in aqua facilius moveri solent, & ne graviter

&

& impetuosius Cor in partes vicinas percutiat.

Quis alius adhuc ejus est usus?

Cor refrigerare & humectare, ne perenni suo motu exuratur & arescat.

NOTA: Sicut humor Pericardii semper renovatur, sic pariter extra Pericardium evaporatur.

CAPUT XVIII.

De Lymphâ.

Quid est *Lympha*?

Est Humor serosus, totus limpidus, vasis lymphaticis conclusus.

Quomodo describis illa Vasa?

Sunt tenuissima & pellucida vasa, oriuntur ex omnibus fere Corporis partibus, & sorbent suum liquorem.

Quid peculiare observandum in vasis Lymphaticis?

Quo incedant tutius, hic & inde venas majores instar hederæ coronant, serum tamen ex illis non lambunt, cujus venosus sanguis est satis indigens.

Quid edoceri potest ex valvularum constitutione, ex ligaturis, & ex inflatione illorum vasorum?

Quod vasa lymphatica, intra diaphragma habitata maximè desinant in Cysternam, seu commune Chyli receptaculum.

Quid

Quid ultra?

Cætera vasa lymphatica superiore Diaphragmate ad concursum jugularis cum axillari superiori parti ductus thoracici & Pericardio inferuntur.

Quid ibi?

Ibidem lympham suam referunt, valvula enim ibi videtur perfectissima.

Quid tunc?

Hic & oculos effugiunt ob tenuitatem partium subjectarum.

Quando redduntur vasa illa magis conspicua?

Quando levi rubore aut flavedine inficitur lymphæ; & post animalis mortem, quando vasa ob tardio rem motum sunt distentiora.

An lymphæ differt ab aqua nervosa?

Minime ab eâ differt.

Quid lymphæ in se est, & quomodo fit?

Lymphæ est pars tenuissima serî Sanguinis transcolata, quæ non vi sed transudatione quadam repit in Lymphaticæ, quæ tot habent valvulas, ut motui tam debili succurrant.

Cui muneri inservit Lymphæ?

Ut dixi antea, Chylum in Cysterna diluit ut facilius per ductum thoracicum ascendat; & in venâ jugulari sanguinem venosum sero suo destitutum reddat fluxiliorem, ut facilius in corde rareseat, in Pericardio humorem ejus restauret.

CAPUT XIX.

De Mucō Intestinali.

Quid est Mucus Intestinalis? Est viscida & glutinosa Materia, intestinis interiùs obducta.

Unde venit illa Materia?

Per arterias deducitur ad glandulosam intestinorum tunicam, per illam à Sanguine separatur, & in Cavitatem intestinorum transudat.

Quale munus obit ille Mucus?

Nervosam intestinorum tunicam tuetur atque defendit contra bilis & assumptorum acrimoniam aut asperitatem, concurrat etiam ille Mucus ad Chylificationem.

Quid notatur de illo Mucō in medicamentis vehementer purgantibus?

Liquescit (in tali casu) hic mucus, & abraditur cum noxa notabili.

Quid inde?

Dolores lancinantes & tormina intestinorum, imo tandem Dysenteria vel Sanguinis effluxus vel excrementa Sanguine ad minimum tincta.

CAPUT XX.

De Sudore.

Quid est Sudor?

Sudor est humor serosus sub aquæ formâ per cutis vascula sudorifera, vel poros cutis erumpens.

Da mihi descriptionem tubulorum sudoriferorum?

Sunt minimi Tubuli in poris Cutis existentes, & ad Cuticulam excurrentes, habentes singuli subjectam glandulam, per quam serum, sudoris materia, segregatur, ut Microscopio demonstrari potest.

Unde Sudor sit salus?

A particulis salinis sero admixtis.

Quenam est causa Sudoris?

Est Calor, vel à Sole, vel ab Igne, Exercitio, Integumentis, &c. quo sanguis magis agitur, & per habitum Corporis diffunditur, arteriarum oscula prope cutem magis aperiuntur, & particula serosa magis flexiles, minusque aliis adherentes per illa exeunt, & humiditatem aliam, si quæ ad Cutem lateat, fundunt, cutisque poros pervadunt; sed quia non satislibere nec celeriter, pluribus earum particularum ad se invicem conglomeratis, in guttulas illæ condensantur.

Nonne multum faciunt ad sudorem seri copia & moderata pororum apertio?

Imo faciunt, minima vero apertio pororum, quia seri moram non facit, plus concurrat ad insensibilem perspirationem.

Nimia

Nimia pororum contractio serum impedit, sed semel factum, multum auget, hinc sudor, factus ab exercitio in hyeme, multo major est quam in æstate.

Cur cum sudore Sanguis non exit?

Ordinarie cum sudore non excernitur Sanguis quia Sanguis nimis ramosus est, aliquando tamen etiam naturaliter aliqua Sanguinis particulae minutiores comitari videntur, cumque sudor tingit indusia sub axillis præcipue.

CAPUT XXI.

De Urina.

QUID est Urina?

Urina est humor serosus, in renibus transcolatus.

Unde venit urina?

Venit cum Sanguine, quem diluebat ad renes per arterias renales: Separatur ille humor a Sanguine tanquam superfluous, & quidem continuo sicut continuo pars Sanguinis ad renes pellitur, nutritionis gratia.

Quomodo in illis à Sanguine segregatur urina renibus leviter descriptis?

Hoc fit modo sequenti: Sanguis cum sero sibi admixto impellit in renum exteriorem substantiam glandulosam ex arteriis renalibus, varios in ramos divisis, compositam hoc impulsu, statim per illius poros seu Canales minulos particulae quaedam tenuiores separantur in tubulos quamplurimos, eosque majores à canalibus ortum sumentes, quibus constat præcipue interior renum Substantia, atque ex his desinentibus in octo vel

novem plerumque carunculas papillares quæ ex tubulis illis componuntur, transeunt in pelvim, inde in uretheres & vesicam.

Quid evenit de reliquo sero?

Reliquum, quod ad renes venerat, & Transcriptioni ineptum parum ad venam cavam redit, per venas emulgentes, Sanguinemque, ut ante, diluit vehitque.

Quare hæc facta sunt?

Hæc ita facta sunt, ut Segregationi feri Sanguinis mora daretur, ideo tubuli renales à minori cavitate ad majorem in primâ Conformatione facti sunt. *Vid. Malpig. de renibus.*

An solum serum constituit urinam?

Bilis urinam tingit colore flavo & rufo.

Quid præterea?

Particulæ sulphureæ, salinæ, fixæ, terrestres seu tartareæ, &c. quas partes perluendo, secum rapit.

Sunt ne aliæ viæ particulares per quas potulenta citius excernuntur?

Dicunt potulenta tunc non per arterias vehi sed viâ aliquâ propinquiore proximè ex ventriculo vel intestinis ad renes vel vesicam perducì, illorum rationes probabilitatem quidem adferunt, certò tamen nihil probant, tales enim viæ Anatomicis hætenus non sunt satis notæ.

Quandonam & quâ viâ fit urinae excretio?

Quòd tam cito mingamus à potu Cerevisiæ vel alterius liquoris, viz. aq. Tunbrigiens. vel Spadan. potest intelligi fieri sine suppositione illarum viarum. Potus enim copiosè assumptus, statim auget fluxum feri ad renes, partim quia citò fluens ex ventriculo in intestina, & inde in

vasa

vasa lactea, protrudit Chylum tam in illis quam in ductu Thoracico præviæ existentem & sic serum augetur in massa Sanguinea.

Procede.

Quia largus potus, distendendo ventriculum & intestina, premit vasa Sanguifera viscerum abdominis, & sic Sanguinem cum suo sero facit abundare in aliis vasis. Sic ad liberiorem transitum cogitur massa Sanguinea, quo potest commodiore modo se expedire à redundante Sanguine, & ideo de se amandat serum, quod ob tenuitatem facillimè cedit per renes, quod ergo statim à potu emingimus non est urina potus jam ingesti, sed quod ante existens in dictis viis, ab illo protrusum est.

Habesne alia argumenta?

Habeo, & dico quod materia potulenta satis cito vias suas percurret, & Sanguis etiam verisimiliter semel saltem in quadrante in quovis sano homine circulum suum absolvit, ideo ut non mirum adeo, si celeriter à potu mingamus.

Quid sentis de odore & Colore assumptorum (ut Asparagi vel Rubiæ tinctorum) in urinis?

Illa non probant particulares vias, res illæ communiter sunt aperitivæ. *Vid. Charlton de Lithiasi, lege Anatomiam, D. D. Bidloo conterranei nostri, D. D. Couperum Anglo-Britan.* tamen ne hæc quispiam putet à me dicta, ac si omnino vias particulares vellem rejicere, quin imo est valde plausibile illas subesse, speroque modernorum Anatomicorum industriam illas aliquando detecturam: inserviat quod dixi dum viæ hæc nondum detectæ sunt, ut agendo de lacte

E 3

etiam

etiam ostendi plausibiliter posse sustineri, ejus materiam venire viâ Sanguinis.

Quamdiu retinetur urina in vesicâ?

Donec vel pondere vel acrimoniâ illam stimulet.

Quomodo excernitur urina?

Contractione Musculorum abdominis & fibrarum vesicæ, dum in illas irritatas copiosius Spiritus influunt.

Quomodo fit, quod urina non effluat nobis dormientibus vel non attentis?

Præest Collo vesicæ insignis Musculus annularis sive sphincter, unde ut mingamus, contractione abdominis vel vesicæ debemus aliquatenus superare actionem sphincteris, quæ est perpetuò contracta.

Cur ex vesicâ non regurgitat urina in Urethères?

Non potest, quia Urethères obliquè inter vesicæ membranas sunt inserti, & sic dum in illas procumbit, claudit sibi ipsi viam.

Cur in hyeme copiosius urinam reddimus quam in æstate?

Quia pororum insensibilis impeditur perspiratio, & serum ad inferiora divertitur; sic in aqua frigida positi occlusionem idem facimus.

CAPUT XXII.

QUID sunt Lachrymæ?

Lachrymæ sunt liquor excrementitius serosus ex oculorum glandulis prorumpens occasione magnorum animi pathematum, doloris, tristitiæ,

stitiæ, commiserationis, gaudii repentini, &c. Spiritus animales & Sanguinem ita agitantium & compellentium, ut portiones ferofas & lymphaticas largius ibidem deponant & dimittant. De earum natura origine & excretionē vide *Wharton de Glādul. Bartholin, Willis, &c.*

Quid est mucus narium?

Est humor lentus viscidusque naribus inhaerens.

CAPUT XXIII.

De Sanguine Puerperii.

QUID est Sanguis Puerperii?

Est Sanguis à quo mulier in puerperio expurgatur.

Quid intelligis per puerperium?

Puerperium est tempus durans à partu ad puerperæ purificationem.

Quo temporis spatio solent mulieres nostrates purgari?

Solent mulieres in Anglia purgatæ esse 12, 10, 8, sive 4 dierum spatio.

Quæ est materia Sanguinis puerperii & quomodo excernitur?

Hic Sanguis tempore graviditatis solebat replere Spongiositates uteri ad illius incrementum, & qui jam partim transfudat in illius se reponentis cavitatem, partim vero venas intrat, ubi novam plethoram faciens, more menstrui expurgatur: vel etiam ille qui effluit ex arteriis, quæ ante Chylum, ad nutrimentum foetus duxerant ad placentam, necdum omni modo clausis.

OBSERVATIO.

Si Sanguis hic diu moretur in Cavitate uteri, concrefcit in crassa frufta, vel dici poteft illa fieri à Sanguine qui ex Secundinis præviè effluxit, hæfitque in utero.

CAPUT XXIV.

De Aqua Parturitionis.

QUID est Aqua Parturitionis?

Est ea, quæ tempore partus fluit ex utero.

Quanam est materia hujus aquæ?

Materiam habet foetus urinam, sudorem, & Chylum ipsi superfluum contentum in membrana amnionæ.

Quando, quâ causâ, & quo fine effluit?

Effluit, cum jam Calcitratiõe foetus membranæ rumpuntur, subinde diu ante foetus egressum. Melius est sic non erumpere, nam vias lubricando debet partum accelerare.

CAPUT XXV.

QUID est Sanguis Hæmorrhoidalis?

Sanguis Hæmorrhoidalis est portio Sanguinis redundans, quæ per arterias Hæmorrhoidales expurgatur.

Habetne in maribus vices menstrui, venitne ex liene, & estne venosus?

Habet rationem menstrui in viris, minimè venit ex liene ut voluerunt veteres, nec venosus est Sanguis, sed verè arteriosus.

P H T

PHYSIOLOGIÆ

PARS SECUNDA.

CAPUT I.

De Spiritibus in genere eorumque speciebus.

QUID sunt Spiritus?
 Spiritus sunt pars Corporis tenuissima & agitacissima.

Quâ constant materiâ?

Eorum materia est pars massæ Sanguineæ tenuissima, hoc est, Sulphurea magis & ignea quasi, quæ ex omnibus Chyli partibus cujusque figuræ, magnitudinis, soliditatis, &c. generari potest, modo illæ sint aptæ dividi & attenuari.

Nonne à ligato nervo probas dari Spiritus in corpore humano?

Ligato vel abscisso nervo alicujus partis, sic ut Spiritus non possit ad illam partem venire, statim perit ejusdem partis motus & sensus,

Quo-

Quomodo dividis Spiritus ?

Nullos novi nisi animales sic dictos quod animalia munera obeunt.

Quotuplices sunt illi ?

Duplices sensorii & motorii prout in partem nervi (medullarem quæ motui, vel membraneam quæ sensui inservit) influunt, Spiritus vitalis dicitur prout facit actiones vulgò vitales, & naturalis prout facit actiones naturales, & sic de cæteris, idque sine ulla distinctione specifica.

Dicisne ergo animales Spiritus solos esse Spiritus ?

Imo vero, quia eorum essentia consistit in celerrimo motu particularum aliquarum tenuissimarum, à Sanguine separatarum, sic ut Spiritus vitalis non sit verus Spiritus, sed Sanguinis pars tenuissima, atque ita, de ejus essentia, ut ab eo non sit separabilis : Eo modo quo Vinum, extracto Spiritu, Vinum vocari desinit. Sed bene, ut à Spiritu, illud Spirituosum dicitur : ita Sanguis à Spiritu vitali spirituosus vivensque, potest nominari : Addito & hoc, quod actio vitalis, à quâ Spiritus vitalis appellatur, melius sub naturali comprehendatur, & sic etiam divisio Spiritus in tria membra non valebit.

Quomodo fiunt Spiritus animales ?

Spiritus animales generantur in Cerebro solâ sequestratione à Sanguine, qui Spirituum materiâ impregnatus, ex sinistrâ cordis cavitate in ramulos arteriarum carotidum vertebralium, quos pertransit, expellitur, & ex quibus intrat cerebri & cerebelli substantiam corticalem sive externam & cinericeam reliquâ laxiorem, quæ ex indefinitis venis & arteriis, ex ramis carotidum & cer-

cervicalium, ortum sumentibus, variis modis contortis & inflexis componitur.

Sanguis sic impulsus à posteriore priorem Sanguinem urgente, mox particulæ tenuissimæ ob specialem, cum ejus cavitatibus imminutis satis, Conformationem, transit per gyros & anfractus arteriarum in tubulos cerebri albicantis substantiæ & cerebelli, quia facilius ibi possunt moveri.

Reliquis vero non sufficienter adaptatus, per venas & forsan vasa Lymphatica, dictos arteriarum tubulos inosculantes in venas cervicalem & carotides avehitur.

Quot modis excurrunt Spiritus hi animales ex Cerebro?

Quadrupliciter ex Cerebro excurrunt: primò, per *Imperium Animæ*, puto enim ab Authore naturæ talem legem esse positam inter animam & Spiritus animales, ut ad ipsius *Velle* mox influant, quo illa vult, absque eo quod illos protrudat (quod à re Spirituali haberi non potest) estque motus ille determinatus & vehementior.

Quid secundo?

Secundo: Spiritus expelluntur mediante Sanguine, Cordis constrictione, in Cerebrum & Cerebellum ejaculato, novisque Spiritibus statim ex illo separatis qui Spiritus animales præviè Cerebro inexistentes, ex tractibus suis non satis amplis, totâ Cerebri diastole, partim etiam systole, & continuâ Spirituum accretione, quâ priores à posterioribus protruduntur, urgent ad nervorum initia, estque motus ille indifferens atque tardior, & ex quo omnium musculorum æqualis & Tonica semper tensio, Patet enim ex hoc

hoc cur singulis pulsibus fiat totius Corporis concussio (quatenus & hæc à Sanguine continuo in arterias propulso aliquatenus posset fieri) item patet, cur abscisso uno brachio, alteri majus robur adnascatur, & cur alteri duorum musculorum Antagonistarum Paralytico, alter velut spasmodice contrahatur, ac secum, quo contrahitur, ferat partem: Scilicet quod tum dictæ partes majore Spirituum Copiâ inflentur & tendantur.

Quid tertio?

Tertio: fluunt Spiritus ex Cerebro cum pars aliqua irritatur, cum enim motu fibrillarum nervosarum pori in Cerebro aperiuntur, & sic statim fluunt Spiritus versus partem irritatam.

Sic fit in respiratione, in motu Cordis, in motu peristaltico, &c. in quibus naturalis quædam fit irritatio.

Fluunt præterea, cum membrum aliquod ticillatum aliter (sed p. n. tunc est irritatio) subinde contrahitur.

Verum propter talem pororum in Cerebro apertionem, hic effluxus Spirituum est talis, ut non tantum fiat in nervos partis irritatæ, sed etiam in nervos illis vicinos, atque hinc potissima causa sympathiæ est desumenda, quæ inter diversas partes observatur, v. g. inter renes & ventriculum, ob quam, illis irritatis, fit vomitus.

Item inter Colon & Ventriculum ob quam, illo iterum irritato, fit Vomitus, &c.

Quid tandem quarto?

Quarto: denique diversimode fluunt Spiritus: hoc est velocius, tardius, interruptim, continuatim, &c. occasione diversorum animi Pathematum: ut in tristitia, læticia, ira, timore, &c.

videre est etiam in vita, aut in multis saltem ipsa animâ non cognoscente modum talis Spirituum effluxionis, etsi benè interim distinguat se lætari, tristari, &c. quod autem occasione animi Pathematum Spiritus animales ita moveantur, non aliter interim potest explicari quam per legem *Authoris Naturæ* positam, inter Animam & Spiritus, quâ illi certâ Animæ cogitatione aut affectione commoveri debent.

Nonne Spiritus ex Cerebello provenientes inserviunt actionibus involuntariis?

Ex cerebello potissimum veniunt Spiritus inservientes actionibus non voluntariis, atque hoc monstrant medullosæ striæ ex hoc ad nervos Paris Vagi. Hinc rationem habemus, quare in Apoplexia non pereant omnino Pulsus & Respiratio, quæ partim fiunt per illos nervos.

Nonne hic motus Spirituum malè comparatur explosioni pulveris Pyrii?

Immo vero : Spiritus in naturali statu motum facturi, instar pulveris Pyrii non accenduntur in Cerebro, aut ex illo exploduntur, nam sic motus nostri ad nutum Animæ non possent cohiberi.

Quomodo fit dolor ex defatigatione, & quid est ipsa defatigatio?

In membri alicujus defatigatione sentitur aliquis dolor, qui non tam fit ex Spirituum animalium consumptione, quam ex solutione continuitatis fibrarum, per diuturnam tensionem : ipsa vero defatigatio partim fit ex consumptione Spirituum, partim vero ex sanguine ad debilitatam partem magis affluente, ut sic Spiritus satis copiose non admittant.

CA-

CAPUT II

De Partibus in genere.

QUID est *Pars* in genere? *Est illud quod complet totum.*

Nonne variis modis pars dividitur in medicinâ?
Variis sanè modis dividitur, ut primo, in fluidas, & solidas.

Quid sunt partes fluidæ?
Partes fluidæ sunt sanguis & Spiritus, de quibus egimus antea, & sunt in continuo motu.

Quid sunt partes solidæ?
Partes solidæ sunt partes omnes à jam dictis separatæ, sive distinctæ, ut cutis, caro, ossa, nervi, membranæ, arteriæ, venæ, crines, ungues, &c. de quibus hoc capite agemus.

Quid est pars solida strictius sumpta?
Pars solida est corpus solidum toti continuum, ad Corporis nostri usum destinatum.

Cur dicitur ad Corporis nostri usum destinatum?
Ut excludantur tumor, verruca, &c. quæ quidem toti continuantur, sed tamen usum in Corpore non habent, ideoque non sunt partes.

Quenam est secunda partis divisio?
Secunda partium divisio est in partes organicas & inorganicas.

Quid sunt partes organicae?
Partes organicae sunt, quæ ad completam & peculiariter sibi demandatam actionem requirunt

spe-

specialem Conformationem, ut oculus, auris, nasus, &c

Quid sunt partes inorganicæ?

Partes inorganicæ sunt, quæ non requirunt specialem Conformationem, ut simplex caro, membrana.

Quenam est tertia partium divisio?

Tertia divisio est in partem principalem & ministram.

Quenam est pars principalis?

Pars principalis est, quæ toti Corpori largitur aliquid ad vitam absolutè necessariam.

Quæ sunt partes animales?

Partes animales sunt Spiritus animales, Cerebrum, spinalis medulla.

Quæ sunt partes naturales?

Sunt cor, pulmones, ventriculus, intestina, hepar, lien, partes genitales.

Quid est pars similis?

Cujus omnes partes primo intuitu apparent ejusdem Substantiæ.

Quid sunt partes dissimilares?

Cujus non omnes partes primo intuitu apparent ejusdem Substantiæ.

Cur dicitur primo intuitu?

Quia alias multæ, assignari solitæ pro similaribus, tales non sunt, paucissimæ enim erunt in quibus non diversam Substantiam notabis. Pro similaribus assignantur: Os, cartilago, tendo, glandulæ, adeps, nervus, arteria, vena, vasa Lymphatica, vasa lactea.

Quomodo Scholis pars dividitur?

In Spermaticas, Sanguineas & Mixtas.

Qua-

Quanam numerantur pro Spermaticis?

Pro Spermaticis numerantur (ut similes) os, cartilago, crines, ungues, &c.

Quæ sunt partes sanguineæ?

Pro Sanguineis numeratur Caro quadruplex, 1. Musculorum. 2. Caro Viscerum. 3. Caro cuilibet parti membranosa particularis, ut ea ventriculi, intestinorum, vesicæ, uteri: denique caro glandulosa, quæ glandulas constituit.

Quanam est pars mixta?

Pars mixta putatur Cutis, eo quod hoc ad exactum tactus organum videtur requisitum.

OBSERVATIO.

Multum ego dubito, an omnes illæ partes sint tales, ut aliquæ earum tantum componantur ex Semine, aliquæ præcisè ex utriusque partibus æqualibus. Non nego tamen aliquas formari ex semine saltem partialiter, nam dum per colliquamentum Ovi Muliebris, quod solum hic pro semine habemus, erumpunt Spiritus vel Sanguis, verisimiliter laterum suorum ductuum exsiccatione proximè ex illo nervos, arterias, venas, & alias quasdam partes excudunt: *Quinimo omnino fuit ante Sanguinem Vesicula seu Membranula Puncti rubri Salientis* in prima conformatione nostra.

Neque partes Spermaticas negare cogit, quod quidlibet sibi simili nutriatur, omnes autem corporis partes nutriuntur sanguine, quia ad summum inde sequitur, omnes ex massa sanguinea (cujus tam diversæ sunt particulæ) sibi magis congruas & similes admittere particulas intra suos poros, vel eos suo calore & spiritibus ali-

quatenus

quatenus iölemus immutare, antequam illis nutriantur.

Omnes partes solidæ quæ rubent, à sanguine hoc habent, sunt enim de se albæ, ut patet, ex illarum in aqua ablutione aut commaceratione, qua tincturam sanguinis exuunt: ideoque Hydropicis & Cachecticis, quibus massa sanguinis vix rubricat amplius quam lotura carnis, hepar & partes aliæ tam albæ sunt.

CAPUT III.

De Speciebus actionis naturalis & primo de Fame & Siti.

Quid est Fames?

Fames est molesta sensatio vellicationis in ventriculo, occasione cujus determinamur ad rem solidam, illius tollendæ gratiâ, appetendam.

OBSERVATIO.

Est ergo Fames ipsa vellicationis perceptio, & non ipse appetitus, qui illum potius sequitur, nam Famem pati possumus & non appetere, v. g. inter jejunandum.

Cur major Fames hyeme quam æstate?

Quia fermentum stomachale tunc est acrius & transpiratio est minor.

Quanam est causa Fami?

F

Est

Est acidum : quod probatur, quia acida augment famem, & deperditam restituunt : eamque tollunt, quæ acidum infringunt vel temperant, v. g. Oc. Cancr. C. C. calcinat. Margaritæ, Pinguiæ, Spiritus Vini, &c.

Quid est Sitis?

Est sensatio molesta vellicationis in ore & faucibus, occasione cujus determinamur ad rem liquidam, illius tollendæ gratiâ, appetendam.

Quenam est causa Sitis?

Est Siccitas, humor vel vapor falsus. Siccitas quidem per se sitim non facit, quia non est nisi absentia humidi ; sed quatenus per illam aridæ œsophagi fibræ cum molestiâ sese attingunt afficiuntque in motu suo.

Fit etiam motu fibrarum nervosarum ad cerebrum & animæ sedem propagato.

Nonne Sitis plus animam afficit quam Fames?

Experimur sanè sitim omnium passionum animæ esse gravissimam, & minus quam Famem tolerabilem, quia humidi in Sanguine absentia œconomia functionum naturalium prædo est, & Sanguis effervesce desinit : deinde tum Spirituum aliorum humorum à Sanguine segregatio, & in eum rursus deductio læditur. Hinc languent omnes actiones, & majore in Sanguine exsiccatione tandem interficiuntur.

Jam sequitur ut de Chylificatione ageremus, sed quia (*Cap. de Humoribus*) de ea satis diximus, ideoque duo solum vel tria addemus antequam de Sanguificatione loquamur.

Primo credimus quod digestio melior procedat
de

de nocte cum dormimus, quam de die cum vigilamus, saltem in casu æqualis assumptionis & reliquorum parium.

Nam cum in somno Sanguis & Spiritus non ita ad exteriora corporis ferantur, sic ventriculus plus habet acidi & caloris, plus constringitur, cibosque melius complectitur. Hinc sequitur, quod cœna contra hodiernum morem deberet esse lautior prandio. Nec refert quod tempus inter prandium & cœnam proximam minus sit, quam inter cœnam & proximè prandium, quia certè quod assumptum est lauto prandio sæpè ante cœnam non est integrè digestum, & sic ventriculo tunc duplex onus incumbit.

Præterea non hoc probat meliorem Chylificationem in vigiliis, quam in somno, sed ad summum citior Chyli ex ventriculo elapsus.

Quare à pastu rigent & horrescunt aliqui?

Quia potus nostri frigidi sunt, & numerosi ventriculi nervi frigore alimentorum quorundam & sic fibrillarum motu spiritus animales magis agitantur, & solito etiam vehementius in corporis musculos excurrunt. Verum hoc non fit propter frigus ventriculo & ejus sanguini, & deinde aliis partibus ad cor usque successive communicatum, nam aliqui horrent statim à primo frigido quod ingerunt, quo tempore talis successiva communicatio nequit esse facta.

Neque enim fit ille horror vel rigor, quia tempore comestionis, omnis calor (ut vulgus loquitur) ad ventriculum cibos concocturus, aut saltem Chylificationem inchoaturus recurrit, a-

liasque partes deserit, nam si hæc esset Rigoris causa, cur non duraret diutius? Concoctio enim non tam brevi perficitur.

Frigus est causa rigoris, ideoque actu & potentiâ calida rigorem non faciunt.

OBSERVATIO altera.

Quæ sapiunt, chylicantur felicius, quia talia ventriculum blandius afficiunt, unde major spirituum affluxus, & arctius illa complectitur.

CAPUT IV.

De Sanguificatione.

Quid est Sanguificatio?

Est chyli in Sanguinem conversio.

Nonne illa fit in Hepate?

Illæ fit in toto corpore, sed præsertim in corde, & quidem in ventriculo ejus sinistro, in quo particulae Chyli cum sanguinis particulis maxime arescunt, agitantur, & in se invicem impellendo variè contorquentur, fiunt tenuiores flexiliores, & tandem ob aliam luminis reflexionem, rubræ; unde non mirum quod sanguis coagulatus solidiorem massam faciat quam Chylus licet particulas habeat tenuiores, quia habet saltem magis flexiles, ramosas & sibi invicem intricabiles quam Chylus, qui per rudiorem partium à se invicem discriptionem à fermento stomachali factus est.

Quisnam

Quænam est Sanguificationis causa ?

Est Calor sive igniculus noster naturalis, qui à præviâ sanguinis in corde fermentatione superstes, statim se insinuat in poros alterius sanguinis cum admixto ipsi chylo in cor illapsi, in quorum transitu, dum occurrit aliquibus particulis minus accommodabilibus, amplius in illius poris colligitur, ut eos repleat, sicque chyli particulas inter sese & cum sanguine in corde arteriisq; fermentando, variè agitando, contorquendo paulatim comminuit, flexiles reddit, & ad rubedinem disponit.

Quomodo fit aliquatenus sanguificatio in toto corpore ?

Fit etiam sanguificatio in totius corporis arteriis venisque, ad quas sanguis etiam ex corde ignem evexit ; unde verisimile est, ejus tenuiores particulas illo motu rarefactionis quem habent ultra suum circularem, extrorsum magis & ad latera vasorum projici ; crassiores vero minusque mobiles in medio magis detineri, & sic venæsectione saltem cum apertura minore, tenuiorem duntaxat sanguinis partem educi.

Quænam est causa rubedinis Sanguinis ?

Calorem rubedinis causam esse, consequenter sanguificationis authorem, nemo negabit, qui mala cydonea ante aëra, cerevisiam & alia, coctione videt rubescere : item qui apud chymicos liquores aliquos sibi affusos fermentari, & à fermentatione ruborem induere conspexit, & ostreas, quæ ob debilitatem caloris videntur exsanguæ, certo tempore aucto calore succum suum nutritium in sanguinem excoquere.

C A P. V.

De Circulatione Sanguinis.

Quid est Circulatio Sanguinis?

Est motus, quo Sanguis indefinenter abit per arterias à corde, iterumque per venas ad id redit.

Unde probas Sanguinem circulari?

Ex phlebotomia instituta in brachio aut extrema manu, ut & ligatura.

Quâ serie peragitur Circulatio?

Sanguis, v. g. ex vena cava ascendente fertur ad dextram cordis auriculam, inde in dextrum cordis ventriculum, post sui in hoc ventriculo rarefactionem in arteriam pulmonariam & sinistram cordis auriculam, inde in sinistrum cordis ventriculum, inde post alteram sui in hoc rarefactionem, pellitur in arteriam aortam, tam ascendentem quam descendentem & per totum corpus dispersam, ex qua denuò in correspondentes venæ portæ & cavæ ramos ad auriculam dextram velut ante, ducitur, idque secundum dicta, quatuor modis, nempe immediate per inosulationem ramorum & transudationem ex arteria in adjunctam venam, vel mediatè per carnem mediam inter ramos venosos & arteriosos, & per sinus eorumque ramos in cerebro, ubi sanguis ex arteriis carotidibus & vertebralibus à sinibus absorbetur, & ex his ad jugulares amandatur.

Quis est finis Circulationis Sanguinis?

Est

Est partium nutritio, corporis calefactio, spirituum tam vitalium quam animalium generatio, sanguinis à coagulatione præservatio.

An certum tempus circulo sanguinis præfigi potest?

Hoc describi non potest, minus tempus requiritur totius massæ sanguineæ circulationis in calidis quam frigidis, quia in illis ob citiorem rarefactionem sanguinis, cor citius ad contractionem vel potius constrictionem, quâ sanguinem propellit, irritatur: item minus requiritur in illis qui in motu sunt, quam in quiescentibus, quia in illis musculorum contractione vasa per vices magis coarctantur, sanguisque promoveretur.

Item minus in febricitantibus quam non febricitantibus, nisi diceremus in illis non moveri celerius sanguinem, quam in his, sed ob majorem sanguinis fervorem vel acrimoniam cor quidem & auriculas subito irritari & constringi, & sic ex illis citius expelli susceptum sanguinem, sed minore quantitate, eò quod ob subitam irritationem tam cordis quam auricularum pro majore sanguinis copia instillanda, mora non sit, adeoque quod sanguis velocius in arterias expellatur, sed quia in tantilla quantitate, ideo tota massa non circulatur celerius. Denique minus tempus requiritur sanguinis circulo in vasis cordi vicinis, ut pulmonalibus, intercostalibus, coronariis, &c. valde tamen celeriter, immo sexto amplius in quovis sano & adulto (idem est de junioribus) Sanguinem in hora circulari credit *Lowerus*, & suadent illud *pulsuum numerus qui ad minus in hora est duorum millium*, & quantitas sanguinis post singulos pulsus cordis

ventriculos ingredientis, & tam arctâ & violentâ cordis constrictione superveniente integrè iterum excutiendi: siquidem illa sanguinis quantitas in homine sano & adulto non est aliquot tantum guttarum, dragmatis vel semiuncie (ut credunt aliqui) sed duarum ad minus unciarum. Hoc probatur ex sinistri cordis ventriculi capacitate, quæ unciis duabus facile sufficit, & ex summa ejus in diastole extensione, quæ magis fit ex sanguinis copiâ, quam rarefactione, quæ naturaliter blanda est, nec fit cum tanta sanguinis turgescentiâ ut minor quantitas ventriculos sic expanderet: item, probatur ex quantitate sanguinis, qui vel in cane ex præscisso ventriculo cordis sinistro cunctis pulsibus spectatur eructari.

Sit ergo quantitas sanguinis singulâ diastole ventriculos intrare, & systole iterum integrè expelli soliti in homine adulto & sano duarum unciarum: sequitur inde, quod tempore unius horæ (quo ad minus pulsum duo millia numerantur) per cor transirent quatuor millia unciarum sanguinis, quæ faciunt simul trecentas & triginta quatuor libras.

Ponamus ergo quod in dicto homine libræ xxv sint sanguinis (quamvis hoc valde multum esset, & sanguis plerumque fit pauciorum librarum) sequitur in illo tempore unius horæ Sanguinem tredecies circulari & sæpius si in minore sit copia.

Insuper quam celeriter sanguis circuletur, ex hoc patet, quod discissâ vel tantum unâ arteriâ carotide, intra duodecimam horæ partem, omnis sanguis ferè per illam effluat, quod si fiat, quam
brevi

brevi tempore non excurrat ex aorta, aut omnibus arteriis simul discissis? imo intra vigesimam partem horæ (trium viz. minutorum) sanguis integrè effluerit, si arteriis brachialibus, sub axillis, coarctatis, aorta descendens, digito in sinistrum latus immisso prope cor comprimatur, nam sic totus sanguis, præter illum, qui arterias vertebrales subit, carotidesque incurrit?

Quid præterea notandum in circulatione Sanguinis?

Notandum est quod sanguis non movetur celerius deorsum quam sursum, ideoque cor hominis capiti vicinius est. Hinc etiam patet clarè cur manus pendula intumescat, scilicet quia plus sanguinis per arteriam brachialem ascendit, quam per venam correspondentem potest absorberi, ideoque justo plus fibras inundat, contrarium fit in brachio elevato.

Quid secundo notas?

Noto, quando Cingulo arctè constrikti, sumus calidiores, quia vestes pressius adducit, at etiam quia impedito in exterioribus circulo, sanguis eum magis perficit in interioribus.

Nonne sanguis in interioribus circulat in Syncope, ut & affectibus hystericis?

Respondeo: In affectibus Hystericis, Syncope &c. licet Circulatio in partibus exterioribus non fiat, ut pulsus abolitus testatur, potest tamen ea adhuc haberi in vasis coronariis, intercostalibus, aliisque cordi vicinioribus; & forte aliquando in illis affectibus possit ad breve tempus integrè sufflaminari circulatio (N. B.) sic, ut illa denuò spiritibus tum animalibus, tum vitalibus per volatilia suscitatis, ægro convalescente renascatur. Sic punctum rubrum in Ovo post
int

incubationem refrigerato salire desinit, sed digito tepido vel halitu contactum reviviscit, & solitas choreas agit.

Nonne, ut Sanguis, sic alii quidem humores, circulantur in corpore nostro?

Uti Sanguinem per arterias & venas circulati jam satis constat, ita & humor Pericardii, Saliva, Succus Pancreaticus, Lympha, Spiritus, &c. sui generis circulo non destituuntur, quoniam (ut de singulis suo loco videre est) omnes alternis vicibus à corde veniunt, & ad illud revertuntur, excepta bile, de cujus reditu ad cor nihil certi scimus.

CAPUT VI.

De Motu Cordis.

Qualis est motus Cordis?

Est motus Muscularis.

Quotuplex est motus Cordis?

Triplex; Contractivus, Systole: Dilatativus, Diastole. Et mora inter utrumque quæ dicitur Peri-systole.

An Auriculæ cordis etiam moventur & quomodo?

Auriculæ cordis ambæ simul habent etiam suam Systolen & Diastolen, sicut ventriculi cordis; sed dum ipsarum est Systoles, ventriculorum est Diastoles, & è contra.

Quanam est causa Contractionis siue Systoles cordis?

Cordis

Cordis Systoles fit ab influxu Spirituum animalium, factò per hoc, quod illud à Sanguinis copiâ, turgescencia aut aliâ qualitate irritetur: solet enim sanguis ad partes irritatas affluere, quia pori cerebri motu fibrillarum nervosarum mox aperiuntur; nullatenus fit Systoles per merum lateris cordis resultum, qui in parte molli tantus esse non potest.

Quid dicunt alii contra hanc positionem?

Dicunt, cor exsectum, si pungetur, adhuc pulsare: Ast ego respondeo, quod ille pulsus non fit, nisi aliquo sanguine, adhuc in ventriculis rarefcente, alias, quod tantum fit aliquarum fibrarum à Spiritibus, illas adhuc penetrantibus, consequenter non est verus pulsus. Illam rarefactionem in thesi quondam defendebam sub titulo de rarefactione Sanguinis.

Unde veniunt illi Spiritus?

Ex Cerebello; quod cordi illos perpetuò promittit per nervos *Ostavi Paris*, aliis *Paris Vagi*; unde illis ligatis uno aliove die in cane, cum languore & cordis palpitatione, ejus interitum asserit clariss. *Lowerus*, isque citius superveniret, nisi aliunde nervorum ramulos non ita ligabiles, v. g. ab intercostalibus acciperet. Unde cerebro, quantum cor egeat, satis constat influunt Spiritus, ut supra est dictum, ad constrictionem cordis per irritationem, quam patitur illud in sui dilatatione; unde quibus cor tenerius, ut in Pueris aliisque, iis pulsus est crebrior.

Nonne motus Cordis acceleratur a sectâ Venâ?

Acceleratur Cordis motus à venæsectione statim, ut probat pulsus ab illâ statim crebrior, quod fit partim ob viam Sanguinis liberiolem, partim

partim propter ejus copiam minorem, respectu materiæ subtilis, quæ ideo in corde minor esse non debet, saltem si ante sufficienter fuerit in Sanguine.

Nonne Cordis constrictio fit in omnem dimensionem?

Cor constringitur in omnem situs differentiam, & quò arctius multas habet intus cavernulas rimasque, ne à constipante intus carne impediatur, ejus cuspis in systole effertur ad Basin minus mobilem, in Diastole vero è contra.

Estne valida Cordis Systole?

Quam valida sit Cordis Sytsoles, satis sentio impositus digitus, qui non minus quam à manu validi hominis comprimitur: item sciet, qui considerat quam longè & per quos anfractus sanguinem in corpore propellat. Illum in infante, cordis palpitatione laborante, vidi costas lateris sinistri elevaré. In nobili Domicella etiam tantam observavi systolem, ut cum notabiliter fieret sonitu, quem astantes mecum audiebant, immo *Costas diffregisse observârunt alii*. Verum hæc Sytsoles sunt præternaturales, sed tamen ex quibus naturales nosci possunt.

Quomodo iterum confirmas cordis systolem fieri influxu Spirituum in fibras?

Neque cordis systolem influxu Spirituum animalium fieri, dissuadent exsecti Cordis vel alijus ejus frustuli, ad puncturam contractiones, quia equidem illæ fiunt à Spiritibus animalibus, fibris adhuc inexsistentibus, qui per nervos influxerunt. Pariter nec hoc dissuadet contractio, quæ fit in puncto rubro saliente in Ovo ab incubatione, ubi nervi necdum apparent, namque

namque ibi etiam constrictio illa fit à membranulâ vigoratâ, dum nimis distenditur ab effervescente intus sanguine & humore quem undiq; ambit, fibrarum suarum contractione reprimente; unde ipsa ibi habet vicem Musculi, & cordis rudimentum est.

Cur Cor magis pulsât in Sinistro latere?

Quia arteria magna ex eo exit latere, ejus Cuspis sive mucro eò vergit, & contractio illâc major est ob ventriculi sinistri majus robur.

C A P U T VII.

De Pulsu.

Quid est Pulsus?

Pulsus est arteriæ dilatatio & constrictio alternatim facta.

Quanam est causa Diastolis & Systolis in pulsu?

Causa est Sanguis, qui, dum constrictione in arterias urgetur, partim suâ adhuc rarefactione, partim copiâ majore, quam facit cum præ-existente in arteriis sanguine, arterias distendit: & hæc dicitur Diastole: Systolis vero causa est partim sanguinis, tempore quo Cor iterum dilatatur, in venas effluxio, quâ arteria non-nihil concidit, partim etiam constrictio fibrarum orbicularium in arteriæ utrâque tunicâ, ope quarum, dum illæ fibræ a Spiritibus animalibus, ob sui à dilatatione irritationem, inflantur, arteria se perpetuò nititur aliquatenus constringere.

Nonne

Nonne Arteriæ moventur motibus contrariis, r. u. Cordis?

Ex dictis patet, Arterias continuò agitari motibus contrariis ventriculorum cordis, hoc est, Arteriarum diastolem esse cum Cordis systole, & è contra: moveri vero motibus similibus, r. u. Cordis auricularum quæ pariter contrariè ad ventriculos simul moventur.

Cur pulsant arteriæ, non item venæ?

Pulsant promiscuè arteriæ, imprimis ut ex circulatione constat, Sanguis per illas movetur de viâ latiore in strictiorem, & quidem magno impetu, unde illa debet expandi; deinde quia Arteria duplici suâ tunicâ magis resistit sanguini transeunti, ac proinde ab illo vibratur.

Quomodo Venæ transmittunt Sanguinem?

Ex viâ angustiore in latiore motu lentiore, & magis transeunti sanguini se accommodant, ideoque cum violentiâ non expanduntur, quod ad pulsum requiritur.

Nonne Arteriæ pulsus sentitur in Diastole, sed non in Systole?

Arteriæ pulsus sentitur in suâ expansione (sive in suâ Diastole) ubi à digito recedit; unde Systolis celeritas mente & cum consideratione ad Diastolem, cognoscitur.

Quantus est pulsum numerus spatio unius horæ, & da mihi rationem, quare non pulsus æquè multi babeantur?

Spatio unius horæ in homine sano ad minimum fiunt duo millia pulsum, ut quivis illos numerando in se potest comperire.

Interim per animi pathemata, aliaque variè immutantur: Sic fiunt crebriores in iracundis,
in

in latis, in laborantibus, currentibus, &c. rariores in tristibus, timentibus, &c. propter alium influxum spirituum animalium in Cor, aliamque ideo Sanguinis circulationem. In pueris pulsus est crebrior, quia Cor habent magis tenellum & irritabile, arterias etiam facilius dilatabiles, sanguinemque tenuem & facile rarescibilem.

CAPUT VIII.

De Motu Cerebri.

Quid est motus Cerebri?

Motus Cerebri est motus ejus constans, Systole & Diastole alternatim factis, etiam secundum suam substantiam, & independenter à meningibus.

Quomodo probatur motus Cerebri?

Probatur quia ad illum motum relicta est notabilis substantia inter duram & piam materem.

Quomodo ulterius probas illum motum?

Resectâ Laminâ tum à cerebro tum à membranis ejus, adhuc patet ille motus ad oculum: Suadent etiam illum copia Sanguinis & Spirituum, quatuor simul arteriis ad cerebrum deducta, quæ non potest non corpus illud tam maxum elevare, sed cum cordis est Systoles, cerebri est Diastoles, & e contra; ut patet unam manum applicando carpo infantis, alteram concursui

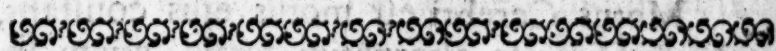
curfui Sutararum in vertice, sic enim eodem tempore percipitur arteria (confequenter in cordis conſtrictione) cum cerebro pulſare.

Quomodo ergo Cerebrum habet Diaſtolem & quomodo Syſtolem?

Diaſtolem habet gratia Sanguinis & Spirituum, quantitatis tunc auctæ, & Syſtolem partim gratiâ ejusdem tunc iterum imminutæ, quâ tunc ſubſidet, partim gratiâ fibroſæ cerebri & piæ matris ſubſtantix, quæ irritatur, vigoratur & contrahitur.

Quis eſt uſus expansionis ſive diaſtoles Cerebri?

Ejus uſus eſt perpetua quædam nervorum & muſculorum à Spiritibus animalibus repletio.

C A P U T IX.

De generatione Spirituum.

Quomodo generantur Spiritus, eſtne actio naturalis & quomodo peragitur?

Spirituum generatio abſolutè eſt naturalis, atque aliter non fit, quam particularum Sanguinis ad ſeſe invicem allifione, & vehemente inter ſe motu, quo contingit hic & inde extantias abradi, atque Sanguinis aliqua fragmenta ita comminui, ſubtiliſari atque poliri, ut jam reliquis in Corpore partibus, longe volatiliores, & ad omnem influxum aptiores, imo aliarum velut primum mobile habeantur.

Quanam

Quenam alimenti partes citius in Spiritus convertuntur?

Eæ scilicet partes quæ de se præviz in Spirituum figuram & agilitatem magis accedere, ut sunt aliquæ in Spiritu vini.

CAPUT X.

De Respiratione

Quid est Respiratio?

Respiratio est motus, quo Aër alternis vicibus in pulmones impellitur, iterumque expellitur.

Quot partes habet respiratio?

Duas partes: inspirationem & expirationem.

Quomodo & quibus instrumentis fit inspiratio?

Inspiratio partim fit Thoracis dilatatione, quæ Aër Thoraci vicinus repellitur, isque alium protrudit (nam omnia in hoc universo sunt plena corporibus, non datur naturaliter eorum inter se penetratio) donec tandem aliquis recipiatur per os & nares in pulmones, iisque mediantibus locum repleat à Thorace dilatato, derelictum, partim fit Aëris vi elasticâ, seu nixu suo spontaneo ad expansionem, partim denique pressione, quam habet ab incumbentis Atmosphæræ pondere, tales enim ob causas in vesicularem pulmonum substantiam impellitur, non autem ob fictitiâ fugam vacui.

Quomodo, & quibus instrumentis fit expiratio?

Fit Thoracis & pulmonum Constrictione, tunc

G

Aëris

Aëris in pulmonibus incalescentia & rarefactione quâ partes Aëris sese mutuò expellunt defectu loci sufficientis.

Exspiratio non fit à Diaphragmate, pulmonibus vel Sanguine, nonne concurrunt tamen pulmones ad expirationem?

Diaphragma secundum suam partem anticam inspiratione in Thoracem ascendit, secundum posticam autem à repletis Aëris pulmonibus deprimitur in abdomen unâ cum visceribus ipsi subjectis: Contrarium habetur in expiratione.

An Aër inspiratus statim totus expiratur? & unde venit?

Aër, qui jam primò inspiratur non præcisè totus proximâ expiratione expiratur, sed ex illo quid in aliquibus pulmonum vesiculis restare potest; quod tantum secundâ expiratione elidetur: sicut ab inspiratione secundâ potest quid remanere pro expiratione tertiâ & sic ulterius.

Nonne cum Aëre expiratur aquositas quædam?

Quanta aquositas cum Aëre expiretur videtur est ad vitrum vel speculum, in quod hyemali tempore halitus impingit, & statim vapor condensatur in guttas, vel ubi in liberum Aërem hyemali tempore expiratur.

Unde venit præcipue illa aquositas?

Maximè ea venit ex vaporibus in thorace & pulmonibus existentibus, nam illi in pulmones resumuntur; ut & Sanguinem in Thoracis cavum extravasatum videmus in pulmones se infinuare & per os expui.

An potest è contrario Aër inspiratus per pulmones pervenire in cavitatem Thoracis?

Minimè, ratio est quod minima ista foramina,

la, quæ habet membrana pulmonum, transitum quidem dant à cavitate Thoracis ad pulmones, non tamen è contra, idque propter obliquam suam inter lamellas membranæ pulmonum Constitutionem, quâ valvulas emulatur, ut videmus contingere circa orificia uretherum, quæ ad vesicam possunt transmittere & non ex illâ emittere urinam.

Thorace & pulmone læsis, nonne respiratur?

Perfosso uno Thoracis latere, aut absumpto uno pulmonis lobo adhuc aliquatenus fit respiratio, quia equidem Aër aliquis in pulmones per os & nares protrudi adhuc potest.

Estne respiratio per se actio Spontanea, an Vero voluntaria.

Respiratio est per se actio Spontanea, quia nobis etiam invitis & nescientibus peragitur, est tamen voluntaria quo ad modum, quia illam accelerare vel retardare possumus pro lubitu, quodque hoc possumus, est, quia motus Thoracis ordinariè partim fit ab influxu Spirituum voluntario, scilicet eo qui fit per nervos aliquos ex spinali medullâ venientes, alias in quantum ille motus fit à spiritibus per nervos Paris Vagi ex Cerebello effluentibus, quorum influxus non fit ad imperium animæ, eatenus respiratio est involuntaria. Intelligi, hoc non obstante, potest, quomodo tam ordinatè fiant inspiratio & exspiratio, scilicet quia in inspiratione vel expiratione diutius ipsæ partes aliquæ successivè irritatæ, Spiritus molesto fibram nervosarum motu successivè per nervos saltem paris Vagi, in se ex cerebello revocant, & sic contractæ successivè inspirationem & expirationem procurant. Irritari autem

in inspiratione Musculos intercostales, Diaphragma & alios expirationi inservientes, dum diutius à suis Antagonistis elongantur : item etiam tum sic irritari pulmones dum Sanguis defectu novi Aëris non satis refrigeratus in illis turget, nimisque eos expandit : Et è contra, in expiratione sic irritari partes inservientes inspirationi, non dubito.

Quis est finis respirationis ?

Finis præcipuus respirationis est **VOX**, ad cuius formationem Aëre opus fuit, item fuliginum, sive adustarum quarundam particularum (quæ non possunt à Colore nostro non gigni) ex Sanguine excretio, aliqualis Sanguinis refrigeratio, & particularum odoriferarum ad nares deductio.

Quantum ad fuligines ; illi continuo per arteriam pulmonalem cum Sanguine ad bronchia pulmonis veniunt, & expirantur, alias calorem obruerent.

Quantum ad Sanguinis refrigerationem ; Docetur hic : Quâ ratione Aër inspiratus refrigeret, & ex eo, cur non omnis Aër respirationi aptus sit, scio quidem quod velint alii respirationem non esse ad Sanguinis refrigerium, sed ad flammulæ nostræ vitalis, in Sanguine residentis, ventilationem & excitationem, idque multis argumentis voluerunt adstruere, sed res in idem redit, siquidem quam volumus refrigerationem, ea non est talis ut calorem destruat, sed illum ædificet, nam respirationis defectu Sanguis suum calorem perderet.

Cur acceleratur respiratio in Iebribus ?

Dum enim in pulmones ex dextro cordis ven-

triculo, & in totum reliquum Corpus ex sinistro effusus, nimium & plusquam febriliter rareficeret & dissolutus esset, totus ferè in fumos & fuligines abiret, ignemque suum non satis conservaret, ut solet illum ramosis suis concludere, & intricare, dum naturalem habet consistentiam, & sic citius interiret calor, aut saltem hoc fieret, quia Sanguis in arteria pulmonali nimium rarefactus, & suâ turgescentiâ quaquaversum per illam motus clauderet post se valvulas ventriculi dextri, & sic in illo Sanguinem & fuligines detinendo, proprii caloris suffocationis origo foret, *Hocque puto fieri in illis qui laqueo moriuntur*, quamvis partialis eorum interitus causa, possit esse defectus influxus Spirituum animalium in cor, ob compressos nervos Paris Vagi, & arterias carotides occlusas.

Nonne illi qui non liberè respirant, facile fiunt Pthysici?

Quibus pulmones liberè non moventur, ut gibbosis & alatis, ut vocant, facile fiunt Pthysici, eò quod pulmones eorum non satis liberè dilatati & constricti se benè tum à Sanguinis transeuntis fuliginibus, tum aliis particulis acribus & crassioribus expurgare nequeunt, unde illorum fit obstructio, tandemque corruptio & erosio.

An fœtus respirat in utero materno?

Quod fœtus non respirat in utero, certum est, & multis probatur argumentis.

Cur ergo, si fœtus in utero non respiret, simul ac natus est, tantoperè ad respirationem teneatur?

Hoc fit, quia ob motus fœtus in partu, ejus Sanguis multo celerius circulatur, & in pulmonibus rarefcit, deinde quia Aër ambiens interea

in inspiratione Musculos intercostales, Diaphragma & alios expirationi inservientes, dum diutius à suis Antagonistis elongantur : item etiam tum sic irritari pulmones dum Sanguis defectu novi Aëris non satis refrigeratus in illis turgēt, nimisque eos expandit : Et è contra, in expiratione sic irritari partes inservientes inspirationi, non dubito.

Quis est finis respirationis ?

Finis præcipuus respirationis est VOX, ad cuius formationem Aëre opus fuit, item fuliginum, sive adustarum quarundam particularum (quæ non possunt à Colore nostro non gigni) ex Sanguine excretio, aliqualis Sanguinis refrigeratio, & particularum odoriferarum ad nares ductio.

Quantum ad fuligines ; illi continuo per arteriam pulmonalem cum Sanguine ad bronchia pulmonis veniunt, & expirantur, alias calorem ebruerent.

Quantum ad Sanguinis refrigerationem ; Docetur hic : Quâ ratione Aër inspiratus refrigeret, & ex eo, cur non omnis Aër respirationi aptus sit, scio quidem quod velint alii respirationem non esse ad Sanguinis refrigerium, sed ad flammulæ nostræ vitalis, in Sanguine residentis, ventilationem & excitationem, idque multis argumentis voluerunt adstruere, sed res in idem redit, siquidem quam volumus refrigerationem, ea non est talis ut calorem destruat, sed illum ædificet, nam respirationis defectu Sanguis suum calorem perderet.

Cur acceleratur respiratio in Febribus ?

Dum enim in pulmones ex dextro cordis ven-

triculo, & in totum reliquum Corpus ex sinistro effusus, nimium & plusquam febriliter rarefceret & dissolutus esset, totus ferè in fumos & fuligines abiret, ignemque suum non satis conservaret, ut solet illum ramosis suis concludere, & intricare, dum naturalem habet consistentiam, & sic citius interiret calor, aut saltem hoc fieret, quia Sanguis in arteria pulmonali nimium rarefactus, & suâ turgescentiâ quaquaversum per illam motus clauderet post se valvulas ventriculi dextri, & sic in illo Sanguinem & fuligines detinendo, proprii caloris suffocationis origo foret, *Hoc que puto fieri in illis qui laqueo moriuntur*, quamvis partialis eorum interitus causa, possit esse defectus influxus Spirituum animalium in cor, ob compressos nervos Paris Vagi, & arterias carotides oclusas.

Nonne illi qui non liberè respirant, facile fiunt Pthysici?

Quibus pulmones liberè non moventur, ut gibbosis & alatis, ut vocant, facile fiunt Pthysici, eò quod pulmones eorum non satis liberè dilatati & constricti se benè tum à Sanguinis transeuntis fuliginibus, tum aliis particulis acribus & crassioribus expurgare nequeunt, unde illorum fit obstructio, tandemque corruptio & erosio.

An fœtus respirat in utero materno?

Quod fœtus non respirat in utero, certum est, & multis probatur argumentis.

Cur ergo, si fœtus in utero non respiceret, simul ac natus est, tantoperè ad respirationem teneatur?

Hoc fit, quia ob motus fœtus in partu, ejus Sanguis multo celerius circulatur, & in pulmonibus rarefcit, deinde quia Aër ambiens interea

vi suâ elasticâ aut pressione ab atmosphæra statim se insinuat in pulmones, unde illi irritantur, & irritantium expulsionem propriâ & Thoracis contractionemoliuntur eumque auctis jam dictis causis continuò increascit irritatio, sic & respiratio, ejusque necessitates indefinenter augentur.

Quomodo Urinatores se habent sub aquis?

Urinatores sub aquis notabili tempore possunt remanere sine respiratione, idque quia ante copioso Aëre se adimplere cognôrunt, & quia calor ipsis minor est. Aliquibus dicuntur respirare, & scire, certâ manus aut alterius instrumenti ad os applicatione, Aërem ab aqua separare.

Quomodo se habent mulieres hystericae, dum non videntur respirare?

Mulieres hystericae narrantur subinde diu vivere absque respiratione; puto tamen illas sufficienter ad languidum suum calorem, quamvis adstantibus inadvertibiliter, respirare, aut saltem aërem sponte suâ earum ingredi egredique pulmones, hocque ipsis sufficere.

CAPUT XI.

De motu peristaltico ventriculi & intestinorum.

Quid est motus peristalticus?

Motus peristalticus, &c. est motus vermicularis quo ventriculus & intestina ab initio usque ad finem continuò & successive coarctantur, & instar vermium inter se repunt. Motus ille

ali-

aliquando invertitur & tunc dicitur Epistalticus, quod fit à Spiritibus impetuosius in Fibras influentibus, vel Fibris compressis, Spiritus quasi per illas regurgitant, & motum suum invertendo vomitum faciunt.

CAPUT XII.

De Nutritione.

Quid est Nutritio?

Est conversio alimenti in substantiam viventis, qua vivens secundum omnes suas partes integrales proportionem servatâ eandem servat quantitatem : sive Nutritio est Naturalis partium defluxarum restauratio.

Nutritio non fit per attractionem nec per succum aliquem è nervis venientem, sed magis per Chylum.

De accretione in junioribus.

De decrectione in senioribus.

De generatione, &c. omitemus: De iis enim quædam diximus in superioribus.

Finis Partis Physiologicæ.

disponendo inveniuntur etiam dicitur hostiliter
quod si spiritibus impetibus in fides tantum
entibus, vel fides compellit, spiritibus quasi per
illis rationibus, et motum suum inveniend
comitant faciant.

Quod si spiritibus impetibus in fides tantum

CAPIT. XII.

De Nutritio.

De Nutritio.

Est nutritio alimentum in substantiam vi-
uentis, per viuentis secundum omnes in partes
integras proportionem servat eandem servat
quantitatem: live Nutritio est Naturalis partium

Nutritio non sit per actionem nec per in-
cun aliquam et nervis valentem, sed magis per

De accretione in junioribus.

De accretione in senioribus.

De generatione, &c. omittimus: De dissimila-
tione diximus in superioribus.

Plan. Part. Physiologia.

TUN.

FUNDAMENTORUM
 MEDICINÆ
 PARS SECUNDA,
 SIVE
 HYGIEINE.

CAPUT I.

De Rebus non Naturalibus in Genere.

QUID est Hygieine?

Ars tuenda Sanitatis.

Quot habet munera?

Tria. 1. Sanitatem præsentem
 conservandi. 2. Morbos præcavendi.
 3. Vitam ad Longævitatem disponendi.

Quanam dicuntur res non Naturales?

Quæ ad Valetudinem conservandam quidem
 necessariae sunt, sed eam lædunt, quando malè
 adhibentur vel viciatæ sunt.

Quales

Quales sunt res non Naturales, & quot sunt?

Sunt sex. Aër, Cibus & Potus, Motus & Quies, Somnus & Vigilia, Excreta & Retenta, & animi Pathemata.

Suntne res non Naturales indifferentes ad laedendum vel benefaciendum?

Imo sunt; prout bene vel male adhibentur, & medix quodammodo sunt inter Res secundum Naturam, & contra Naturam.

Quomodo Res contra Naturam potest esse secundum Naturam sub diversâ consideratione?

Res illa sub eodem sensu habent se ut repugnantes: sub diversâ vero consideratione res secundum Naturam esse potest contra Naturam, v. g. motus Animalis est res secundum Naturam, quatenus Corpus humanum illum motum habet à Natura: Et (contra Naturam) non Naturalis, quatenus spectatur, prout bene est usurpatus, &c.

Quid intelligis per male adhiberi, prout hic, & unde profuit?

Per male adhiberi prout hic, intelligi debet de adhibitione respectu vario huius & illius personæ; aliàs quod male est adhibitum uni, rectè ad ministratur alteri, prout Natura & Consuetudo in diversis variant, quibus in usu rerum non Naturalium Multum debet tribui.

Quinimo potest eadem res jam adhiberi bene alio vero tempore male; unde ex diversis Capitibus rerum harum mala est adhibitio, v. g. E hoc, quod peccent in quantitate, nimis magis vel parva: quod peccent in qualitate, hoc est Calore, Frigore, Humiditate vel Siccitate, nimia Crassitie, Tenuitate, Viscositate, Aciditate, Salsedine, Duritie, &c. vel Assumptione tempore, v. g. dum indebito tempore comeduntur.

vel bibitur: vel in assumptionis ordine, dum hic vel ille cibus primo vel ultimo loco assumitur, &c. prout melius intelligetur, ubi de singulis rebus non naturalibus hic nominatis agemus.

Quomodo res non Naturales vocantur necessariae?

Secundum genera, non secundum species: sic cibus in genere est necessarius, sed non præcisè talis vel talis. Quam vero res non naturales sint necessariae, ex iis, quæ jam de singulis dicemus, patebit satis.

CAPUT II.

De Aëre.

Quomodo hic consideramus Aërem?

Aërem nos hic consideramus non per se solum & simpliciter, sed prout nos ambit, hoc est, prout varia corpuscula sibi admixta habet, iisque nos potest afficere.

Quotuplici modo afficit corpora nostra?

Duplici modo extrinsecè & intrinsecè, & utroque modo iterum diversimodè sive per se, sive per admixta diversus est.

An Aër propriæ suæ substantiæ corruptione potest nos afficere?

Si Aër multum aquæ admixtum habet, multum nos humectat.

Si Aër Ætherem subtilem validius motum admixtum habet, nos multum calefaciet.

Si quædam narcotica admixta habet, ut in quibusdam locis contingit, torpore, imo etiam Lethali somno, & citatâ morte nos afficiet. Si contagio pestilentiali imbutus sit, pestem nobis inferet.

Nonne

Nonne Aër magis continuo & firmius nos afficit quam Cibus?

Cum diversus sit utriusque efficiendi modus, non potest hoc ita exactè judicari, certum tamen est, nos ab utroque maximè affici, & quidem magis continuò & perenniter ab Aëre, quam ab Alimento: vix enim uno aliove momento sine Aëre subsistere possumus.

Quid Aër facit in nobis?

Attemperat calorem Sanguinis nostri, & absque Aëre citò suffocaremur.

Quis Aër magis sanitati nostræ convenit?

Aër purus & lymphidus, ventis salubribus perflatus, non infectus malis, cadaveribus, cloacis, aliisque putridis & corruptis vaporibus & exhalationibus,

Nonne ætates diversæ, & diversi temperamenti diversam requirunt Aëris temperiem?

Corpori temperato sit temperatus, intemperato frigido valet Aër calidus & sic è contra.

Nonne sub Aëre comprehenduntur venti & regiones & astra, & eorum species, effectus in humano corpore, nonne etiam anni tempora?

Imo vero.

Quid est Ventus?

Ventus nihil aliud est quam Aër una cum exhalationibus & vaporibus ipsi inhærentibus, circa terram agitatus.

Quem usum Ventus habet?

Aërem, qui alias minus movetur, à putredine præservat, hinc & inde inquinamenta Aëri commixta, dissipat.

Quot Ventos numerant nautæ in Pyxide sua?

Aliqui numeraverunt XXIV. alii XVI. alii XII. vulgo tamen numerantur XXXII.

Quot sunt præcipui venti dicti Cardinales?

Sunt quatuor. 1. Septentrionalis (*North*) qui nostris in regionibus est frigidus & siccus. 2. Australis (*South*) qui est Calidus & Humidus. 3. Orientalis (*East*) qui calidus est & siccus. 4. Occidentalis (*West*) qui frigidus est & humidus.

Quid dicis de salubritate ventorum?

Ventus Australis insaluberrimus est, quippe sensuum torporem inducit, omnes actiones & partes gravat.

Hunc sequitur apud nos in malitiæ gradu Septentrionalis, postea Occidentalis.

Quid de Orientali vento?

Orientalis, manè spirans purior nobis tunc est, eò quod spiret tunc è loco, ubi Sol est. Arque idem est de occidentali, si flet vesperi.

Quid est Regio?

Regio est pars terræ in qua ob magis rectam vel obliquam radiorum solarium demissionem valde notabilis est in primis qualitatibus discrepantia.

Quot sunt regiones?

Præcipuè sunt quinque scilicet. 1. Æquinoctialis regio, sita sub Zodiaco. 2. Septentrionalis, in quâ nos degimus, subjacens spatio inter circulum Cancræ & Polum Arcticum. 3. Meridiana, spatio inter circulum Capricorni & polum Antarcticum. 4. Orientalis regio. Deinde & 5. Occidentalis.

Quas mutationes Aër habet ab astris?

Altra suas mutationes habent à Sole, præsertim

tim in Solstitiis & à Lunâ: lege libellum de imperio solis & lunæ à Clariss. D. Mead, M. D. eleganter conscriptum.

Quomodo Aër mutatur in Vere, Autumno, Æstâte, & Hyeme?

In Vere, Aërem notabiliter mutari observamus, eò quod Sol radiis suis terram nostram magis directè prospicere incipiat, & quia Aëri Principia quædam activa, Calore solis, quæ toto Hyemali tempore in terræ gremio jacuere sopita, communicantur, occasione quorum simul effervescendo Aër multa in fragmenta cogitur, sicut graduato Solis calore magis & magis attenuatus, pro motu majore, egeat spatio ampliore rectius radiis solaribus oppugnamur, eò Aër magis elevatur.

Quid præterea facit hic Aër vernalis?

Aër hic multâ materiâ subtili, aliisque variis particulis imprægnatus, inspiratus & ambiens celeriores Sanguini motum inducit, & Sanguini crassiori plus præbendo materiæ subtilis, cum in fluorem concitat, quo ad omnes actiones melius peragendas, homines redduntur alacriores.

Quid ultra Aër vernalis?

Si factæ sint tempore Hyemali Obstructiones, majore intrus Sanguinis effervescentiâ resolvuntur, materia obstruens & obstructa rursus Sanguini commiscetur & prout massa Sanguinis iis depravata est, febres periodicas aliosque malos affectus inducunt.

Nota primò. Hæc facilè intelligemus, si Aëris intemperiem nunc calidiorem, nunc frigidiorē consideremus: Sanguis nunc magis nunc minus effervescit, & ob inconcinnos ejus motus, coagulationes & Obstructiones sæpe inducuntur.

Nota

Nota secundò. In Martio Aër saluberrimus: in Aprili & Maio, quo magis ad *æstatis* principium, eo Aër temperatior, & humorum Oeconomia in Corpore est perfectior.

Nota tertio. In Julio & Augusto Aër calore nimio excedit, ideo insalubris, nam Sanguini Heterogenea tum ex Aëre & tum è Terra corruptelas suppeditando, regularis humorum unionis vincula destruuntur, & à compedibus, nempe subtilioribus partibus, quæ maxime ad animalem Oeconomiam faciebant, jam resolutæ, insensibili transpiratione privatur Sanguis, & tandem illarum absentia contaminatur.

Nota quartò. Tempore autumnii homines febribus, aliisque affectibus laborant, nam in Augusto Sanguinis effervescentia perseverabat, accedente vero Septembri, ob multum Aëris frigus, subito humores incrassans, obstructions variz, & febres malignæ oboriuntur, eo quod pregressis temporibus Sanguis Spiritibus fuit spoliatus. Hinc addi possunt fructus quilibet crudè devorari, quorum succus frigore nocens à fermento Stomachali in ventriculo, vel acido in Sanguine digeri nequit, sed illud corrumpit potius, quam ob rem autumnio febribus, fluxibus alvi, &c. afficiuntur homines.

(Æ S T A S.)

Et illo magis, si ætas calore nimio & fructuum horariorum magnâ copiâ excefferat.

(H I E M S.)

Hiems Aëris frigore successivo humorum effervescentiam non suppressit, sed sufficiens quâ omnes

nes actiones bene imo perfectius peraguntur : humorum enim transpiratio ob majorem Aëris dimissi corpus ambientis pressionem minor est, sed intus detenti massam fluidiorem & ad effervescentiam aptiorem reddunt.

Fermentumque Stomachale acrius & abundantius est, ideo assumpta duriora probe chylicantur.

Senibus & decrepitis ob debilem calorem incongrua, junioribus & sæpè Cachecticis salubris est.

C A P U T III.

De Cibo & Potu.

Quid est Cibus ?

Cibus est alimentum solidius, crassiusque potissimum ad famem tollendam.

Quare dicis potissimum ?

Quia cibus aliquis tenuior potest etiam nonnihil levare sitim, sicut & potus crassior sedare famem. Quanta sit horum utriusque necessitas, item quam facile ab illis lædamur, nemini ignotum est.

Suntne ciborum variae differentiae ?

Sunt, nam cibus est vel boni vel mali succi, vel facilioris vel difficilioris digestionis, multum vel parum nutriens.

Quis est optimus cibus, & quis pessimus ?

Optimus est, qui est boni succi, facilis digestionis, ac excrementis minime refertus : atque contra se habens est pessimus.

Quis est optimus panis, quænam sunt ejus differentiæ?

Optimus panis est qui fit ex tritico laudabili, rite antea fermentato: quatuor sunt species panis. 1. Siligineus. 2. Similagineus. 3. Furfuraceus. 4. Est panis qui ex secali fit; isque durior est & ater, ventriculum gravans.

Quænam est optima Caro?

Ex quadrupedibus, optima est vitulina, postea vervecina & hœdina. Ex volatilibus præstant pulli, capones, columbi & perdices.

Qui sunt boni Pisces?

Ex marino pisce, Asellus, Lingulaca: ex fluvio, Perca, Globius & Lucius.

Ex iis quæ ex animalibus proveniunt, sunt Ova & Lac, ex fructibus, Uvæ & Ficus.

NOTANDUM ex præcedentibus.

Quod non omni homini promiscuè cibi illi jam citati optimi sint atque saluberrimi, neque illis revera cuique convenit.

Sed quilibet cibus ad quemque seorsim considerandus est an conveniat nec ne: nam illis qui stomacho valent, aut multum laborant (ut rustici, militi, nautæ, &c.) melior est caro Bubula & Porcina, quia solidiore & crassiore illi egent sanguine, qui multum nutrit, neque adeo facile sumitur.

De piscibus in superioribus locuti fuimus, qualis consentiæ Sanguinem præbent Pisces?

Quamvis multis sint suspecti Pisces, bonum men & mediocris consistentiæ præbent Sanguinem: illi levioris sunt digestionis, saltem Pisces

H

faxa-

saxatiles, ac proinde conducunt illis, quibus pituita vel serum in toto, vel aliquâ Corporis parte abundat.

Quo quæso ordine cibi sunt sumendi?

Crassiores cibi semper apud nos præmittuntur, eò quod illi promptius acido, ventriculi fundum magis occupante, imbutantur, & difficilioris sint digestionis. Quod ad me; ego sane puto omnium assumptorum confusionem fieri in Stomacho, neque ordinem assumptionis dudum in illo contineri.

Quandonam comedendum est?

Quando fames urget, & vacuus est Stomachus. Notandum, quod aliqui fame laborant etiam Stomacho pleno, ob nimiam acidi vel quantitatem vel acrimoniam, quæ fames non est Naturalis, adeoque non cibis sed medicaminibus est reprimenda.

Quoties in die edendum?

Hoc generatim dici nequit. Biliosi quia exactius urgentur fame, & aridiores sunt, sæpius, puta ter quaterve in die, sed modicè comedere poterunt: Pituitosi semel, quia ferunt jejunium facilius, neque tantum absumunt Sanguinis: Melancholici bis terve ob eorum aciditatem: Sanguinei medium teneant.

Quantum comedendum?

Tantum ut fames sedetur absque ventriculi aggravatione: varianda ciborum quantitas pro Corporis constitutione, robore & ætate: alia convenit quantitas ætati floridæ, alia senili, alia homini debili, alia forti, alia sano, alia ægro: alia bilioso, alia pituitoso; alia corpus, alia mentem tantum exercenti.

Præstat nonnihil amplius quam nimis parcè
come-

comedere, ac proinde aliquid voluptati & saporis gratitudini potius, quam necessitati & veræ fami concedere. Prodest etiam quod Celsus in præceptis dat tanquam arcanum tuendæ valitudinis & vitæ prolongandæ: ut quis contraria alternet & subinde mutet: sed cum inclinatione in extremum benignius: nempe victu uti parcior & plenior, sed plenior sapius.

Sic enim paulatim se ventriculus assuefacit, ut ad minores aliquando excessus non ita graviter afficiatur, sed plusculum etiam concoquat.

Qualis pro diversis Constitutionibus debet esse cibi qualitas?

Qualitas ciborum alteranda est pro diversitate temperiei, ætatis, temporis & consuetudinis: sic calidioribus & siccioribus frigidiores & humidiores expediunt cibi: sic puero molliores quam juvenibus & viris: sic æstate frigidiores quam hyeme: sic denique firmioribus cibus assuetis, magis hi, quam flaccidi, conveniunt.

Cibi elixi facilius chylicantur quam assi, sunt enim molliores: assi vero plus nutriunt, quia succo nutritivo magis scatent, ut patet, si cultro perforentur, habet enim ille cibus crustam sibi extrinsecam, humiditatem eorum intus conservantem, quæ in elixorum jusculis dispersa est ideoque assi magis conveniunt laborantibus, elixa vero otiosis. Cæterum an melior sit Chylificatio de die, quam de nocte, ac proinde an expediat cœnâ prandium liberalius esse: item an cibus dissolutus ordine assumptionis ventriculum deserat, item cur à pastu frigeamus, &c. videri potest, ubi Chylificatio explicata est.

N. B. Examinandum caput de Chylificatione, quæ tractatur in Physiologia Part. I. Cap. 8.

Quid est potus?

Potus est alimentum tenuius liquidiusque ad sitim tollendam.

Enumera mihi aliqua potus genera?

Potissima potus genera sunt Aqua, Vinum, Mulsa, & Cerevisia.

An Aqua nutrit?

Nutrit: aqua non est simplex alimentum: nam multi homines solis aquis pro potu vivunt mediocriter benè, & post eam potam refecti apparent.

Adde quod solam aquam nutrire, imo & augere pisces in lagenâ contentos experientiâ compertum sit, sicut etiam aquas nutrire plantam fructumque ex eo liquet, quod ipsa terra cui insertæ sunt aliquando multo graviores deprehenduntur.

Quanam aquarum species eligendæ sunt?

Multæ sane sunt aquæ species, sed optima est aqua fontana, quæ limpida est & dulcis, sine ullo sapore & colore aëri similis. Aliqui bonitatem aquæ à levitate desumunt, sed ea non est intelligenda de levitate ad lancem: nam sæpe aqua non bona minus pendet aliâ melioris notæ. Ea levior aqua est quæ ventriculo & visceribus grata est, vid. *D. Martin Lister* & aliquos Aucthores qui de Aquis ex professo scripserunt.

Quid est Vinum, quæ sunt ejus genera, & quos habet effectus?

Vinum est succus ex Uvis expressus. Differentiæ vini variæ sunt, eæque differunt quoad calorem, saporem, & odorem, crassitiem, tenuitatem & ætatem.

Vinum

Vinum est calidum & siccum, nisi sit immatum, ut Omphacium, tale enim est frigidum.

Optimum vinum est, quod saporis non est adeo austeri & dulcis, sed medium quodammodo.

Vinum dulce multum solet nutrire, pectori amicum est, sed bilefcit facile.

Austum est contra pectori inimicum est multumque astringit.

Fragrans vinum mirifice recreat spiritus, postea tamen caput gravat.

Vinum rubrum roborat Stomachum aliasque partes, & laudabilem conficit sanguinem fœculentum, crassum, sed Vinum, rubrum si sit, Sanguinem generat, magis nutrit, sed obstruit. Vinum tenuius crasso magis aperit, citius vias suas percurrit, sed non ita nutrit.

Vinum recens sive musta minus calidum est quam antiquum, sed flatus generat, nisi alvum laxet.

Vinum antiquum magis caput turbat. Vinum Rhenanum ob summam suam tenuitatem & præ aliis cruditatem, humores facile in fluxum concitat, ac à massa separat, atque hinc Arthritidem producit.

Quid est Cerevisia, quæ ejus species & affectus?

Cerevisia fit ex aqua, tritico, & lupulo simul coctis. Additur Lupulus quia Cerevisiam conservat & sanguinem purificat, ac pro diversa ejus quantitate, cerevisia amara est vel non amara.

Cerevisia salubrior est, quæ est debite cocta & purificata; non bene defœcata enim obstructiones parit & tormina creat.

Cerevisia alia est fortior, alia minus fortis, prout plus vel minus tritici in se habet: ita alia rubra, alia alba, pro diuturniore vel minus diuturniore coctione.

Quid est Mulsæ vel Hydromel?

Mulsæ vel Hydromel fit ex aqua & melle; alia multum mellis habet, alia parum. Item alia cocta est & despumata, alia facta per insolationem tantum, eaque crudior est & obstructiones inferens: cocta vero grata est pectori & deobstruit.

Quid est Sydra, seu Vinum Pomaceum?

Fit ex succo Pomorum vel Pyrorum, acidorum vel dulcium, prælo expressa, & postmodum, uti vinum, fermentatur & defœcatur.

Hic potus frigidus est, sed calidior si ex dulci fructu componatur. Gratus quidem est, sed flatulentus & caput ferit.

Quantum & quomodo potandum?

Hisce præmissis dico tantum posse & debere potari, quantum ad cibos comestos humectandos sufficit: cibus aridus enim non tam dissolvitur, quia acidum stomachale illum non bene subit.

E contra, ubi plus potatum, ibi acidum nimis diluitur, enervatur & cum potu ventriculum & cibos deserit, & subintrat intestina, cibus etiam in ventriculo fluctuat, & sic ejus dissolutio turbatur.

Præstat autem inter comedendum aliquoties & parum bibere, quam ad finem mensæ (uti non-

nullis

nullis mos est) uno vel duobus haustibus potum sumere, sic enim melius alimentis commiscetur, & juvatur comestio.

Non autem tam rigorosè cum aliquibus observari volo, ne potus cibo præmittatur, præcipuè ubi ventriculus est aridus, nam potus ille cum alimentis statim confunditur æquè benè, ac si post aliqualem comestionem ingestus foret. Bibere tamen ante comestionem non est bonum: quia eareus acidum è ventriculo eluitur, antequam ad illum cibus advenit.

Potatio à prandio à multis improbatur, sed abstinencia ejus à paucis observatur.

Certum equidem est potationem à prandio Chylificationem turbare, atque acidum, jam partes chyli discerpendo occupatum, abluere.

Licet tamen nonnihil à prandio bibere, si digestio jam integrè vel ferè absoluta est, & præsertim si sitis multum vexet.

An peior est excessus in cibo quam in potu?

Respondeo, damnosius esse in cibo excedere, siquidem ille fibras ventriculi diuturnâ expansione ita laxat, ut cibos postea non complectatur, præterquam etiam quod majorem cruditatem post se relinquat, unde postea obstructions, vitiatae concoctiones, &c. Potus vero damnis; quatenus, citius suas vias percurrit, citius potest occurrì, & foras mandatur.

CAPUT IV.

De Somno & Vigilia.

Quid est Somnus?

Somnus est sensuum externorum ordinaria & proxima indispositio.

Cur additur in definitione ordinaria?

Ut excludatur Apoplexia, Lethargus, &c.

Quanam est causa Somni?

Est remissio & subsidencia fibrillarum quibus cerebrum magnâ parte extruitur, sic ut tunc motus impressi quinque sensuum externorum organis non possit debite propagari ad animæ sedem, ac ibidem cognosci, eo modo, quo motum impressum cordæ flaccide tensæ non videmus tam promptè promoveri, quam si corda rigide tensa foret.

Quanam est causa Somni, & unde oritur?

Oritur ex eo, quod Spiritus animales sive sui defectu, sive torpore aut fixatione, non satis inflectant & expandant illos tubulos. Sic secundum hoc, post labores inclinamur ad somnum (nisi Spiritus sunt acriores) ob Spirituum defectum.

Pariter post opii aut aliorum narcoticorum assumptionem, quia talia volatili suâ oleositate Spiritus capiunt figuntque.

Denique post mensam vel potum solemus somno esse dediti, quia tunc augetur cerebri humiditas, quæ fibrillas relaxat, fortè etiam quia vapores spiritus nonnihil impediunt.

Sunt

Sunt tamen aliqui, qui dum multum potarunt (nisi vinum Narcotici aliquid contineat) ægrè dormiunt, quia Spiritus scilicet calore potius accenduntur & fervidiores fiunt.

Somni ad vitæ nostræ necessitatem vel ex eo patet, quod nemo sine illo vivat, siquidem recuperet Spiritus animales, qui per externorum sensuum operationem & motum animale in vigiliis deperduntur, non quod in somno plures Spiritus (puto enim ob majorem sanguinis motum & cerebri tensionem & porositatem, plures generari in vigiliis) sed quod non tam multi in somno, ubi est sensuum & voluntarii motus absentia, dissipentur.

Debet tamen somnus esse moderatus, hoc est cujusslibet naturæ, & spirituum jacturæ accommodatus.

Quid somnus ille ordinarius, quem moderatum vocas, efficit?

Vires roborat, corpus humectat, & homines reddit alacres ad negotia peragenda. Nimius vero somnus Spiritus reddit torpidiores, cerebrum humectat & relaxat nimium, homines facit stupidos tardosque: Sicut è contra somnus nimis brevis homines ultra exsiccat, emaciat & debilitat.

Quod somnum nos humectare dixerim, nemo miretur, namque cum ob minorem influxum spirituum animalium in habitum corporis *tempore somni* partes omnes collapsæ sint ac inflatæ, ac proinde pori magis occlusi, etiam qui calor tempore somni minor est, hic tanta non fit humorum transpiratio.

Calorem autem nobis minorem esse tempore somni, probatum à me est, ubi de calore naturali actum est; cæterum quod in somno, saltem perfecto spiritus animales non ita influant in habitum corporis quam in vigiliis, fit ex hoc, quod tunc soleant motus animales cessare, eò quod animam, ad spiritus versus musculos destinandos, nihil determinet, ac proinde tunc muscoli totius habitus tantum irrigentur eà proportionem spirituum, quæ ex cerebro à recenter ibidem sequestratis, continuo exprimitur, & lente in nervos ad eorum repletionem perpetuo promanat.

In vero somno qualiter se habet anima?

In vero somno anima debet velut nullius rei esse conscia & sopita quasi, hoc est nullas saltem facere operationes animales notabiles, & quod si aliquando somnium interveniat in eoque veluti intellectu discurremus & ratiocinemur, ut surgamus & ambulemus, aliaque faciamus ut noctambuli, interruptus & imperfectus est ille somnus, ideoque videmus homines ab eo non resectos, imo vix magis quam si vigilassent.

Volunt multi nunquam animæ omnem cognitionem deesse, dicentes; ejus essentiam in cogitatione consistere, ut sine illâ esse desinat, sed quod ea cogitatio sit debilior seu minus saltem nobis advertibilis, proinde, quod etiam tempore somni in Apoplexia, imo etiam in fœtu, semper aliquid cogitet, quod aliter non sit intelligibile quomodo ipsa à re corporea ad cogitandum determinetur, cum sic causa ignobilior produceret effectum nobiliorem.

Fiunt nihilominus inter dormiendum actiones vitales, hoc est: Motus Cordis, Respiratio, Motus Peristal-

ristalticus, Digestio, &c. quia similes independenter ab animâ peraguntur, & maximè per Spiritus ex cerebello influentes, qui ab animâ non determinantur.

Quomodo capitur Somnus profundus & quietus?

Somnus profundus & quietus convenienter sumitur de nocte in lecto molli pro gracilioribus & siccioribus, & in minus molli pro pinguioribus, & capite elevato magis vel demisso, prout magis vel minus corporis partes à tali vel tali decubitu afficiuntur.

An somnus diurnus adeo malus est ut aliqui putant?

Inhibent multi diurnum somnum, maximè illum qui à prandio fit, tanquam qui caput repleat & sensuum torporem inducat, puto tamen eum non esse malum adeo, præsertim in assuetis à prandio dormire, non sic spiritus & vires, per labores & curas dissipati, recolliguntur: imo jam mos invaluit apud plurimos *nobiliores* à meridie modicum somnum capere, & ex eo benè se habent. Et revera non apparet, cur ille pejus faceret, quam nocturnus, nisi quod dicamus, illum impedire nocturnum, ac eatenus molestiam & tædium de nocte parere.

Quamdiu indulgendum est Somno?

Tempus somni ordinarium est septem horarum, illo enim digestio majore parte solet esse facta, & ad spirituum & humorum deperditionem chylus esse distributus.

Convenit aliis somnus longior, aliis brevior. Sic *Pueris*, quia multum ob cutis raritatem expirant,

pirant, etiam quia naturaliter valde humidi sunt, somnus longior convenit, imo connaturalis est.

Longior somnus etiam convenit *Senibus*, biliosis & aridis, quia humectat & spiritus restituit: pituitosis vero & obesis brevior sit. Longior etiam debet esse defatigatis.

Cui lateri inter dormiendum incumbendum est?

Multum consuetudini est attribuendum.

Quid est vigilia?

Vigilia est proxima dispositio sensuum exteriorum ad operandum, non dico quod sit actio sensuum, quia puto quempiam posse actualiter vigilare, saltem paucotempore, si esset inclusus antro, ubi nec videret, audiret, olfaceret, gustaret, aut tangeret: aut ubi quis attentè aliquid cogitet; talis enim dormire non rectè diceretur: alias dicendum esset Vigiliam esse & ipsam sensuum exteriorum operationem, & somnum ejus cessationem.

Quanam est causa Vigiliarum?

Est debita tensio fibrillarum cerebri facta à Spiritibus per illas fluentibus, sic, ut motus exteriorum sensuum organis impressus possit facile propagari ad sedem animæ, ibidemque discerni, unde vigilant pertinaciter illi, qui Spiritus habent in cerebro nimis celeriter motos, ut in Febribus, Inedia, Phrenitide, sive per se sint nimis calidi, leves, vel acres, sive aliquid illis commixtum est.

Quod mali immodicæ inferunt Vigiliæ?

Nimix vigiliæ humidum corporis dissipando, extenuant & exsiccant, cruditates adferunt, cerebrumque debilitant.

C A P U T

CAPUT V.

De Motu & Quiete.

Quid hic per Motum intelligitur?
Motus hic est Labor & Exercitatio.

Quis motus est optimus?

Ambulatio, lusus pilæ, cursus, equitatio, eritque optimus ad sudoris eruptionem. Talis enim calorem nativum excitat, omnesque corporis cruditates absumit.

Quomodo ad motum halitus mutatur?

Mutatur ad hunc motum halitus imprimis quia Sanguis motu musculorum celerius ex compressis vasis suis ad cor urgetur, & sic frequentiore per cor transitu magis incalescens ad respirationem frequentiore irritat.

Deinde quia tam generosus influxus Spirituum in Nervos huic motui inservientes fieri non potest, quin & nonnihil acceleretur in nervos respiratorios, præsertim in eos *Paris Vagi*, & quod ad illud ob respirationis continuitatem spiritus in cerebro viam habent valde tritam, addito & hoc quod nervus hic præ reliquis constet initio valde composito, ideoque Spiritus recipiat.

Quandoam motu utendum?

Optimum ad motum tempus est matutinum jejuno stomacho; sic enim, si quid à prægressa digestionem in ventriculo remansit, illud absumatur; ast si fiat stomacho cibus non satis vacuo, ante tempus quo cibus ex ventriculo expulsus est,

est, humores vitiatos & obstructions adferet, atque ex hoc Capite suspectus est motus à prandio & jentaculo, & generaliter ubi digestio non est absoluta. Solebant tamen veteres maximè exerceri à prandio, sed ii, contra ac nos facimus, lautè & multum cœnabant, paucè vero prandebant.

Nonne nocet motus nimius, an non convenit levis deambulatio post refectionem?

Imo vero, quapropter motus non sit nimius, quia talis corpus exsiccat & debilitat, dissipatque acidum stomachale. Potest nihilominus post refectionem levis fieri deambulatio, ut cibus in stomacho locum suum melius capiat.

Estne igitur motus necessarius?

Imo sane, ex dictis enim patet motus ad valetudinem necessitas, & si debitè non fiat, qualiter valetudini officiat.

Quies intempestiva, quid facit?

Vitiosos generat humores, corporis meatus recrementis infarcit, & actiones hebetat.

Quandonam quiescendum?

Quiescendum post defatigationem, & ubi Chylificationi necdum finis impositus est.

CAPUT VI.

De Excernendis & Continendis.

Quid intelligis per excernenda & retinenda?

Excernenda & retinenda, prout hic, sunt fœces alvi, urina, insensibile transpiramentum, menstruum & semen. Ea etenim justo tempore & quantitate debitâ excreta ad sanitatis conservationem multum faciunt, alias sanitatem offendunt.

Quid faciunt fœces alvi diutius retentæ, & quomodo debent sese habere in statu sano?

Fœces alvi suo tempore non excretæ, dolores colicos, halitusque à stercoreo ad stomachum & os evaporatione fœtorem procreant. In statu naturali illæ sunt utcunque molles, sed coherentes interim, color est subrufus, fœtor non nimis gravis, & quantitas assumptis cibus ferè æqualis.

Qualis est urina in statu sano, & quid efficit si diutius retineatur?

Urina, ubi debitè se habet est coloris fulvi, crassitie mediocis, sine vel cum sedimento, eoque albo, levi & æquali, & in quantitate proportionatâ assumpti liquidi. Urina diutius retenta, sive Renum sive Vesicæ vitio, sive quod materia ejus non satis à sanguine segregetur, infert hydropem, animi deliquia, affectus saporosos, paralyfin.

Quid

Quid obvenit corpori nostro sine transpiratione insensibili? Quomodo fieri & quanta esse debet?

Insensibile transpiramentum nisi habeatur, cutis descædatur, oritur pruritus (ut frequenter post variolas) scabies, hydrops, febres, &c. insensibilis autem perspiratio fit per poros cutis & per os. Valde autem multum nos indies per insensibilem transpirationem emittere patet ex inspectione halitus, hyemali tempore, ubi in exitu condensatur; item ex ejus elisione in speculum, quod numerosis statim guttis madescit: item si stanno nitido, vel alteri metallo polito digiti pulpam minimo tempore imponamus, mox etiam notabili humiditate inficietur: quod si fiat à tantillâ parte, & tam brevi tempore, quantum non putandum est evaporari ex toto corpore, unius diei spatio? Non apparet tamen tanta illa transpiratio, quam dicit Santorius per artem staticam se comperisse; vult enim solam insensibilem transpirationem nobis esse majorem, quam omnes sensiles simul sumptæ: N. B. nam si potus & cibus unius diei octo libris pendeat, dicit quod ex illis quinque insensibiliter avolent.

Item dicit urinam unius noctis solere esse octo plus minus unciarum, fœces alvi unciarum quatuor, insensibile vero transpiramentum unciarum ad minus quadraginta, atque ita tantum solere alicui evacuari unius diei spatio, quantum tempore quindecim dierum per alvum.

Quænam sunt quæ patiuntur menstrua? quo temporis intervallo? quantum & quamdiu quid contingat nimium vel non satis menstruatis?

Menstrua

Menstrua fluere debent mulieribus, quæ jam annum decimum quartum egere, & quinquagesimum nondum transiverunt, nisi gravidæ sint aut lactantes, in quibus menstruorum causa cessat.

Fluere autem solet singulis præterpropter mensibus, v. g. vigesimo secundo vel tricesimo quoque die, ejusque quantitas debet proportionari ad sanguinis copiam & calorem: siquidem certa quantitas limitari generaliter non potest, aliis enim emittitur multum, aliis parum.

Pariter neque omnes ad hunc fluxum æquale tempus impendunt, aliæ enim die secundo, aliæ die tertio vel quarto, aliæ denique sexto & octavo absolverunt.

Quibus nimis fluunt, debilitantur, patiuntur deliquia, contabescunt, &c.

Quibus supprimuntur, fiunt hystricæ, difficulter respirant, color ipsis vitiatur, appetitus depravatur, &c.

Quid parit Venus moderata vel immoderata? & quibus magis convenit, & quando?

Exercetur commodissimè venus ab iis qui sanguinolenti & habitus pleni sunt, & quidem tempore matutino post somnum, & hæc sanitati conducit: immoderata autem nervos, caput, & totum corpus emaciat & debilitat, spiritus dissipat, & vitam mirabiliter abbreviat: sed fiat à sanguinolentis, &c. ut supra est dictum, etiam factâ digestionem & distributionem, tum enim semen laboratius est, & magis abundans.

CAPUT VII.

De Animi Affectionibus.

Quid intelligis per *Animi affectiones*, & cur sunt *necessariæ*, & quibus *conveniunt*?

Impetus illi seu motus animæ subinde obvenientes, quos animæ affectiones seu passionēs, quæ conjunctam habent essentialiter certam in sanguine & spirituum in cerebro alterationem, eò quod anima per illas magis, quam per cogitationes sensitivas afficiatur, vocamus, multi sunt, aliqui tamen majores seu vehementius afficientes, alii leviores, corpori nostro ad vitam conservandam necessarij. Necessarium enim est & sanguinem non eodem semper modo moveri, sed modo magis, modo minus, tum ut sic vires & calor conserventur, vel recuperentur, vel vegetiores fiant, tum etiam ut motibus istis assueti non ita facilè ad majores vel minores sanguinis & spirituum motus lædamur.

Non quælibet tamen affectiones cuilibet bonæ sunt vel malæ; nam lætitia multum prodest melancholicis, quibus mali sunt timor & mœror.

Sic pituitosis irasci subinde bonum, ut sic debilis eorum calor corrigatur, biliosis autem nocet.

Unde nascuntur illæ affectiones animæ?

Nascuntur omnes potissimum ex apprehensione quâdam boni vel mali, præsentis vel futuri,
ocasio-

occasione cujus spirituum e cerebro in nervos influxus, & sanguinis aliarumque partium motus, variantur : ut superius de Spiritibus, in Physiologia explicui.

Ex apprehensione boni præsentis nascuntur lætitia & invidia, & malevolentia : ex apprehensione boni futuri spes, amor ira : ex apprehensione mali præsentis mœror, tristitia, misericordia : ex apprehensione mali futuri, metus, pudor & desperatio.

Quænam sunt præcipuæ animi affectiones ?

Præcipuæ sunt : lætitia, tristitia, ira, amor, odium, invidia, spes, desperatio.

Quid est lætitia, & quos effectus producit in corpore nostro ?

Lætitia est delectatio ob bonum quod credimus nos adeptos. Hæc præcipuè ad sanitatem conducit, saltem si moderata sit, siquidem in eam spiritus grato animo tum in cerebro, tum extra illud in nervos omnes prosiliunt, præsertim in nervos cordis & vasorum constrictioni dicatos, quo ulterius sit, ut sanguis grato motu per corpus propellatur, omnesque partes blando calore suffusæ exultent quasi.

Nimia vero lætitia mala est, imo subinde enecavit : nimium scilicet Spiritibus per eam in cordis fibras irruentibus; nam si cor diutius constrictum manet, sanguinem in locum alterius ad Cor adventantem non admittit, & sic cordis calor extinguitur, sanguisque ante cor coagulatur.

Aut quando Sanguis ex venis cum impetu, nimia quantitate, aut rarescibilitate cordis ventriculos subit, eosque præter modum dilatando, spirituum

spirituum influxum in nervos pro ejusdem constrictione, ac proinde sui expulsionem impedit.

Comprehendit hæc definitio non solum proprium sui latantis bonum, verum bonum vel malum alterius, quatenus illi ejusmodi boni vel mali digno accidere gratum videre est: nec repugnat quempiam latari opinione possessionis boni futuri: nam talis opinio tanquam bonum præsens existimatur.

Quid est Tristitia?

Tristitia est dolor ob malum, quo credimus nos affici. In Tristitia Spiritus tum in cerebro, tum in nervis debiliter moventur, quâ fit, quod etiam languidius in nervos cordis influant, illudque non satis vivaciter ad Sanguinis propulsione[m] constringatur.

Hinc ulterius à stagnante, aut segnius saltem moto circa cor sanguine, pectoris gravitas & quasi suffocatio, subinde *Mors*], sanguine in vasis suis coagulato. Hinc pulsus minor, corporis & præsertim faciei, aliarumque partium à corde remotiorum frigus & pallor, oculorum concidentia & vivacitatis interitus, &c.

Quid est Ira?

Est appetitio vindictæ ob injuriæ illatæ apprehensionem.

Solent in ira Spiritus in cerebro violenter commoveri, & per vias ex cerebro explodi in nervos. Hinc oculi lucent & inflammantur quasi, aliquibus frons rugat, pulsus fit frequentior & validior. Aliqui sub initio iræ pallefcunt, frigent, rigentque, sunt illi inter iratos pessimi, quod fit, quia tristantur, quod se ulcisci
fatis

fatis nequeant, vel quod timeant mala vindictam comitantia vel sequentia. Verum ubi talibus ad vindictam deventum est, quanto primo fuere frigidiores & pallidiores, tanto magis tum incenduntur. Flent vero aliqui, dum in ira se satis nequeunt vindicare, vel quod in illis ob intercludentem tristitiam pori glandularum ob insufficientem à Spiritibus inflationem concidant, & sic vapores transpirare soliti compingantur, vel quod sanguis in ira rapidius & vehementius in glandulas lachrymales impulsus mox feri portionem aliquam per illas à se trajiciat in tubulos lachrymales.

Quid est Amor ?

Amor est appetitio objecti quod ambimus ut bonum & conveniens.

In amore tam Sanguis, quam Spiritus, tam intra quam extra cerebrum jucundo motu agitantur, corpus paululum fit calidus, pulsus nonnihil ad velociorem & vivaciorem mutatur, hinc & inde nonnihil inæqualis ob spirituum ad varias cogitationes inæqualem è cerebro egressum, ex qua etiam profluit ista oculorum contortio, variaque motio, ut amoris vel ex ipsis oculis habeantur indicia.

Quid est Odium ?

Aversio rei vel personæ quam ut nocentem & nobis contrariam existimamus.

Quid est Invidia ?

Invidia est tristitia de bono alterius, simul cum lætitia de ejusdem malo.

Habet effectus in corpore similes illis, qui in Tristitia & Lætitia habentur.

Quid est Timor?

Timor est animi demissio ob imminentis mali existimationem; Sanguis hic valde abruptim propellitur, quia Spiritus animales quasi in cerebro sistuntur aut retardantur, unde statim pulsus rarus, tremor artuum, frigus, sudor frigidus, pallor, & ad motum impotentia, atque hæc ita quidem ut aliquando mors sequatur.

Quid est Pudor?

Pudor est magna opinio seu apprehensio Scandali.

Spiritus hic valde inæqualiter in nervos excurrunt, modo enim velut in cerebro fixi sunt, modo iterum affatim foras prosiliunt, unde modo in pudore facies pallet, modo rubet.

Graviter certe à pudore cor & cerebrum afficiuntur, quia vel potest cor in illis nimis confictum contineri, vel non satis constringi ad circulationem sanguinis & vitam continuandam, unde sæpe author fuit mortis.

Quid est Spes?

Spes est appetitio boni futuri, tanquam quidem acquisitu ardui, sed possibilis.

Hic in cerebro, & extra illud placidissimus spirat ventus spirituum.

Quid est Desperatio, & qualiter nos afficit?

Desperatio est affectio nata ex apprehensione boni, quod acquisitu judicamus impossibile.

Hic, Spiritus cerebro quasi incarcerationati, cor per vices, ut debent, non satis constringunt, sed sanguis in eo & vicinis vasis velut stagnans, ingentis coarctationis & puncturæ quasi sensum facit.

Nonne animæ affectiones maximè agunt in cerebrum, motum Spirituum, & motum Cordis?

Patet sanè ex modo dictis circa animi affectiones, in omnibus illis cerebrum & spirituum animalium influxum lædi, maximè autem cordis motum *mediante illo* influxum peragendum, sicut & sanguinis circulationem.

Cur anima illas affectiones non, vel vix dirigat?

Patet ratio cur anima in affectiones illas regimen non vel vix habeat, quia ut jam dictum est, maximè fiunt motu cordis & sanguinis, qui à fluxu spirituum animalium ex cerebello præsertim in nervos paris vagi dependet, quem anima non dirigit, & involuntarium esse sapius superius insinuavi. Nihilominus talis est, qui statim sequitur ad aliquas leviores etiam spirituum in cerebro commotiones, motumque cordis immutat, partim quia nervorum illorum patentior est aditus, & filamenta initio numerosiora, partim etiam quia inter cerebrum & cerebellum est mutua spirituum transmissio & communio: nam Spiritus animales, in cerebro commoti, Spiritus in cerebello excitant, eosque in nervos paris vagi protrudunt: Et hinc habetur ratio, quare in *amore*, lætitiâ, aliisque passionibus eis affinis, Spiritus extra cerebrum per nervos Paris Vagi, aliisque functionibus naturalibus inservientes majori copiâ *amandentur*.

In *Odio* animam illos in cerebro refrœnat: nam *dum anima amat*, objectis animalibus conjungit, seu ideis rei *amatae* inharere appetit, ex quibus cogitationes lætæ & tranquillæ emergunt, & Spiritus anima ad conservandas ideas & alias

formandas dictæ rei prolicit, quibus anima exhibenda fortiter ab illis afficitur, quo ulterius fit, Spiritus animales in cerebro commoti successively Spiritus alios ex cerebro in cerebellum subministrare, ex eoque in nervos Paris Vagi protrudere, quibus actiones naturales augere coguntur. In odio vero, cum anima ideas rei habitæ minus formare desideret, nec ab illis affici, Spiritus tum in cerebro, tum in cerebello, & extra illud in nervos propelluntur parcius, quibus alterationes corporis amor, &c. contrariæ producuntur.

Quomodo Spiritus perturbantur?

Perturbatur Spirituum motus in cerebro tam sensatione externâ quam internâ (utrum à purâ animæ cognitione, quæ sine Spirituum adminiculo contingere perhibetur, consequenter quæ medicæ considerationis non est, nec cognitioni nostræ manifestè non subijcitur, hic non quæro) quâ forti alicujus objecti spirituum in cerebro impressionem illud vivacius animæ representatur.

Nam quamprimum anima cognoscit bonum vel malum aliquod, ex hac vel illa re consecuturum, statim per majorem Spirituum vestigia illa firmantium, & alia formantium, quibus veritatem illius boni vel mali detegit, influxum, *Imaginatio* augetur, quâ Spirituum animalium motus in cerebro variatus, una motus naturalium spirituum in cerebello mutatur: ad quorum mutationem facit objecti externi diversitas: à qua pathemata diversa profluunt: non obstante potest diverso tempore idem objectum eidem subjecto producere diversas operationes.

Nonne

Nonne huc reducuntur aliæ quædam affectiones?

Imo plures, quæ similes in corpore produciunt effectus, & quorum conformis est danda ratio, v. g. Talis est *Malevolentia* quæ est averſio & alienatio quædam unius ab altero: *mifericordia* quæ est dolor ex malo alterius. De his plura qui deſiderat Phyiicam adeat.

Quomodo paſſiones animæ inter ſe differunt?

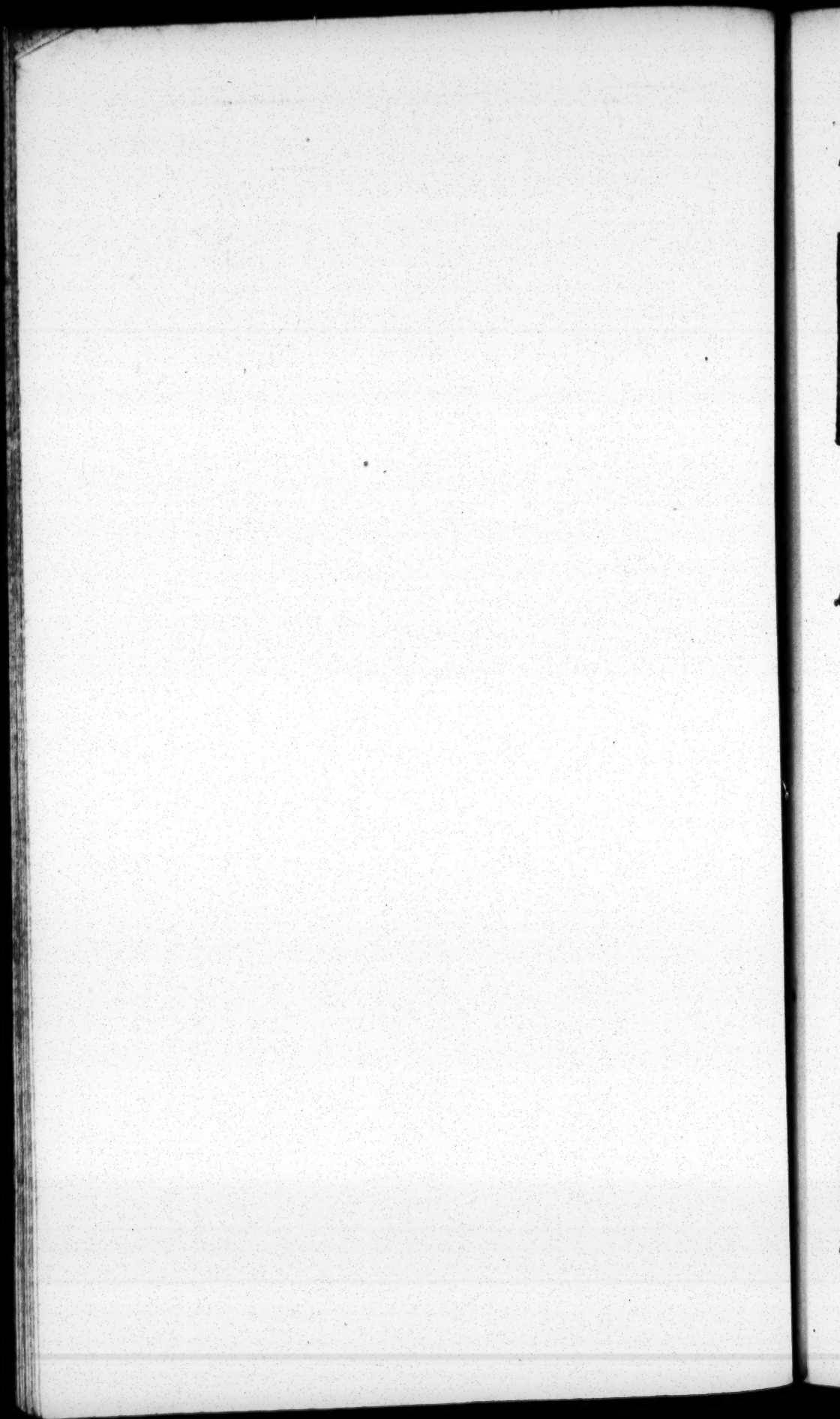
Paſſiones animæ realiter inter ſe non diſtinguuntur, nec à reliquis ſenſationibus, nam realiter eſt ipſa anima, quatenus bonum ſibi concedi, aut malum auferi deſiderat: ſed tantum penes majorem aut violentiorem uni, & minorem aut tardiorem alteri, ſpirituum influxum concomitantem.

A ſenſationibus vero penes Spirituum & Sanguinis alterationis præſentiam.

Nonne animi pathemata poſſunt etiam vocari actiones externæ?

Licet animi pathemata ſint actiones animales internæ, poſſunt tamen aliquando vocari externæ, utpote quibus anima ab objectis externis afficitur & patitur.

Finis Hygieines.

FUNDAMENTORUM
M E D I C I N Æ
 PARS TERTIA,
 SIVE
 PATHOLOGIA.

CAPUT I.

De Rebus contra Naturam.

UID sunt Res contra Naturam?

Res contra vel p. n. sunt res naturali corporis viventis constitutioni adversantes.

Quot numerantur res contra naturam, tanquam genera sub quibus omnes aliæ locantur?

Sunt

Sunt tres : Morbus, causa morbi, & Symptoma.

Sub quibus omnis res contra naturam comprehenditur.

Nonne contraria ad se invicem posita magis elucescunt?

Immo vero.

Nonne igitur Scopo nostro inserviet inferere aliqua de rebus secundum naturam, antequam agamus de rebus contra naturam?

Benè ages, nam essentialia morbi differentię inde profluunt, & sic res secundum naturam & præter naturam sese invicem illustrabunt. Itaque dico res secundum naturam etiam esse tres: (ut ternarius est numerus p. n.) *Sanitas, Sanitatis causa, & Sanitatis effecta.*

Quid est Sanitas?

Sanitas est constitutio corporis viventis secundum naturam quâ actiones omnes ritè perficiuntur.

Nonne debent omnes actiones ritè perfici?

Ut sanus quis dicatur, debent actiones ejus omnes ritè perfici, & quod si in minimo sit defectus, jam sanus non est.

Sanitas enim quoddam corpori bonum est, bonum autem ex integrâ causa, malum ex singulis defectibus.

Quid hic intelligitur per Constitutionem?

Constitutio illa est aliquid resultans ex debitâ temperie, conformatione, & unitione omnium corporis partium quo apti reddimur ad ritè omnes actiones nostras peragendas.

Ea non potest accipi pro unionem animæ cum Corpore, nam illa sæpe est in agris, ubi tamen actiones corporis nequeunt ritè perfici.

Quil

Quid intelligis per actiones ritè perfici prout hic ?

Est convenienter suæ naturali conditioni quemlibet in particulari suas actiones elicere, non autem convenienter (r. u.) rei utrique naturæ universalis unde constitutione ventriculi vel oculi senis, quia diminutè videt vel digerit, sanitas est (r. u.) respectu unius senis, quamvis non possit esse talis (r. u.) r. utriusque adolescentis (& senis) quia equidem est talis prout naturalis Senectutis status exigit & permittit.

Quodnam est subjectum Sanitatis ?

Subjectum Sanitatis est Corpus vivens, ejusque partes, tam solidæ quam fluidæ, solæ enim illæ sanæ dicuntur.

Nonne sanitas consistit in quâdam Commoderatione, quæ unica non est nec simplex ?

Consistit sanitas in moderatione quadam seu medio, quod tamen absolutè unicum non est & indivisibile, sed habet suam latitudinem & differentias ? unicuique enim naturæ suum est medium, conformiter ad quod sanitas potest dividi ; ita alia est sanitas hominis pituitosi, alia biliosi, alia juvenis, alia senis, prout sunt variae Temperamentorum & Conformationum differentia, & sanitatis in hoc & illo rationes.

Item alia est sanitas partis similis, quatenus organica non est, alia partis organica, quatenus non est similis ; prior enim requirit pro sanitate suâ debitum Temperamentum & Particularum unionem ; posterior debitam Conformationem, hoc est, justam magnitudinem, numerum, figuram & situm, insuperque unionem debitam.

De

Denique alia est sanitas totius, alia partis tantum; plura enim ad Sanitatem totius, quam ad solius partis requiruntur, potestque HOMO secundum aliquam sui partem sanus esse, & tamen ægrotus.

Quid ergo requiritur, ad Sanitatem totius Corporis?

Ad totius ergo Corporis Sanitatem requiritur debita omnium partium temperies, debita conformatio & debita unio, illque habitis omnes actiones ritè peraguntur.

An Corpus sanum concidit cum corpore benè temperato aut bene conformato?

Patet ex jam dictis non esse idem, Corpus Sanum & Corpus benè temperatum, vel benè Conformatum, siquidem plus ad Sanitatem requiritur, quam Sola bona temperies, vel bona conformatio, potestque homo benè esse temperatus, & non sanus, si scilicet non benè conformatus, sed peccet aliqua pars ejus in magnitudine, vel numero, vel figura vel situ.

Pariter potest homo è contra benè esse conformatus, & non bene temperatus.

Quid intelligis per causam Sanitatis?

Causa Sanitatis intelligitur ex dictis esse debita temperies, primarum in corpore qualitarum, debita conformatio & unio omnium Corporis partium.

Quid intelligis per Sanitatem consequentia, seu effecta ejus.

Sanitatis effecta, vel consequens Sanitatem est actio, excreta & retenta, ac simplices corporis affectus, rite se habentes.

CAPUT II.

De Morbo.

Quid est Morbus?

Morbus est constitutio Corporis viventis præter naturam, quâ non omnes actiones rite perficiuntur.

Quid intelligis per Constitutionem?

Eodem modo ut de constitutione ad Sanitatem diximus, sic hic iterum per Constitutionem intelligi debet aliquid resultans ex indebita intemperie, conformatione, & unitione partium, quo actio aliqua male fit, seu malè saltem modificatur, & inepti sumus ad omnes actiones nostras ritè seu convenienter ad naturalem (cujusque saltem in particulari) conditionem peragendas.

An ad Morbum requiritur omnium actionum Læsis?

Dicitur quâ, non omnes, &c. hoc est quâ aliquæ non rite perficiuntur, quia ad Morbum non requiritur omnium actionum Læsis, sed sufficit ad unius solius; malum enim ex singulis defectibus.

Quid sibi vult illud p. u. in definitione?

Excludit Constitutionem senum & infantum, licet enim non rite actiones perficiant, quia e- quidem talibus ætatibus secundum naturæ cursum debentur.

Quod-

Quodnam est Morbi Subjectum?

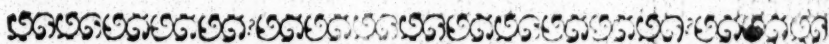
Subiectum morbi est Corpus vivens, ejusque partes solidæ & fluidæ, exque sunt quæ ægræ denominantur.

An Anima non est quoque subiectum morbi?

Anima nostra (N. B.) rationalis ex creatione perfecta est, & si aliquo vitio laboraret, ex vitio Corporis seu organi, quo in suis eget operationibus, quamdiu corpori alligatur, hoc esset.

NOTANDUM

Morbos similes ex indebita intemperie, item de indebita conformatione sive Morbos organicos, & ex solutâ unitate hic non tractabo, quia illi proprie ad Chyrurgiam spectant, ubi de vulneribus, ulceribus, fracturis, & fissuris ex professo agitur.

CAPUT III.

De Morbo universalis & particulari.

Quomodo dividuntur morbi à loco affecto?

Alius morbus est Universalis, alius est Particularis, alius est proprius, alius est communis, alius est internus, alius externus.

Quid est morbus Universalis?

Morbus Universalis est, qui totum Corpus afficit, ut Febris, Cathexia, Anasarca, &c.

Nota. Non requiritur ad morbum universalem, ut omnes actiones, hoc est animales, & naturales lædantur, difficile tamen est has lædi, & non illas,

illas, vel è contra, quoniam multum à se invicem dependent.

Quid est morbus particularis ?

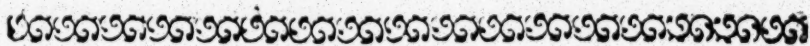
Morbus particularis est, qui Corporis partem tantum afficit, ut Hydrocephalus, Pleuritis, &c.

Quid est morbus externus ?

Morbus externus est, qui externas Corporis partes obsidet.

Quid est morbus internus ?

Morbus internus est, qui internas Corporis partes obsidet, ut Nephritis, Dysenteria, &c.

CAPUT IV.

De morbo Contagioso & non Contagioso.

Quid est morbus Contagiosus ?

Morbus contagiosus est, qui per contagium ex uno corpore in aliud propagatur, ut : Pestis, Lepra, Lues Venerea, Phthylis, Rabies canina, Scabies, &c.

Quid est contagium ?

Contagium est inquinamentum seu effluvium quoddam ex Corpore ægro emissum, distinctum à Semine, fœtus alimento & lacte, quo morbus ex uno Corpore in aliud transferri potest.

OBSERVATIO.

Contagium est velut morbi Seminarium quoddam, debetque sub mole minimâ magnam vim

& energiam totamque suam substantiam continere : atque hujus defectu contingit, non omnem morbum esse contagiosum, non obstante quod vix ullus sit, quin aliqua sua habeat effluvia.

Cur hic in definitione dicitur distinctum à Semine ? Item cur ex Corpore ægro ? &c.

Dicitur distinctum à Semine, primo quia morbus cum semine in primâ conformatione effusus propriè vocatur morbus *Hæreditarius*, ut & communicatus foetui cum nutrimento : aut secundo infanti cum lacte exhibitus, & vocatur *connutritius*.

Quomodo morbus à contagio Contagiosus dicitur ?

Non quod debeat à contagio primo produci (est enim Pestis cœlitus producta morbus contagiosus, non tamen producta, eatenus à contagio) sed quod ipsum contagium inferre valet, eoque mediante se de uno Corpore transferre in aliud.

An contagium omnibus idem est quod inquinamentum ?

Non coincidit contagium cum inquinamento generatim sic dicto, sed hoc latius patet, nam dantur inquinamenta quæ contagium non sunt : v. g. venena quædam ex animalibus, plantis, vel fundis venenatis : aut ex cadaveribus, aliisque corruptis, quæ contagium propriè non vocantur, saltem dum ex aliquo corpore ægro non profluunt, nec in illo per similem morbum producta sunt.

An omne contagium sit à putredine ?

Contagium ex putredine sæpe oritur, non omne tamen, diversis enim modis citra putrefactionem possunt aliqua in Corpore ita exaltari & figurari, ut vim habeant contagii, in natura contagii pestilentialis, ex effectibus suis colligitur

con-

consistere in quadam (N. B.) acutie, ad formam Cultellorum, quidni & talis figura diversis nostri Corporis particulis independenter à putredine indicatur.

Nonne contagium in humano corpore vivente generari potest?

Imo vero potest contagium in humano corpore etiam vivo generari, idque ex sanguine, semine, aliisque; unde patet admodum difficile esse, imo impossibile certò dicere an morbus contagiosus hic vel ibi à contagio externo, & non potius ab intus genito, sit productus.

Nonne contagium diversis modis è corpore emittitur ut in illud se insinuat?

Contagium ex corpore ægro diversimode emittitur, v. g. per cutis Poros, cum halitu, cum spūto, fœcibus, urinâ, sanie, &c.

Insinuat vero se in Corpus, seu cum Aëre inspirato, seu per cutis Poros, idque iterum diversimodè, siquidem aliud contagium est tale ut non communicetur nisi per immediatum contactum, ut illud in rabie caninâ: aliud transferatur cum vestibus, linteis, &c. ut illud in Scabie, Lepra; denique aliud per Aërem etiam ad magnam corporum distantiam propagatur, quale est illud in Peste, Phthysi.

An sufficit contagium, ut in actum feratur, in corpus immissum esse, vel an aliud quid requiritur?

Agens non agit in quodlibet sed tantum in dispositum, ideoque requiritur insuper dispositio in alio isto Corpore, ut illi debitè possit inhxerere, ab eoque foveri, eaque dispositio & velut conditio quædam sine quâ non, defectu cujus accidit sæpè, uni homini ab altero contagium immitti, nullatenus tamen hunc simili morbo corripì, sed

per habitum Corporis, sudores, urinas, sputa, &c. iterum expelli : aliquando etiam valde diu sine effectu obluenti ejus Sanguini inhaerere, ex eo quod miasmata illa potius sint destinata ut inficiant partes densiores, eò quod faciliè pervolent per Poros : ut sunt alia quæ citius per molliores, eò quod se in densiora insinuare nequeant.

Verum ubi illa dispositio Corporis favet, *hoc est*, ubi conformitas est, quoad magnitudinem, figuram, &c. tum in poris cutis tum in Sanguinis partibus, aliarumve partium Corporis, ibi promptissimè contagium se insinuat, & *insidias suas exstruit*, & plura similia corpuscula in illo corpore producit : atque hinc deducenda est ratio cur v. g. contagium Phthisis promptius de fratre in fratrem, Consanguineum, &c. item de Pulmone in Pulmonem, quam in alium qui ex eadem affinitate non est, propagatur, aut vim suam corrosivam exerat æque benè in cutem vel hepar alterius quam in ipsius pulmones ; solent enim corpora fratrum aut aliorum ejusdem affinitatis similia esse quoad Poros, suasque particulas, atque idem est de partibus similibus in uno & altero homine v. g. de pulmone in Petro, & de pulmone in Paulo. Unde miasmata ex corpore Pthysico emissa Pthysin, ex Dysenterico Dysenteriam, &c. ob eorum cum partium poris similitudinem inferunt.

Nota. Hinc Collige quod unum Corpus infectum plurima alia inficere possit, & tamen æque non anere infectum.

Quid est morbus non contagiosus ?

Morbus non contagiosus est, qui non propagatur per contagium ex uno corpore in aliud, ut: Vultus, animi deliquium.

CAPUT

CAPUT V.

De morbo Pandemio, Epidemio, Endemio, & morbis Sporadicis.

Quid sunt morbi Communes sive Pandemii?

Sunt quando } eodem tempore
morbi ejus- } invadunt plures
dem Speciei } Regiones.

Quid est } Ortus est à } Plures hoc
morbis E- } causa com- } in loco &
pidemius? } muni & in- } eodem
vadit } tempore.

Quid est morbus endemius?

Est morbus } Ut Scorbu-
patrius } tus in Hol-
Communis, } land. Rach-
ortus à cau- } tis in Angl.
sa aliquâ } Plica Polo-
Communi. } nic. in Polonia.

Quid } Quando } Invadunt
sunt mor- } morbi di- } homines,
bi Spora- } versæ Spe- } ut Pleu-
dici? } ciei, eodem } ritis &
tempore & } Ophthal-
in eadem } mia.
regione,

Ut hæc clarius elucescant, dico quod à loco & regione morbi aliqui Communes dicuntur *Pandemii*, suntque morbi ejusdem Speciei qui plures

eodem tempore, & in eodem vel pluribus regionibus invadunt.

Pandemius alius est Epidemius, alius Endemius.

Morbus Epidemius seu popularis, est morbus ortus à causâ aliquâ Communi, nullique regioni propriâ, plures uno tempore & loco invadens: ut pestis, angina, pleuritis Epidemica, &c.

Nota. Dicitur nulli regioni propria, ad exclusionem morbi Endemii.

Nota secundo. A causa aliquâ communi, prout hic est Cœli Aërisque status, ita prava victus ratio.

Morbus Endemius seu patrius est morbus ortus à causa aliqua Communi, certæ alicui regioni proprius, ut Scorbutus Hollandiæ, Lues Venerea Indiæ, Brouchocele locis Alpinis, Struma Hispaniæ.

Causa communis hic est Aër, loci positura, aqua, & victus ratio, huic vel isti regioni peculiaris.

Morbi Sporadici sunt dispersi, à regione sic dicti, sunt morbi diversæ Speciei, qui plures eodem tempore & in eadem regione invadunt: ut Pleuritis & Ophthalmia, quæ licet ambæ sint inflammationes; apud medicos tamen, qui diversitatem sumunt ab affectâ parte, & Symptomatibus Specie diversis, dicuntur differre Specie.

CAPUT VI.

De morbo Brevi, Longo, Acuto & non Acuto.

A Tempore suo morbus alius brevis alius longus est.

Quid est Morbus Brevis ?

Morbus brevis est qui brevi ad terminum suum pervenit : ut Febris Ephemera, Febris ardens.

Quis est Morbus Longus ?

Morbus longus est qui non brevi ad terminum suum pervenit, ut Quartana intermittens, Hydrops, Paralysis & Epilepsia, saltem loquendo non de paroxismo sed de tempore universali Epilepsiæ, à quo tam in hac, quam omnibus aliis morbis sumitur longitudo.

N. B. A longitudine temporis & modo illud decurrendi, morbus iterum alius est acutus, alius non acutus.

Quid est Morbus acutus ?

Qui brevi & cum periculo ad terminum suum pervenit, itaque est Species r. u. (respectu utriusque brevis & brevis) morbi brevis : omnis siquidem acutus est brevis, non è contra : quia non omnis brevis est acutus, ut Febris Ephemera est brevis, sed sine periculo.

Quotuplex Morbus acutus statui solet ?

Morbus acutus statui solet Quadruplex, pro diverso acutiei gradu, scilicet :

Primo, *Extremè acutus*, qui finitur tertio, aut ad summum quarto die, ut Apoplexia acutissima, item Febris pestilens.

Secundo, *Peracutus*, qui durat ad summum ad septimum diem, ut Febris Ardens.

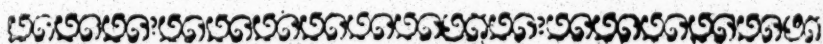
Tertio, *Acutus simpliciter*, qui durat ad summum ad diem Vigessimum ut, Febris continua non ardens.

Quarto, *Acutus ex degeneratione*, qui ad summum durat ad diem Quadragesimum.

Verum videtur quod duæ posteriores Species, morbi acuti non sunt dicendi, quia breves non sunt.

Quis est Morbus non acutus?

Morbus non acutus est, qui non pervenit brevi & cum periculo ad suum terminum. Talis est omnis morbus longus, item omnis non periculosus.

C A P U T VII.

De Morbo Benigno & Maligno.

Quid est Morbus Benignus?

Morbus benignus est, qui solita sua habet Symptomata, ut, Febris tertiana vel ardens, habens ordinaria sua Symptomata.

Quid est Morbus Malignus?

Morbus malignus est, qui habet Symptomata solito graviora.

Quid

Quid est Mos Morbi ?

Mos morbi, à quo morbus dicitur boni vel mali moris, est conditio morbo superveniens, ratione Symptomatum ei communium, vel non communium.

Unde profluit malus Mos ?

Quod morbus mali moris sit, fit ratione ejus propriæ materiæ quæ insolitum habet vitium, hoc est, quod materia magis adusta sit, vel magis putrefacta, &c. non autem hoc haberi potest ex parte Corporis affecti, licet ex ejus imbecillitate aut dispositione, alia non raro, solito majora sequantur Symptomata, ut ex Febre mediocri videmus mox in aliquibus Syncopen, gravissimos vomitus, &c. exoriri, siquidem eatenus potius tunc morbus magnus esset vocandus, saltem respectivè.

Quomodo Morbus malignus differt à Morbo contagioso ?

Dico quod sese mutuò excedant ; nam pestis est morbus malignus & contagiosus simul. Malignus non contagiosus potest esse aliqua tertiana v. g. habens Symptomata quidem insolentiora & tertianæ non propria, non tamen contagiosa.

An omnis Morbus contagiosus non est malignus ?

Nequaquam, nam morbus potest est contagiosus & tamen non malignus ; ut quædam scabiei Species.

CAPUT VIII.

De Morbo magno & parvo.

NOTA. A quantitate morbus magnus vel parvus appellatur.

Nonne magnitudo morbi potest dupliciter considerari?

Imo potest. Primo, cum comparatione ad personam afflictam, & hoc modo morbus in se parvus, magnus vocari potest, sic Febris de se non magna, vel morbus alius levior, si comparetur ad infantem aut hominem debilem magnus solet æstimari.

Secundo, Magnus dici potest, consideratus secundum se.

Quid est Morbus per se magnus?

Morbus per se magnus, & qui propriè magnus dicitur, est qui vires etiam validas aptus est dejicere & mortem inferre.

Ex quibus fontibus talis Morbus dicitur magnus?

Talis magnitudo ex duplici fonte promanat, scilicet ex afflictæ partis nobilitate aut insigni usu ut si affectum sit cerebrum, cor, ventriculus, &c. Et quod morbus extensivè, vel intensivè magnus sit: ut si inflammatio (quæ de se non est necessariò magnus morbus) in aliquo integrum crus vel brachium occupet: vel si sit quædam inflammatio (quæ de se non est necessariò magnus morbus) in unâ tantum manu vel parte ejus, sed tam intensa ut gangræna immineat.

An Morbus magnus idem est ac Morbus vehemens?

Nulla modo, siquidem ultra magnitudinem posterior impetum quandam vel velocitatem junctam habet.

Quid est Morbus per se parvus?

Morbus parvus per se est, qui non est aptus vires validas deicere, mortemque inferre ut, Febris Ephemera, Tenesmus.

CAPUT IX.

De Morbo primario, id est per Idiopathiam, & secundario sive per Sympathiam.

Q*uid est Morbus primarius, seu Morbus per Idiopathiam?*

Morbus primarius per se proprius sive per Idiopathiam est morbus qui non dependet ab altero ejusdem Corporis morbo in conservari, ideoque propriam desiderat curationem: ut obstructio renis à calculo.

Quid est Morbus secundarius, seu Morbus Symptomaticus?

Morbus secundarius, per consensum seu Sympathiam, est morbus, qui dependet ab altero ejusdem Corporis morbo in conservari, ideoque non desiderat propriam curationem: ut delirium sequens Inflammationem Diaphragmatis: delirium enim dependet & ab illa inflammatione, eaque ablata aufertur, nec propriam curationem postulat.

Quid

Quid intelligis per Sympathiam?

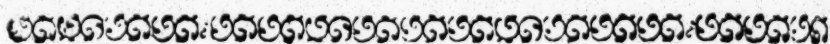
Sympathia sive consensus à quâ partes dicuntur laborare per consensum seu per Sympathiam, aliud non est quam compassio quædam partium inter se.

Quid & Quotuplex est illa compassio?

Illâ compassio vel est affectus ejusdem vel diversi.

Ejusdem ut cum pars à parte corruptâ corrumpitur.

Diversi ut cum pars convellitur à puncturâ nervi.

CAPUT X.

De morbo Hæreditario & non Hæreditario.

Quid est Morbus Hæreditarius?

Morbus Hæreditarius est morbus qui à parentibus, eidem Speciei morbi obnoxiiis, in sobolem transfundi solet ob vitium seminis vel fœtus nutrimenti.

Quare in definitione ponitur illud verbum Obnoxiiis?

Dicitur Obnoxiiis, quia ut morbus Hæreditariè acquisitus dicatur, non requiritur ut actualiter parentes illo morbo laborent, aut unquam laboraverint, aut laboraturi sint, possunt enim contrariâ victus ratione proventum & expullulationem morbi Hæreditarii in se inhibere & compescere; sed sufficit quod saltem illi Speciei morbi sint Obnoxii: hoc est, dispositionem equidem ad illum in se habeant, sive à suis majoribus

bûs sive aliundè impressam, eoque posito potest soboles morbo corripî, qualem nunquam habuere parentes.

An Morbus Hæreditarius debet se à primo ortu manifestare?

Non putandum quod morbus, ut sit Hæditarius, debeat mox ab ortu in infante se manifestare, sed aliquando in adulta tantum ætate se manifestat, eo quod dispositio illa morbifica soboli impressa, tum tantum, sive ob aliam victus rationem, sive ob aliud Temperamentum, sive ob causas aliquas externas, sive denique ob aliam Sanguinis & solidarum partium dispositionem, ob quorum omnium defectum, inquinamentum Morbificum usque eò depressum fuit, deviæctum & occultatum.

Ita videmus Pthysin Hæditariè contractam sæpius tantum ad annum vigesimum quartum, trigesimum & trigesimum sextum exacerbescere, ita & videmus variolas ex impuritate Sanguinis materni relictæ in sobolis corpore sæpius ad annum octavum, decimum, duodecimum, ac amplius excrefcere, & sic de aliis.

Potesne mihi fusius explicare ubi tam diu latuerit seminium illud Hæreditarium, quomodo excitetur, quid in se illud sit, & quomodo fœtui imprimatur?

Ad primum respondeo, illud seminium tam diu potuisse latere in solidis Corporis partibus, aut intricatum fuisse Sanguini solidiori, aut à Sanguine molliore obvolutum & obductum, donec tandem, massâ Sanguinis magis effervescente, vel in Corporis cavernis, quibus infixum & incarceratum erat, exaltetur & exsuscitetur, vel ex illâ eluatur, & in massam Sanguineam resumatur, vel si in illâ sit, per ejus effervescentiam
aut

aut dissolutionem ab illa extricetur, & ad partem aliquam, quam facilius intrare potest, detrudatur.

Ad secundum respondeo, illud inquinamentum esse Corpusculum aliquod aut Corpuscula, quæ ex affectis, aut malè saltem dispositis parentum partibus, cum Sanguine ad eorum testes, vel in matre insuper cum Sanguine vel Chylo ad uterum deportantur, complectentia in se instar seminii, totam morbi essentiam, ac ratione figuræ suæ, dum movetur, maximæ activitatis, quale diximus esse contagium, à quo in re non differt, sed tantum penes connotatum morbi, quem invehit.

Ad tertium, quod imprimis cum Sanguine illud deferatur ad testes tam virorum quam mulierum, seque obtenuitatem & agilitatem suam in mulierum ova seu semen facile insinuet, prout in virorum ductus seminales, atque ita semen inficiens, & cum illo in materiam foetus impenso vitio suo aliquando revicturo illud imbuat. Nec refert quod agendo de semine dixerim ad Conformationem nostram, non ita Crassiusculum paterni seminis, quam auram quandam tenuem, seu Spiritum ex illo evolantem concurrere, qui deinde ovaria seu testes muliebres invadat, nam potest illud seminarium ob suam tenuitatem facile cum Spiritu seminali copulari, aut saltem se junctum unà cum illo ad mulierum ova, ex quibus foetus generatur, se attrollere, eaque contaminare.

Quod vero etiam ad foetum à matre cum alimentis ejus inquinamentum hæreditarium venire possit,

possit, vel cum matris sanguine, dubium non est.

Siquidem chylus, quo nutritur fœtus, in matris corpore confectus est, perque illud movetur; Sanguis vero matris in uteri incrementum cedit, & quamvis fœtum non nutriat, continuis tamen suis in cavum uteri & placentam evaporamentis, ejus chylo & sanguini labem imprimit.

Quinam sunt morbi, qui magis hæreditariè propagari observantur, quamvis firmiter asserere non potes, hunc vel illum esse hæreditariè inductum?

Plures morbi sunt hæreditarii, hi tamen qui sequuntur, præcipui sunt: *Podagra*: *Nephritis*: *Apoplexia*: *Melancholia*: *Ptyphsis*: interim valdè dubium est asserere, ubi quempiam aliquo ex nominatis morbis affectum cernimus, illum verè istum morbum à parentibus acquisivisse, quia à proprio vitio potest illi subortus esse, ideoque ad summum solâ suspicione, quod parentes simili morbo laborasse sciamus, hæreditario aliquem morbo affligi pronunciare possumus.

Quid est morbus non hæreditarius?

Morbus non hæreditarius est qui non solet à parentibus eidem speciei morbi obnoxiiis in Sobolem transfundi ob vitium Seminis vel fœtus nutrimenti; ut *Vulnus*.

CAPUT XI.

De Morbi tempore, Paroxysmo, Periodo, Typo, & de Morbo Recidivo.

Quid est Morbi tempus, unde desumitur & quotuplex?

Tempus morbi est tempus, quo notabilis morbis observatur mutatio. Illa mutatio habetur pro diversâ activitate causæ morbosicæ in corpus, & è contra, quæ ulterius ex symptomatum intensione & remissione dignoscitur.

Quid est tempus morbi universalis, quotuplex est, & quando singula habentur?

Tempus morbi universalis quod totius morbi decursum distinguit, est quadruplex, viz. *Principium, Augmentum, Status & Declinatio*. Universale morbi *principium*, est, quando morbus agere incipit, sicut actiones necdum ita multum lædantur. Universale morbi *augmentum* est, quando morbus valdè notabiliter, necdum summè lædit actiones. *Status* morbi universalis est, seu summum, quando morbus maximè lædit actiones. Morbi universalis *declinatio* est quando morbus jam non amplius lædit actiones.

Nonne initium morbi aliter à Medico sumitur, ac à vulgo?

Vocat vulgus morbi initium primum diem, vel horam quâ morbum sentit. Nobis illud est divisibile etiam in plures dies, saltem in morbis majoris durationis.

Nonne

Nonne omnis morbus obit sua quatuor tempora universalialia ?

Illā quatuor in omni morbo absolutè habentur, sive ad vitam tendit sive ad mortem, sive medicamentis oppugnetur, sive non: solent tamen tempora illa esse maximè inæqualia: quia morbus unus totalis celerius totum suum cursum, & consequenter universalialia sua tempora absolvit quam alius, præsertim si illi benè vel malè medeantur.

Vulgariter tamen loquendo de morbi tempore, hoc est, illud metiendo secundum consuetam hujus vel illius morbi durationem, possemus dicere, illa quatuor tempora non haberi in omni morbo, sed aliquos in principio, incremento vel statu morbi, alios vero medicamentis in principio vel incremento à morbo liberari.

An ullus unquam obit in declinatione morbi universaliali ?

In declinatione morbi nemo moritur, saltem ab eo morbo cujus illa est declinatio, devicta enim vel expulsa tum est morbi causa; posset tamen in illo adhuc mori ex alio morbo conjuncto vel superveniente, vel defectu requisitorum ad vitam, ut in senibus.

Quid est tempus morbi particulare ?

Particulare morbi tempus est, quod Paroxyismi decursum distinguit.

Quid intelligis per Paroxysmum ?

Paroxysmus est tempus exacerbationis in morbis per vices invadentibus. Ita Febris Tertianæ Paroxysmus est illud cujusque tertiæ diei spatium, quo febris exacerbatur, habet illud verè suum initium, incrementum, statum, & declinationem.

nationem, secundum febris excandescentiæ gradum.

Quis est morbi periodus?

Periodus est tempus exacerbationis (in morbis per vices invadentibus) & remissionis in aliquibus morbis, seu tempus quod est ab unius paroxysmi usque ad initium proximè subsequenti.

Unde periodus differt à paroxysmo, quod paroxysmus tantum sit pars periodi seu particulare tempus in illo comprehensum. Illi morbi dicuntur medicis servare suam periodum, qui regrediuntur itatis temporibus, v. g. ut quotidiana, tertiana, quartana Febris.

Secundum hoc dicimus morbum servare periodum tertianariam, quartanariam, &c.

Quid est Morbi tempus? An omnis morbus habet Periodum vel Typum?

Typus est ordo intensiōum & remissionum, in Morbis, forma aut modus periodi.

Atrophia, Paralytis non habent Periodum vel Typum, continuò enim affligunt.

Quid est Morbus rediivus, & cur debet post breve tempus redire?

Est morbi (sanati prius) reditus post breve tempus.

Dicitur post breve tempus, quia si diu post alicujus morbi sanationem, simili iterum quis corripiatur morbo: non eodem sed diverso censetur affici, adeoque nec recidivam pati.

C A P. XII.

De Causa Morbi ejusque Speciebus.

Quid est Causa Morbi?

Causa Morbi apud Medicos est, res præter naturam morbum efficiens.

Quotuplex est Causa?

Est multiplex, sed medicè est triplex. 1. Pro-cathartica. 2. Antecedens, & 3. Consequens sive Continens.

Quid est causa procathartica, & quotuplex?

Causa procathartica est cuius evidens. Hoc est causa cui à quovis sanæ mentis notum est statim morbum imputari. Duplex est scilicet interna & externa, seu quod idem in nobis, vel extra nos facta.

Procatharticæ internæ sunt, v. g. omnes animi affectus ut, Ira, Tristitia, Dolor, &c.

Sic solet vulgus alicujus mortem vel ægritudinem imputare lætitiæ ejus nimie vel iræ; si ad illam subito vel paulo post videant cor-ripi.

Procatharticæ externæ sunt, v. g. Lapis, Gladius, Culter, Baculus, Aer, Cibus & Potus, &c. malè se habentes.

Quid est causa antecedens & cur in definitione dicitur non cuius evidens?

Causa antecedens est causa non cuius evi-dens, quâ sublatâ non statim debet auferri mor-bus. Talis est abundantia sanguinis, r. u. in-flammæ.

flammationis quam in aliquâ parte fecit ; illâ enim venæsectione sublata, non debet statim tolli inflammatio, nam tum adhuc illa continuatur à sanguine extravasatio in parte seu causâ continente.

Talis enim est pituitæ saburra in ventriculo, (r. u. id est respectu vario) & Apoplexiæ quam produxit de se, immittendo partes aliquas in massam sanguinis & caput; nam illâ sublata per vomitorium è ventriculo, manere tamen adhuc potest ea pituitæ pars quæ cerebri meatûs *occludit*. N. B. Itaque causâ antecedens, est idem ac causâ fovens continentem.

Quid est causâ continens ?

Causâ continens est, quâ sublata statim tollitur morbus.

Talis est sanguis extravasatus in parte inflammata, r. u. inflammationis quam ibidem facit.

An causâ continens possit simul esse Procatbarctica vel antecedens ?

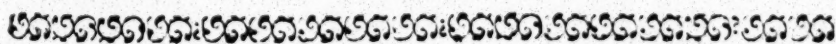
Hæc potest esse causâ Procatbarctica, sic filum angustans arteriam, vel pars panis nimis gulosè vorati fauces obstruens est causâ morbi organici ex vitiata figurâ, nam cavitatem dictæ partes requirunt, est tamen cuiusvis evidens.

Non potest tamen causâ continens esse antecedens, scilicet eodem tempore, & r. u. ejusdem morbi, quia sic eadem causâ deberet esse talis ut ipsa positiva, v. g. hic morbus poneretur & ablata statim tolleretur, atque simul non esse talis. Potest tamen causâ quæ jam est antecedens fieri continens, & è contra: ita pars aliqua Sanguinis, sua quantitate minus inflammationem causantis

antis est causa antecedens, r. u. istius inflammationis, si saltem cum reliquo Sanguine per crura, caput, & reliquas partes circuletur: & erit continens si ad inflammata manum devehatur, in eaque etiam extravasetur; & fiet iterum antecedens si ex affecta manu in venas refumitur, & massam sanguinis adaugens, cum ea, uti ante, circuletur.

Annon potest dari facilior & clarius morbi causæ divisio?

Sufficienter & longè clarius morbi causa divideretur in externam seu extra corpus natam, & internam seu intra corpus natam: item in proximam & remotam: vid. alios Authores: Sennertum vel similem.

CAPUT XIII.

De Plethora, Cacoehymia, & Flatu.

Quid est humor præternaturalis? Humoris, p. n. tractationem in Physiologia distulimus, eò quod illa tantum consideret res naturales: hæc vero res p. n. & sic etiam humorem, p. n. tanquam frequentem morbi causam. Humor igitur, p. n. est qui habet qualitatem nobis inimicam.

Quotuplex est ille humor, p. n?

Totuplex, quotuplex humor naturalis.

Quid est Pletthora?

Pletthora, sive nimia plenitudo est nimia quan-

titas massæ sanguineæ, cum debitâ humorum in illâ proportionem.

An valet Plethoræ divisio in Plethoram ad vasa & ad vires?

Non valet illa divisio: tamen *Plethora ad vasa* dicitur, in qua vasa multum distenduntur: *Plethora ad vires*, ubi vires multum obruuntur.

Quâ ratione nimius Sanguinis quantitas vires obruit?

Hoc fit, si Sanguis sit in valde magna quantitate, tunc Sanguis solidior est, & tardius per Cor transit, unde & non ita in corde effervesceat.

Præterea etiam Cordis fibras mole suâ nimis expandendo multum illud debilitat, lassatque ex quo deinde debilis propulsio, spirituum insufficiens generatio, vel crassities, & sic actionum omnium seu virium segnities.

Non valet præcedens Plethoræ divisio, siquidem omnis Plethora ad vasa etiam est ad vires, non enim possunt nimis distendi vasa, quin & nimia sit sanguinis quantitas, r. u. cordis, cujus capacitati proportionantur, & sic vires obruet, & è contra sanguinis quantitas nunquam vires obruit quin nimia sit, tumque etiam nimis vasa distendit, & plethora est ad vasa.

Quid est Cacoehymia?

Cacoehymia est massæ sanguineæ mala qualitas.

Undo oritur Cacoehymia?

Non tantum ex malâ qualitate alicujus humoris, sed etiam ex mala qualitate alicujus à Sanguine distincti; nam tunc tota massa non censetur habere suam qualitatem requisitam seu

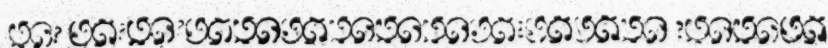
tem-

temperiem, atque sic cacochymia multiplex est, prout diversi humores à Sanguine distincti in massa sanguinea possunt suâ quantitate peccare, vel prout omnes (etiam ipse Sanguis) possunt peccare qualitate.

Quid sunt Flatus? ex quâ materia generantur, quomodo desinunt, & quo in loco magis fiunt?

Ad humores, p. n. reducuntur Flatus, qui ex humoribus proveniunt, maximè ex cibi, & p^luita præsertim intestinali, quæ dum cum bile & succo pancreatico fermentatur in intestinis, sic enim ut in aliorum liquidorum fermentatione accidit, resolvitur in vapores crassos & tenaces subinde, qui instar aëris rarefacti agitantur, fluctuant, & partes, quibus continentur, expandunt, donec iterum coalescant ad se invicem, aut dissipanter, aut aliter excernuntur.

Eorum præcipuæ sedes sunt intestina, quia ibi habetur materia eorum, & causa eorum aptissima, & quia continuo, ideo vix unquam intestina sunt sine flatibus.

C A P U T XIV.

De Symptomate in genere.

Quid est Symptoma?

Symptoma est, p. n. morbi effectus, ut sitis r. febris.

Debetne verum Symptoma sequi morbum ut causam?

Potest etiam symptoma sequi aliud symptoma.

Item potest sequi causam morbi sed hoc verum symptoma non est, ipse morbus potest esse symptoma. Item potest esse causa morbi & symptoma. Omnis morbus habet suum symptoma.

Quænam sunt & unde desumuntur Symptomatum differentie?

Verum Symptoma debet sequi morbum tanquam suam causam, idque proximè vel remotè saltem. Unde datur, Symptoma proximè morbum sequens, ut superius assignatum, & datur non sequens illum proximè, v. g. Symptoma symptomatis seu proximè symptoma sequens, v. g. imaginatio depravata, quatenus sequitur motum Spirituum in Gyrum in cerebro, factum ulterius per morbum organicum, seu per nimiam angustiam nervorum opticorum, sic ut ob eam Spiritus ab illis resiliens motum gyralem incant. Symptoma autem non verum potest etiam sequi causam morbi, sed revera non est nisi morbi coeffectus. Sic à re vehementer corrodeute carni applicatâ, eodem prorsus tempore fit ulcus & dolor, aut pruritus, qui post posteriores vocari solent Symptoma causæ: hinc effectus est quod à causâ efficitur: coeffectus, sunt effectus ab eadem causâ ut ultimo respondeam ad divisionem propositam.

Dico, dividitur Symptoma in tres species generaliores, scil. in actionem læsam: excretorum & retentorum vitium: & in qualitatem corporis alienam seu mutatam.

CAPUT XV.

De Actione Læsâ.

Quamnam est actio læsâ?
Actio læsâ est quæ non fit ut fieri debet.

Quot sunt genera actionis læsæ?

Tria sunt genera actionis læsæ, uti triplici modo omnis actio lædi potest. In *abolitum* diminut. & *depravat*.

Quid est actio abolita?

Actio abolita est, quæ prorsus fieri nequit, ut visus abolitus in cœcitate; motus abolitus in Apoplexia, &c.

Quid est actio diminuta?

Quæ minus est, & quæ minus & debilius fit, quam naturaliter fieri debet, ut: minor appetitus in ægro.

Ex quibus capitibus actio depravatur?

Actio depravata est, quæ speciale aliquod habet vitium, sive interim fiat languidius, sive non.

Sub quâ actione continetur actio aucta, & dolor?

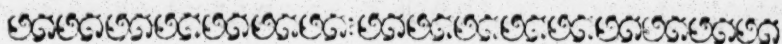
Illa continentur sub actione depravatâ.

Quid est dolor?

Dolor est molesta sensatio à re, p. n. partes dolorificè afficiente subortâ.

Objectiones variæ hic moveri possunt: de quibus lege alios Authores.

CAPUT

CAPUT XVI.

De Excretorum & Retentorum vitio.

Quid est Excretorum & Retentorum vitium, & quomodo hic sumitur?

Excretorum & retentorum vitium est quid, p. n. in excretis & retentis, profluens à morbo.

Quid excretum hic, & qualiter peccat?

Per excretum hic intelligitur quicquid ex vivente corpore egreditur. Hoc est non illud tantum quod in sanis solet è Chylo & Sanguine continuò decidi, sed & omne quod non nisi ab ægris excernitur, idque peccat totâ substantiâ, vel quantitate, vel qualitate, vel excretionis modo, vel excretionis tempore.

Quotuplex igitur est excretorum & retentorum vitium? Quodnam peccat tota substantiâ? & an assignare potes vitiorum singulorum in excretis Exempla?

Vitium igitur excretorum & retentorum est quintuplex: 1. Ex substantia totâ. 2. Ex quantitate. 3. Ex qualitate. 4. Ex excretionis modo. Et 5. Ex excretionis tempore.

Illud excretum dicitur peccare totâ substantiâ, quod substantiâ seu toto genere, p. n. est, illudque solum: ut calculus, vermis intestinorum, ramenta in Dysenteria; consequenter cum scholis non bene dicitur: omne illud quod in corpore retinendum erat excretum, substantiâ peccare; siquidem Sanguis laudabilis non est substantia

stantiâ suâ, p. n. ejus tamen excretio vitiosa est, & symptomatrica : sequens tamen morbum ex solutâ unitate alicujus vasis, adeoque & sanguis hic quidem sub excreto à nobis comprehenditur, sed non ut habens vitium ex substantiâ verum ex quantitate, qualitate, vel ex modo, vel ex tempore excretionis.

Jam quoad Exempla : exempla singulorum vitiorum in excretis sunt hæc : Imprimis in excretis toto genere p. n. est, v. g. excretio calculi, vermis, caruncularum intestini.

Ex quantitate, ut sanguinis menstrui vel hæmorrhoidalis nimia : vel nimis parva quantitas, excretio seminis nimia, in Gonorrhæa, Urina in Diabete.

Ex qualitate, ut v. g. Fœtor nimius, vel alienus color in sudore vel urinâ.

Ex excretionis modo, ut v. g. excretio fœcum alvinarum per os, in Iliacâ passione, i. e. *Miserere mei* : excretio menstrui, per pulmones vel per os.

Denique vitium in excretis *ex* excretionis tempore est, v. g. excretio Sanguinis menstrui citior, vel tardior, &c. quæ omnia actionem læsam sequuntur, ut examinanti patefiet.

Quid intelligitur per excretionem symptomatricam ? & quid per naturalem, sive idiopathiam ?

Excretio symptomatrica ea est, quæ fit à morbo, seu dum causa morbi sic irritat, ut v. g. sudor, alvi fluxus, vel vomitus, &c. ipsa tamen causa sine ægri levamine, & aliquando cum majori nocumento intus manente ; *eaque excretio mala est.*

Excretio naturalis, seu idiopathetica illa est, quæ fit per hoc, quod jam causa morbifica ita est subacta & præparata successu temporis, ut cum ægri levamine per vias aliquas possit expelli. Excretio toto genere præternaturalis est excretio calculi, ut supra est dictum.

Finis Pathologiæ.

FUNDAMENTORUM
M E D I C I N Æ
 PARS QUARTA,
 SIVE
 SEMEJOTICE.

CAPUT I.

*De Signo Medico in genere, & aliquibus ejus
 Speciebus.*

QUID est Signum apud Medicos?

Signum apud Medicos est aliquid manifestius deducens nos in cognitione alicujus occultioris in arte medicâ.

Quid intelligis per occultioris in definitione?

Per

Per occultiorem intelligo hujus vel illius hominis constitutionem.

Quomodo dividitur signum?

Plurimi Medici recitant signorum divisiones, subdivisiones, &c. Quærunt insuper an detur signum neutrum; ego ea solummodo signa nominabo quæ sunt majoris momenti & in quotidiano praxi necessaria. Dividitur igitur signum in Diagnosticum, & Prognosticum.

Quid est signum Diagnosticum?

Diagnosticum est quod aliquod præsens significat.

Prognosticum, quod aliquid futurum prædicat.

Quid sint signa commemorativa, salubria, insalubria, separabilia, & inseparabilia, propria, commemorativa, naturalia & præternaturalia, &c. *vid. Sennertum.*

N O T A.

Cavebit prudens Medicus ne nimis temerarie aut liberaliter procedat in prognosticis, ne ignominiam odiumque incurrat, quin præstat potius subinde sub nomine periculi prognosticationem celare.

CAPUT II.

De Cognitione Morbi ex quatuor Signis.

EX quibus signis noscitur Morbus?

1. Ex excretorum specie, ut constitutio calculosa ex arenulis in urinâ.

2. Ex loci natura : Torquetur venter ex vermibus.

3. Ex proprietate doloris : ut inflammatio ex dolore pulsante.

4. Ex propriis accidentibus : Febris ardens ex intensissimo totius corporis calore, cum nigredine linguæ & siti inexplebili.

Juuantia insuper & lædencia dignotionem certam exhibent.

CAPUT III.

De dignotione causæ Morbi.

EX quibus signis noscitur cognitio causæ morbi-
ficæ?

1. Ex temperamento. Ex calido noscitur morbum esse calidum.

2. Ex colore Cutis. Ex colore flavo noscitur esse bilem.

3. Ex ætate. Ex senili : causam esse frigidam. Ex juvenili, calidam.

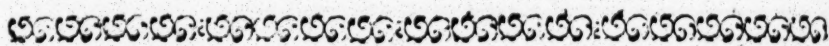
4. Ex

4. Ex doloris specie. Ex urente dolore, novimus esse bilem, ex instabili esse flatum.

5. Ex causa evidente. Sic ex victu lauto & copioso cum vitâ sedentaria noscitur Sanguinis nimiam, q. esse causam.

6. Ex excretis. Sic ex freq. Pituitæ excretionem novimus Pituitam esse causam.

7. Ex juvantibus & lædentibus. Sic ex juvante frigido medicamento, noscitur causam esse calidam: & sic porro.

C A P U T IV.

De Dignotione Partis affectæ.

EX quibus signis noscitur pars affecta, & ex quibus exemplis singula cognoscuntur?

1. Ex actione læta. Noscitur affecta auris ex læsione auditus.

2. Ex situ morbi. Lien affectum ex tumore duro in sinistro latere.

3. Ex proprietate doloris. Sic dignoscitur affecta membrana ex dolore pungente.

4. Ex propriis accidentibus. Ex anxietate noscitur affectus ventriculus, ex syncope cor affectum.

5. Ex excretis. Affectus pulmonum ex particulâ spongiosâ carnis tussi excretâ. Ex fœcibus per vulnus abdominis exeuntibus noscitur intestina esse affecta.

CAPUT V.

EX quibus signis hauritur Dignotio Symptomatis?

Contabescencia ex nutritione diminutâ.

Sanguificatio læsa ex malo corporis colore.

Sic debilis cordis constrictio noscitur ex debili motu impresso tangentis carpo.

Ex quibus signis prænosceatur an morbus ad vitam, vel mortem finietur?

Ex quatuor præsertim signis prænosceatur an morbus ad salutem vergat, vel ad mortem.

1. Ex morbi specie. Pthisis, Vulnus cordis, Pestis, Cancer.

2. Ex magnitudine morbi ad vires ægri: ut morbus magnus in se, vel comparativè, qui diu duraturus est, præsertim si simul sit magnus, talis enim lethalis est.

3. Ex motu: si longus sit morbus, quamvis mediocriter saltem periculosus & magnus, solet enim talis morbus paulatim vires atterere & mortem inferre.

4. Ex more: morbus qui ex more suo dignoscitur morti tradere, est, v. g. pessima & gravissima habens symptomata.

NOTA.

Contraria ad salutem vergunt.

1. Ut Febris Ephemera.

2. Morbus parvus & non malignus.

M

Ex

Ex signis dictis confirmat nonnihil anni tempus : sic solent morbi Autumno & Hyeme esse longiores : Vere autem & Æstate ob materiae tenuitatem, corporisque majorem apertionem esse breviores.

C A P U T VI.

De Crisi, diebus Criticis, eorumque signis.

Quid est Crisis ?
Crisis est subita morbi ad vitam vel mortem mutatio.

Quomodo dividitur Crisis ?

In bonam vel malam, in perfectam vel imperfectam : videmus febres aliquando subito, superveniente sudore vel alvi fluxu, vel hæmorrhogiâ narium, solvi.

Quænam est causa Criseos ?

Causa criseos est vehementior influxus spirituum animalium per irritationem in fibras aliqujus partis.

Dies critici sunt, ut, Anni Climacterici pro divitibus & avaris : & anni bissextilis pro gravidis.

Hæ sunt meræ fabulæ. Illis diebus non plus tribuendum quam aliis. *Vid. Hippocrat. Aphorismos.*

CAPUT VII.

De Pulsu ut Signo.

IN Physiologia descripsimus pulsum inter actiones ; hic eum tanquam signum tractamus : sic enim dandæ sunt quædam ejus differentiæ seu species, secundum quas diversa medico significat. At ante omnia hic notatum volo, PULSUM esse rem admodum fallacem, atque ad corporis & animi motus subito mutabilem, quam ob rem malè faciet Medicus, si simul ac ægrum accesserit, Pulsum ejus exploret, siquidem sola sollicitudo ægri dubitantis quomodo se habere medico videatur, Pulsum immutat.

Quot sunt Pulsuum differentiæ ?

Varia : sed ex illis quatuor Pulsuum notitia medico sufficit.

Est enim Pulsus magnus vel parvus.

Validus vel debilis.

Æqualis vel inæqualis.

Frequens vel rarus.

1. Magnus pulsus est, in quo omnis arteria multum pulsat in longum, latum & profundum.

2. Pulsus validus est, in quo arteria validè ferit tangentis digitum.

3. Pulsus æqualis est, in quo singuli pulsus æqualiter feriunt tangentis digitum.

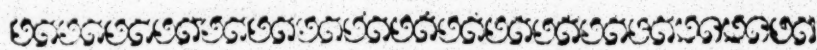
4. Pulsus frequens vel crebrior est, qui frequenter

quenter vel crebris vicibus tangentis digitum ferit.

NOTA.

Ex contrariis causis manant contrarii pulsus, ut sunt.

1. Parvus.
2. Debilis.
3. Inæqualis &c.
4. Rarus.

CAPUT VIII.

De Pulsu Singulorum Temperamentorum, Ætatum, Sexuum, Temporum, Somni, animique quorundam Effectuum.

HIC necessarium est cognoscere naturales cujusslibet corporis constitutiones, & tunc facile erit concludere differentias pulsum.

1. Quis pulsus sit propriè temperamento calido, quis frigido, quis humido, quis sicco, item quis calido & sicco, quis frigido & humido, &c.

2. Qualis solet esse pulsus Puerorum, qualis Juvenum, Virorum & Senum.

3. Qualis pulsus sit in Vere.

4. Qualis pulsus sit in Æstate, in Autumno, in Hyeme.

5. Qualis in Somno.

6. Qualis in Ira.

7. Qualis in Tristitia.

8. Qualis

8. Qualis in Lætitia.

9. Qualis denique in Amante, cujus Spiritus inconstanter movent, modo timent, modo sperant, modo lætantur, modo tristantur, ideo illius pulsus est inæqualis & inordinatus. Quilibet author vario modo illa exponit, sed aliquibus illorum perfectis constitutionibus observatis, quilibet facile sibi formabit rationales notiones.

Quare brevitati studens de iis non amplius agam.

CAPUT IX.

De Urina, ut Signo.

Quid requiritur ad meliorem urinæ inspectionem?

Agimus hic de urina merè quatenus est effectus qui suam causam in aliqua corporis parte nobis potest significare. Sic ergo sumpta significat nobis vel corporis temperiem, vel aliquid speciale circa ejus partes, quas serum continuò omnes profluit, siquidem ab illis est, quod in sua substantiâ, vel qualitate, quibus significat, variatur. Ut autem benè nos doceat urinæ inspectio, collecta sit oportet absolutâ Chylificatione, sive de die sit, sive de nocte.

Quomodo urina Bruti ex humanâ distinguitur?

Si quis decipiendi causâ medico urinam bruti aut aliam loco humanæ offerret, non certius illam discernet quam ex odore.

An ex urinâ potest nosci omnium partium morbus?

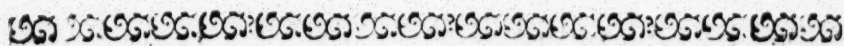
Non cuiusvis partis morbus, consequenter non omnis morbus ex urinâ dignosci potest (aliter ac Agyrtæ quidam mendaciter populo obtrudant) non enim illi, gratiâ quorum urina non afficitur, ut capitis Vertigo, certæ partis vulnus, Paralysis vel Luxatio, & multi alii, quamvis interrim ex unaquâque parte cum circulante Sanguine aliquid ad renes & inde ad vesicam deferri possit.

Quenam potissimum ex urinâ colliguntur?

Maximè ex urina dignoscuntur constitutiones sive malæ sive bonæ partium earum, à quibus urina suam habet perfectionem & generationem. Hinc urina est signum Diagnosticum vitæ vel mortis ut in sequentibus videbimus, quando varios urinæ colores observabimus.

Nonne tamen multum significat urina respectu rerum variarum?

Multipliciter urina significat, ut gratiâ coloris, odoris, saporis, quantitatis, consistentiæ, & contentorum aliorumque circa urinam observabilem.

C A P U T X.

De Urinæ Colore.

QUINAM colores in urina præsertim observantur?

Præcipui colores sunt quatuor: Albus, Flavus, Ruber, Niger.

Nonne

Nonne dantur causæ generales colorum in urinis?

Causæ generales colorum in urinis sunt *Calor*, jugiter coquens agensque tam in alimenta in ventriculo & intestinis, quam in Chylum permixtum Sanguini & succum nostrum nutritium, & humor tingens permixtus, aut eorum defectus, qui posterior additur, quod coloris aquosi urinæ causa esse posset, *non dari colorem aquosum*, eò quod aqua colorem non habeat, & sic generatim duæ tantum essent colorum in urinis causæ.

Quomodo probatur calorem esse causam coloris in urinis?

Calorem esse causam Coloris in urinis satis constat: videmus enim illam in Febribus, post æstum Aëris, post labores, post longas vigilias, ubi calor exacerbatur, longa jejunia, diuturniorem retentionem in corpore aut à pastu excretionem, esse coloratam magis urinam.

Si objiciatur urinam quidem illis casibus coloratiorem esse, non tamen ob calorem immediatè in illam agentem, sed quatenus ille calor Bilem generat, quæ permixtione suâ tum urinam tingit.

Respondeo; Verum esse quod plus Bilis tum generetur, quæ cum urinâ confunditur, eamque valet colorare; *At totam suam rubedinem illam contrahere à solâ Bile non admitto*, agit siquidem calor pari vi, & eodem tempore in aquosam urinæ partem, & in materiam quam potest in Bilem evehere.

Quin videmus coctione ad oculum cerevisiam nostratam fieri rubicundiorē; vinum Rhenanum in Hispaniam translatum fieri magis

fulvum, ipsamque denique urinam super ignem coctam multum rubescere. Deinde dum hic loquor de urina, intelligo illam non ut corpus simplex, sed ut permixtum cum bile (quæ naturaliter cum illâ excernitur per Renes) aliisque, & sic illa objectio parum nobis officit: Verum enim sic semper erit urinam eo modo à me sumptam, à calore contrahere Tincturam.

Quotuplex est urina alba?

Urina alba duplex est, una tenuis *aquea* dicta, altera crassior *lacteæ* dicta.

Urina aquea & lactea quas habent causas, & quid significant?

Causa urinæ aqueæ. Primo, Est calor debilis, potus nimius. Secundo, Mora insufficiens in Corpore ob viarum laxitatem; sic enim debita non fit Chylificatio aut Sanguificatio, ut tingens aliquid urinæ possit commisceri, viarum obstructio; ut in Calculo Renum videre est: Denique *Bilis* ob tenuitatem & levitatem suam ad caput delatio, ut in Febribus subito subinde fit, *delirium* pronuntiat. Urina lactea habet humoris albicantis admixtionem pro causa, v. g. pituitam, Chylum (ipse vidi *Theologum* quendam qui duas partes vel mediam partem urinæ quotidie eminxit Chylosam, mecum teste *Rich. Blackmore, Eq. Aurat & medico Regio, &c.*) semen, pus. de his coloribus vid. *Fernelium, Willisium.*

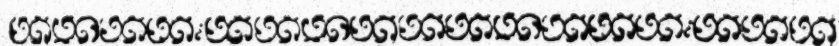
Quenam est causa urinæ flavæ, & aliarum urinarum ad illam reducendarum?

Urina flava causatur a calore quo Chylus Sanguini commixtus debite coquitur.

Referuntur ad hunc urinæ colorem *Palcaris, Spicea, Citrina, Sanorum color & urina est, reliquarum urinarum vel Norma* vocatur prina naturalis hominis sani.

Si caloris gradus sit intensior, tum enim tingit linteum colore flavo quod certum icteri indicium. *Urina rubra* fit per admixtionem Sanguinis, vel majorem coctionem. Sanguis urinæ permiscetur, vel ob tenuitatem, quâ cum sero renes percurrit, vel ob rupturam valis in Renibus, Vesica, &c. *Urina Nigra*, aliæque ejus species significant, fiuntque per humorum in corpore insignem adustionem vel corruptionem, sunt Lethales, nisi crisi bonâ expellantur, maximè ea ejus species quæ livida est, viridis non ita, levius enim oriri potest à bile viridi, qualis sæpe in ventriculo nostro reperitur & evomitur, illi commixta.

N. B. *Urina Aëri exposita mutat colorem.*

CAPUT XI.

De odore & sapore Urina.

Naturalis odor Urinæ qualis est & quid significat si odorem non habet?

Naturalis odor urinæ est foetens, gravis ac Sulphureus: si urina odoris sit expers, moram insufficientem importat.

Quid significat urina nimium foetens?

Urina nimium foetens corruptionem aut exulcerationem significat, nisi foetentia præviè assumpta fuerint: ut Caseus putridus, Allia, &c.

Nota.

Nota tamen, quod pus urinæ commixtum non semper inducit factorem.

Qualis est naturalis urinæ sapor?

Sapor urinæ naturalis falsus est & nitrosus: si quis alius sapor, ex mictione alterius humoris provenit.

Nonne urinæ sapor ab ægro vel assistente experiri convenit?

Indignum est medico urinam gustare, sed ab ipso ægro vel ab assistente quodam vel servo hoc fieri potest, qui deinde Saporem ejus medico referat, quo sic melius causa morbi innotescat: hoc si fieri nequeat, de sapore nihil loquatur.

C A P U T XII.

De Urinæ Quantitate.

*Q*uid intelligis per urinæ Quantitatem?

Quantitas urinæ est vel ejus abundantia vel paucitas.

Quanta debet esse urinæ copia in naturali statu?

Copia in statu naturali proportionari debet materiæ liquidæ assumptæ, sic tamen ut nonnihil minor sit (sub tripla) ut pars aliqua cedat in nutrimentum, aliqua forsan abit per sudores, insensibilem Transpirationem, vel per sputum, aliqua denique pars in Sanguine ipsius diluendi vel convehendi gratia manere debet.

Quid judicas ex majore vel minore urinæ copia?

Major

Major urinæ copia, nisi ob frigus Aëris, Transpirationem inhibens, assumpta diuretica, vel alia extrinseca: vel post Suppressionem, Hydropem, Rheumatismum, aut Febrium crisin, quæ non raro morbi causa exturbatur, accadat meatuum urinariorum debilitatem & laxitatem nimiam, ut *causam* suam significat, & ut *effectum* significat contabescentiam futuram, ut in Diabete: minor urinæ copia, nisi ex assumptionis liquidi defectu, summum indicat calorem, serum per halitum, sudorem, aut insensibilem Transpirationem discutientem, ut non raro in Febribus spectatur, vel viarum urinariarum Obstructionem, ex eaque Hydropem alicujus partis, Rheumatismum, *Catarrhos*, anxietatem, aliaque mala secutura promittit, prout has vel illas partes occupat.

CAPUT XIII.

De Urinæ consistentiâ.

Qualis urinæ est naturalis consistentia?

Consistentia naturalis urinæ est talis, qualis est cerevisiæ mediocriter coctæ & fermentatæ, aut Lixivii alicujus mediocriter cocti: ab hac naturali differunt sequentes urinæ in statu morbo.

Quotuplex est urina illa morbida?

Quadruplex: Prima est *crassa* ob serositatis defectum, vel crassamenti alicujus admixtionem, quales urinas in febrium initiis videmus.

Se-

Secunda, *Turbida* est, quæ differt à crassa, quia posterior est magis perspicua: Gluten piscium liquatum, albumen ovi dissolutum, sunt crassa, sed simul perspicua, ideoque turbidæ dicuntur urinæ.

Quæ est causa urinæ tenuis?

Tertia est *Tenuis* urina quæ fit ex matuum urinariorum obstructione, & sic à renum calculo non rarò est tenuis, ut ego per experientiam multiplicem in ægrotis meis quamplurimis, calculo renum laborantibus observavi, vel à calore debili, qui Chylum non satis comminuit.

Quomodo fit perspicuitas in urina?

Quarta, *Perspicua* urina est, quum interstitia inter particulas urinæ serosas minus oppleantur materiâquâdam grossiore, fitque rara & tenuis, cum poris rectioribus, sicut radios luminosos in illam incidentes rectius & liberè magis possit transmittere

Quænam est causa urinæ turbulenta?

Turbulenta urina habet causam priori contrariam.

CAPUT XIV.

De urinæ Contentis.

Quid intelligis per urinæ Contentum?

Urinæ contentum est aliquid corpulentum in urinæ substantiâ observabile.

Quotuplex est urinæ Contentum?

Duplex: Universale scilicet & particulare.

Quid

Quid est contentum universale?

Quod omni ferè urinæ inest Illud est triplex,
Hypostasis, Eneorema & Nubecula.

Quid est Hypostasis?

Hypostasis est quod fundo subsidet.

Quid est Eneorema?

Eneorema est quod in medio suspenditur.

Quid est Nubecula?

Quod supremo loco apparet.

Nota. Ex his sola Hypostasis sanorum urinæ debet inesse, quæ coctionem aliquatenus semper adhuc fieri significat, quæque si sit coloris albi-di, figuræ rotundæ ac æqualis, experienciâ optima est.

Ex quo & quomodo in urinâ formatur Hypostasis, aliaque ejus contenta & quid significant?

Hypostasis in urinâ, aliaque contenta generalia nihil aliud sunt, quam plurima quædam minutissima filamenta, seu oblongæ & teretes quædam particulæ, tam ex Chylo, quam succo eo, in quem Sanguis noster mutatur, antequam in corporis nutrimentum cedit, quas serum Sanguinis in sua, per omnes partes transcolatione secum rapit, & quæ in urinâ inter se à Spiritu ac Materiâ subtili commotæ sese invicem suis asperitatibus ramisque apprehendunt, intricant, & sic pro majore sua gravitate, ac corporis, quod per eam constituunt, vel nubeculam faciunt, vel Eneorema, vel Hypostasim, ad hoc tamen etiam multum faciente urinæ majore vel minore crassitie, pro quo nota Sanguinem vel humorem alium, antequam illo nutrimur, verti in humorem aliquem glutinosum, non absimilem ovi albumini, posteaque filamenta, partibus ob ra-
moli-

mositatem suam facile intertexenda, commutari, quodque fibrosæ illæ particulæ Sanguini insint, patet satis illius in aquâ dilutione, mox enim alba quædam minutissima filamenta per illam natitare conspicias, neque enim fibrosæ illæ particulæ omnino desunt Chylo, desunt enim illæ quarum gratia lac coagulationem init, consequenter ex urinæ contentis generalibus non noscimus modo coctionem ultimam rectè vel non rectè fieri, verum & eam quæ in ventriculo fit, vel intestinis.

Secundum, Hæc Nubecula & Eneorema fiunt per hoc, quod succus nutritius non sit satis coctus, neque in filamenta satis firma & densa elaboratus, sed in leviora & spongiosa quasi, quæ à reliquis partibus sustentur, vel moratas fibrosas particulas habeat alias, poros suos occupantes, quo densior crassiorque evadit, sicut divisionem suam pro Hypostasi facienda non permittit.

Quid denotat rubra Hypostasis?

Hypostasis rubra significat corporis nutrimentum ultro coqui & assari.

Quid denotat corrupta & inæqualis Hypostasis?

Talis Hypostasis significat succum nutritium non coqui æqualiter, aut saltem non esse consimilis Substantiæ, ideoque non æqualiter inter se complicabilis.

Si circa quintum, sextum, septimum, &c. diem in Febris (N. B.) appareat Hypostasis, indubitatum signum salutis præbet, saltem si ante non fuerit talis, & Hypostasis non sit divulsa, sed quodammodo æqualis.

Similiter in Febris Eneorema & Nubecula circa diem tertium, sanationem indicant: quæ
magis

magis confirmatur, si paulatim incrassescat, & ad Hypostasis naturam accedat, sunt enim eæ Hypostaseos prænuntium.

An Hypostasis ægrorum differt ætati de qua jam fuimus locuti?

Imo differt quam plurimum, sæpè enim aliquid materiæ morbificæ commixtum habet, ut: Pus, Sanguinem, Arenas, &c. si verò fiat ex excrementis totius, solet esse coloris albi, fusci vel rubelli.

Quid intelligis per contentum particulare in urinâ, quæ ejus Species, quid significant, & ex quo formantur?

Talia sunt quamplurima: præcipua sunt Calculus, Arenulæ, Pus, Sanguis, Carunculæ, pinguedo, sedimentum farinaceum ac furfureum, quorum major pars denotat plerumque dispositionem calculosam in renibus aut Vesicâ. Pinguedo autem corporis colliquationem indicat, tabidorum urinis supernatat.

Quantum ad arenulas, non sunt illæ semper fragmenta majoris lapidis vel calculi, sed concretum quoddam salinum in urinâ.

—
[]
M

a
lu

FUNDAMENTORUM
 M E D I C I N Æ
 P A R S Q U I N T A,
 S I V E
 T H E R A P E U T I C A.

C A P U T I.

De Indicatione, Indicante & Indicato:

UID est Indicatio?

Ut medicus rationalis sit, Fundamentaliter ac firmitus curret, suas habeat indicationes oportet, quibus de re adhibenda vel non adhibenda edoceatur, indicatio itaque est insinuatio rei agenda. N. B. Considerare rem juvantem, & illud quod juvarē debet.

N

Quo-

Quotuplex est indicatio ?

Indicatio est triplex.

1. Conservatoria. 2. Præservatoria, & 3. Curatoria.

Quid est indicatio conservatoria ?

Indicatio conservatoria est insinuatio conservationis illius quod secundum naturam inest.

Hæc fit per similia.

Quid est indicatio præservatoria ?

Indicatio præservatoria est insinuatio præservationis ab eo, quod contra naturam posset inesse.

Quid est indicatio curatoria ?

Indicatio curatoria est insinuatio ablationis illius quod contra naturam inest. Hæc sicut & præcedens fit per contraria.

Quid est Indicans ?

Indicans est agens in corpore vivente permanens, quod ex sui cognitione remedium aliquod insinuat.

Quid est Indicatum ?

Est juvans illud, quod ab indicante indicatur.

Quotuplex est illud indicatum ?

Duplex : remedium : & debitus ejus usus.

Remedium illud triplex est, respicit enim quantitatem, locum & tempus adhibitionis : in hisce enim consistit rectus remedii usus.

De coindicantibus, consentientibus, & contra-indicantibus, & correpugnantibus lege Authores.

CAPUT II.

De Viæus Ratione.

Quid intelligis per *Rationem Viæus* ?

Latè sumpta est Methodus in usu sex rerum non naturalium pro vario ægri statu observanda.

Strictè sumpta invaluit. quod per viæus rationem intelligatur maximè ratio in cibo observanda ab ægrotis, eo quod præ aliis efficiat, plusque difficultatis habeat, ideoque hic illam tractabimus.

A quo indicatur ?

Indicatur hæc viæus ratio à virium debilitate, eaque non ex oppressione, sed dissipatione tum Sanguinis, tum Spirituum.

Unde desumitur cibandi diversitas ?

Diversitas in cibando desumitur a viæus formâ, quantitate, qualitate, utendi occasione seu opportunitate, & exhibendi modo.

A quo desumitur viæus forma, & quotuplex est ?

Viæus forma desumitur à modo substantiæ, estque ea viæus ratio, qua vires citra quantitatis considerationem conservantur secundum diversam ægri virium rationem.

Triplex est viæus forma apud Medicos, scilicet crassa, valens seu firma, tenuis, mediocris.

Quid facit viæus tenuis ?

Victus tenuis sunt diversi gradus: ut tenuis, tenuior, tenuissimus, &c. quorum ultimus per inediam fit quasi. Post hanc sequitur tenuior, qui fit per aquam mulsam, Prisanam, cremorem hordei, jus pulli, panatellam aliquam, pyrum vel pomum assum, &c. pro diverso gradu acutiei in morbis instituendi.

Ubi victus tenuis convenit?

Victus tenuis convenit in morbis acutis. *Crassus* corporibus sanis, robustis ac benè se habentibus. *Mediocris* morbis diuturnis seu chronicis.

An peccatum gravius est in victu nimis crasso, an in nimis tenui?

Respondeo distinctivè hoc modo: in morbis longis & periculosis gravius est peccare in victu nimis tenui, quam in nimis crasso: at in morbis acutis è contrario: quod mecum experientia testatur, nam nunquam in morbis acutis videmus ægros pejus habere à tenuitate cibi, sed sunt qui in tantum degustant cibos, ut nihil serè comedant.

Nunquam tamen ex hoc observantur ita malè affecti ac ex cibi plenitudine, ex quâ sæpe labuntur in graves oppressiones, anxietates, vigilias, febris excandescentiam, vel caloris nativi ex obruitione debilitatem, sic ut Sanguis ad nocivam materiam expellendam non satis moveatur, quare in Proverbio habent Medici: *Nolo ægrotos meos obesos fieri.*

Unde quantitas victus desumitur?

Quod ad quantitatem cibi in morbis spectat, plenius æger cibari potest morbi initio, dum utcunque melius se habet: prope statum autem vel

vel in statu, nullatenus aut valde tenuiter saltem.

Hoc tamen non in omni morbo observandum, quia non in initiis inflammationum, præsertim partium nobiliorum, durante adhuc Sanguinis ad affectam partem affluxu, minus enim tunc ægri cibandi sunt, ne fluxio augeatur; imo nec in omni morbo ab inflammatione distincto, quia non si cruditas aliqua in ventriculo vel intestinis lateat, quod rarissimè non accidit, præstat enim tum parum cibi assumere, illamque cruditatem victus parsimonia absumere.

Hinc Medicis mos est, & bonus quidem, morborum initiis parum concedere cibum vel alimentum.

Nihilominus graviùs delinqueret, qui morbi initio nimis parum, quam nimis multum ederet. Contrarium est in statu morbi.

Nonne talis affectus postulat talem victum, tale temperamentum & talis consuetudo talem vel talem? Consuetudo & affectus sæpe sibi contraindificant, nunquam autem temperamentum & affectus.

Qualitas Victus præscribitur ab Affectione, Consuetudine, & Temperamento, non autem illa indicatur à viribus, quæ tantum indicant cibi substantiam, seu prout nutrit, non autem ejus qualitatem, seu prout alterat, eatenus enim est medicamentum, vel alimentum saltem medicamentosum.

Intelligitur autem hic per victus qualitatem illa, quæ inest ipsi quatenus simul medicamentoso, ut calor, frigus, humiditas, siccitas, vis laxans, astringens, incidens, &c.

Non autem intelligitur qualitas quæ victui inest ut alimento seu merè cibo, ut esse digestionis

facilis vel difficilis, succi boni vel mali, crassi vel tenuis, &c.

Itaque affectus victum contrarium postulat, consuetudo autem & temperamentum similem.

Porro consuetudo & affectus non raro sibi contra indicant, ut si affectus sit calidus & siccus postuletque proinde victum frigidum & humidum. Consuetudo autem ægri in victum calidum & siccum, victum frigidum & humidum prohibeat. Tunc autem ad debitam victus rationem instituendam considerandum unde æger illam contraxerit consuetudinem, nam si illam habeat, quia ab assumptis frigidis & humidis malè afficitur, victu medio & temperato uti debet.

Si illam habeat quia victu frigido & humido non quidem malè adeo afficitur, sed pejus equidem, quam à calido & sicco, tum victu affectui contrario utatur, tribuendo simul aliquid consuetudini.

Denique si victui calido & sicco ita assuetus sit, ut tamen à frigido & humido nullum patiatur nocumentum, tum liberè victu contrario etiam valido uti potest: temperamentum & affectus nunquam sibi contraindicant: nam affectus semper indicat sui ablationem, per quam reditur ad naturale temperamentum illique indicationi semper consentit.

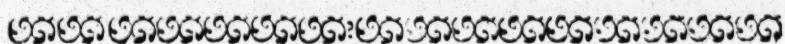
Unde desumitur modus in alimentis adhibendis?

Modus cibos adhibendi, hoc est an paulatim, an repetitis vicibus, significatur à viribus & morbo: probatur, quia vires vel sunt debiles, vel mediocres, vel validæ. Morbus adjunctos habet humores multos, vel paucos, vel corruptos.

Vires

Vires autem debiles paucum postulant cibum; mediocres quantitatem mediocrem, validæ copiosum. Ubi in morbis vires sunt validæ, & cum humorum copiâ velut in *Plethoricis*, ibi raro & parum alendus est æger.

Ubi vires sunt debiles cum humorum paucitate aut corruptelâ, ibi parum ac sæpe cibandum est.

CAP. III.

De Venæ Sectione.

AN *Venæ Sectio est alicujus indicantis indicatum, ac non materia Remedii pluribus Indicatis utilis?*

Venæ sectio, seu Phlebotomia, Remedium valde antiquum, omnique Nationi usitatum, nullo ab Indicante indicatur, sed est Materia remedii pluribus Indicatis utilis.

Probatür: quia si ab aliquo indicaretur, esset a Plethora, sed illa non indicat nisi massæ sanguinis diminutionem, quæ fieri potest Venæ sectione, Cucurbitulis, Scarificatione, Hirudinibus, Victus Parsimonia, Exercitio.

Ergo Venæ Sectio non est ipsum Indicatum, sed mere materia remedii, valde generalis tamen: nam pauci sunt Morbi, in quibus, modo vires constent, Venæ Sectio (ut remedii materia) non exposcitur, sed præcipuè ubi sanguis peccat nimia quantitate.

Hæc massam sanguinis n. calidam & tenuem intra debitos circulationis limites continet.

Certum enim est Cacochymiam promptius corrigi Medicamentis alterantibus, ac contrariâ Diætâ, quam Venæ Sectione.

Quot Venæ Sectiones Veteres numerare solebant?

Tres, Evacuatoriam, Revulsoriam, & Derivatoriam: Ego unicam tantum admitto noscoque, & ea est *Evacuatoria*, ac sub tali Consideratione præstat omne solitum sibi attribui, nam evacuando partem massæ Sanguineæ, reliquum melius intra vasa & debitam viam Circuli continetur, unde ulterius præcavetur Affluxus aut Inflammatio v. g. in parte dolente, contusa, læsa, &c. item evacuando partem massæ Sanguineæ, venæ proportionatè sunt depletæ, sicque sanguis in parte p. n. extravasatus, ut in Anginâ, Peripneumoniâ, Pleuritide, aliisque Inflammationibus, necdum tamen concretus, aut saltem medicamentis dissolutus facilius in Venas regreditur.

An datur Vena, cujus Sectione specialiter medetur determinatæ alicui parti aut morbo?

Sanguinis circulatione ponderatâ, indifferens est quænam tundatur vena: in affectibus tamen ex menstrui retentione, jubemus venam pedis aperiri, quia multum addit ad menstrui fluxus promotionem. Scilicet per illam Sanguis longè celerius in liberum aërem vel aquam excurrit, quam si alium ante se debuisset protrudere, unde ulterius magis inaniuntur arteria cruralis & iliaca, quas tunc sanguis, sicut etiam arterias uteri ab hac derivatas in transitu suo celerius involat, ac sæpè obstructions uteri sic perrumpit.

Quænam Venæ communiter secantur?

Venæ, quæ secari solent, sunt, v. g. in Capite Vena jugularis, Temporalis, Frontis: in Brachio Cepha-

Cephalica, Mediana, Basilica: in manû, Salvatella, Cephalica: in Pedè Ischiadica: in aliis Corporis partibus venæ, quæ sunt, non ita patent.

Quâ Cautelâ utendum in Venæ Sectione?

Primo cavendum hic, ne aliquam ex jam dictis venam secando, adjacens Nervus vel Tendo lædatur, ne convulsio, aliaque gravia Symptomata, imo mors sequatur, vel una cum vena subjacens arteria lædatur, hoc enim facile sequeretur aneurisma; item ne vulnus occludendo, sanguinis quid inter ejus labia linquatur, ne inflammatio, aliaque sequantur, sed benè eluendum est & postea ligandum.

Prospiciendum etiam ne temerariè nimis secetur vena in Peste, Variolis, Perèchiis, aliisque malignis Febribus; ne malignitas ad ægri interitum in venas inanitas irrepat, ac foras intus pellatur.

3. Neque etiam in febrium statu, ubi vires non impediendæ, nec in earum frigore, si sint intermittentes, neque etiam in gravidis, præsertim graviditatis initio & fine, saltem in pede, ne fœtus laxius utero alligatus, propriâ sui, vel uteri, ab affluentium humorum copiâ, excludatur ante tempus: in brachio gravidæ, v. s. à tertio ad septimum mensem minus habet periculi, solentque jam Dominæ multæ eam sub graviditate suâ instituere, putantes hoc fœtus sanitati conferre, neque malus sæpe successus illius videtur. Interim ne quid nimis! id est ne nimiam quantitatem emitte, præstat partitis vicibus.

Senes & pueri non ita ferunt, v. s. eò quod nutrimenti sunt indigi, amissum semel calorem

&

& sanguinem (bonum saltem) non facile recuperent.

Aliquando tamen in Anginâ, Pleuritide, &c. in illis vena secatur cum successu.

Plus licet educere ex corpore carnosio quam pingui; item etiam ex gracili, saltem si non sit tale ex victus parsimoniâ, labore, &c. Plus enim illa corpora sanguinis habent.

Quid agendum ut secanda Vena melius in conspectum veniat, ut sanguis melius fluat, & ne æger patiatur animi deliquium?

Quo melius vena in conspectum veniat, injiciatur (ut Chirurgis mos est) ligatura supra locum apertionis, quâ sanguis venosus ad cor rediens nonnihil in vena sistatur. Fricari etiam vena solet, & manus claudere vel aliquid digitis tractare ægro injungitur: aut si in pede, ponitur in aqua tepidâ, quo sic sanguis ad illum rerefactum magis effluat, injectâ interim superius ligatura ne ad cor ira removeatur. Ubi tamen vena jugularis vel sublingualis secatur, ligatura non nimis collum stringat, ne patiens suffocetur.

Secetur vena firmâ manu, non tremente, idque nonnihil obliquè seu ad transversum, sic enim non ita subterfugit incisionem. Si sectâ venâ (foramine, ut oportet, mediocri tamen, nam parvo non nisi pars tenuior excurrit) sanguis non effluat, relaxandum nonnihil superius est vinculum, quod simul coarctat subjectam venam arteriam, ut sic Sanguis per hanc liberius, à corde ad apertam venam deferatur, vel patiens tussiat, ut motus Sanguinis pulmonum contractione acceleretur.

An Venæ Sectioni præmittendum est Enema?

Volunt aliqui Medici Venæ Sectioni præmitti Enema, ut sic intestinorum cruditates evacuatae, in inanitas venas Meseraicas non rapiantur, ac ob similem rationem nolunt instituere v. s. statim à pastu.

Verum inanis hic timor est, constat siquidem ligaturis, chylum ex intestinis ad cor non deferri per venas meseraicas, sed per sola vasa lactea, multo minus eorum cruditatem, quæ crassior & viscida est, & si à pastu quid mali à ventriculo timendum, est intro sumptorum evomitio facta per hoc, quod cum aliquali etiam in illa Sanguinis & Spirituum vitalium è ventriculo, aliisque intraneis recessu fibræ ejus carnosæ minus inflatae ac contractæ ab alimentis ultro expandantur, unde fibrillis nervosis pariter extendendis molestus motus imprimitur, quo Cerebro communicato, illicò insurgunt Spiritus animales, ac impetuosius per nervos in ventriculi fibras vibrati, illum animis coarctant, concutiunt & subvertunt.

Veren'ur aliqui Venæ Sectionem instituere diebus Cingularibus: etiam primam Venæ Sectionem aliquem pro prima suæ vitæ vice præ aliis à primo morbo liberare: quid de hisce opinionibus sentis?

Multi non audent secare venam diebus cingularibus, quasi illi dies speciale quid adversi in se haberent, sed præcipuum quod nocere potest in illis diebus est *Calor*, viriumque ex illo dissipatio, unde si contingat, illos esse temperiores, aut saltem si necessitas premat, vena tundi poterit. Pariter non hic attendendæ sunt observationes

tiones Astrologicæ, de quibus in Calendariis, idem fiat, modo necesse sit.

Nolunt etiam aliqui in morborum præcautionem sibi venam secari in Mense *Mai*o, ne anno sequente, aliisque idem fieri requiri deberet : ac si necessarium hoc esset, ac specialiter ad hoc tum stimulantur, aliasque in morbum gravio-rem inciderent, sed hæ meræ sunt nugæ !

Nam licet fortè in *Mai*o anni sequentis pariter Sanguis æstuet, & corpus distendat, si tamen v. f. omittatur, non ideo certum est, morbum superventurum.

Ita quoque putant aliqui se prima, v. f. à morbo evasuros, &c. quod quoque ridiculum est.

Quanquam omnia fere Remedia sunt majoris efficacix, cum primo adhibentur, quam cum frequenti usu corpora nostra illis assuefacta sunt.

An Venæ Sectio ducit à circumferentia ad centrum, an contra ? item an refrigerat, & quâ ratione ?

Ad primum respondeo.

Intelligendo de v. f. qua Sanguis moderatè emittitur, tempore quo ex incisâ venâ effluit, ob inanitam venam Sanguis celerius in arteriam correspondentem excurrit etiam postea, quia Sanguis ob viam liberaliorem melius in totum corpus diffunditur, unde v. f. à corporis centro ad circumferentiam ducit. Fertur tamen à corporis circumferentia ad centrum hæc ratione, quod in venas depletas ex quæ in ambitu corporis hærent, facile iterum revertantur.

Ad secundum, quod in v. f. refrigeret, & calefaciat : refrigerat quidem ut in febribus, quatenus accelerando motum Sanguinis ob inanitam venam quam per arteriam celerius in
rectum

rectum moveatur, & si ejus particulæ desinant tam celeriter & confuse inter se agitari, in quo tamen motu confuso & celeri maximè consistit calor febrilis, & per quem partes corporis potissimum alterantur: calefaciat vero in Plethorâ, in quâ cordis igniculus Sanguinis copiâ supprimitur, aut saltem Sanguis ob rariorem per cor transitum, difficilior in corde rarefcit & agitur.

An Venæ Sectioni superdormire licet?

Sectâ venâ per unam aliamve horam somno indulgere non improbo, imo bonum censeo, quia vires recuperat.

Quænam in extracto sanguine sunt notanda; & quæ ex illo dignoscuntur?

In extracto Sanguine observari solent primo, an concresecat, si enim in febris, v. g. non concresecat, maximam ejus dissolutionem & corruptelam denotat.

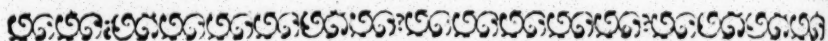
Extra febrem significat Chylificationem & Sanguificationem insufficienter fieri, ac ulterius esse debilem calorem.

Si Sanguis sit valdè fibrosus & crassus, multum concresecens, signum est roboris, bonæ chylificationis & nutritionis. Si vero supernatat (N. B.) massa quadam instar pulvis concreta, coloris albicantis nec variegati non statim clamandum de sanguinis corruptelâ, ut solent imperiti, sed sæpè pituita est aut chylus, qui cum Sanguine in quem vertendus erat, circum labatur, isq; tantò frequentius reperitur in corporibus caco-chymicis frigidis, quando tardius illa chylificant.

Quan-

Quantum ad albentes illas fibras, quæ in Sanguine aquâ diluto in conspectum veniunt, non sunt nisi particulæ pituitosæ seu chylosæ non satis discerptæ, sed se mutuo apprehendentes & cohærentes, ut dictum à me est, ubi de Sanguine locutus sum.

Si denique Sanguini concreto multum feri supernatet, indicatur largior potus prægressus, vel imbecillis calor, vel insufficiens per urinas vel insensibilem transpirationem excretio.

C A P U T IV.

De Arteriæ Sectione.

Nonne in Arteriæ-sectione prudentiâ opus est? Quemadmodum emittitur Sanguis, v. l. ita emittitur ab aliquibus Arteriæ-sectione s. Arteriotomiâ. Sed cautelâ hic opus est, quamvis enim multi bonum hujus operationis successum testentur, ac graves capitis dolores aliosque morbos sublatos me vidisse novi, res tamen periculo non vacat, eò quod non ita commodè Sanguinis arteriosi fluxus sistatur, neque faciliè adeo hæc incisio curetur.

Quænam arteria ordinariè secatur, & quid agendum ut magis in conspectum veniat?

Arteria frequentius secari solita est ea, quæ supra musculum temporalem sita est. Aliæ sunt in fronte, in occipite, manibus & pedibus, & generaliter ubi melius attingi possunt. Ubi ea temporum incidatur, quo amplior evadat, ligaturâ

turâ supra locum incidendum leviter stringente coarctetur, sic enim Sanguis per illam tardius movebitur: vel ad initia sua ligentur arteriæ brachiales, ut sic Sanguis ad capitis arterias moveatur.

Quantum Sanguinis est emittendum & quomodo foramen claudendum est?

Sanguis arteriosus, quum venoso nobilior sit, magisque spirituosus, non potest in tanta copia, ac hic, neque affatim emitti, alias mox in interioribus notabilis accidit mutatio, unde Syncope, &c. Vulneri imponatur emplastrum multum astringens & adhærens, vinculum, &c. idque ad octavum vel nonum diem, dum solet sanatum esse vulnus.

CAPUT V.

De Hirudinibus.

IN quibus quæso casibus utimur hirudinibus in Medicinâ?

Hirudinibus seu Sanguisugis præsertim utimur ubi v. f. aut cucurbitulæ ita nequeunt applicari: ut naso, labiis, pedum & manuum digitis, utero, ano; item pueris aliisque, quibus parum Sanguinis educi debet.

Quænam sunt meliores?

Optimæ sunt, quæ aquam lymphidam inhabitant, suntque mediocris magnitudinis, coloris hepatici, ventris subrubri, dorsi subviridis, cum aureis velut stricis interspersis. Reliquæ venenatæ

natæ sunt, maximè rufæ istæ & crassioris capitis, quæ in aquis impuris degunt.

Quomodo tractandæ sunt hirudines?

Habent animalcula ista minutos acutissimosque denticulos, quibus hominum vel aliorum animalium cutem apprehendunt, perscindunt, illique tempore, quo Sanguinem exsugunt, adhærent. Quo avidius sugant vel guttula Sanguinis columbini vel pulli parti illinatur, vel ea ad rubedinem fricetur, vel leviter pungatur, neque nudâ manu, sed linteo nitido tractentur. Ubi adhærent, si largius Sanguis emittendus, cauda eis forceipe abscindatur, sic enim ex illis, velut ex syphone Sanguis defluet. Cavendum ne dentium aliquid in parte remaneat, alias vulnus ferè incurabile, imo aliquando mors sequitur.

Præstat igitur illas sugere donec satiatæ ac Sanguine graves sponte decidant, aut saltem eas sale capiti asperso ad delapsum movere, earumq; loco pro educendi Sanguinis copiâ requisitâ, iterum alias applicare.

Plures questiones moveri possent, viz. an recenter captæ præ asservatis eligendæ sunt, an exsugant Sanguinem melancholicum præsertim, &c. quas brevitati studens omittendas censeo.

CAPUT VI.

De Cucurbitulis.

Quid sunt Cucurbitulæ, ubi & quomodo applicandæ?

Cucurbitulæ sunt instrumenta quædam, ex vitro, cornu, metallo, &c. confecta, applicandæ sunt partibus carnosioribus, quibus firmitus adhærent; neque ponendæ sunt super tendines, ubi irritationes, vel super arterias ubi nimias expansiones aliquando faciunt.

Applicantur, præcedentibus cutis frictionibus ad rubedinem, panno linteove calido, paucæ vel multæ, magnæ vel parvæ, pro rei exigentiâ.

Quæ sine igne sunt, corneæ sunt vel ligneæ, habentque in fine foramen, per quod Aër, dum supra partem sunt, exsugitur, ac appensum co-reum, quod linguâ super foramen ducitur, quod-que postea superimposito digito ad occlusionem premitur. Quæ cum igne applicantur, eis lini modicum imponitur, quod accensum unâ cum cucurbitula statim parti admovemus. Et ne subjecta cutis aduratur aliqui linum Terebinthinâ vel cerâ affigunt fundo cucurbitulæ aut carni à Cucurbitulâ comprehendendæ, aut nummum aliquem imponunt super quem tum linum accenditur.

Quid faciunt cucurbitulæ sine & cum scarificatione?

Sine scarificatione quæ fiunt, merè sanguinem aliosque humores ex profundioribus & circum-

circumstantibus partibus aliquatenus evocant, ut per rarefactam cutim tantò melius valeant transpirare.

Cum scarificatione quæ fiunt, seu ubi subjecta cutis variis præviè incisionibus leviter vulnerata est, præter jam dicta hoc habent, quod sensibilibiter sanguinem, aliosque humores etiam ad plures uncias evacuent, atque tantò magis, si scarificandæ præviæ adhuc cucurbitula sine scarificatione imposita fuerit, sic enim multò largius Sanguis ad cutem exprimitur.

Quâ ratione agit Cucurbita ?

Aër ex illa vel suctione vel ab accensâ intus stuppâ, quâ nimis rarescit, quam ut in cucurbitula contineri possit, pro parte expellitur. Expulsus ille aër qui in cucurbitulam fortiter adductam carni & adhaerentem nequit regredi, neque alium aërem penetrare potest, adeoque locum non habet, quo se recipiat, quum omnia in hoc universo plena sunt corpore, premere debet carnem ejusque contentos humores, ut proportionatè ad se expulsum, intra cucurbitulam, ubi minor pressio est, ascendant, & sic locum habeat à carne & sanguine derelictam. Quanto igitur accensa stuppa plus ignis habet aëremque rarefacit, tanto altius caro intra cucurbitulam ascendit. Unde ab accensione dudum non expectandum ne aër reflans in cucurbitula condensatus denuò exturbatum admittat, & sic cucurbitula vel carni non adhaereat, vel saltem vix opereatur.

Nonne committunt liqui errorem in applicandis Cucurbitulis ?

Errant

Errant maximè illi qui linteis calidis foveant teguntque cucurbitulas parti applicatas, quasi sic sanguis & caro altius in illis elevarentur, nam revera taliter minus elevantur, rarefcit enim calore aër qui in cucurbitula remanserat, atque carnem reprimat ac extrudit. E contra frigus aëris ambientis aërem in cucurbitula condensando facit minorem carnis in illâ pressionem, ac proinde altiozem ejus elevationem, quod (N. B.) manu jam calidâ, postea iterum frigidâ successive applicatis curioso cuilibet licet experiri. Cucurbitula non affatim abstrahenda, dolorificum enim hoc nimis est, sed digito depressâ ad latus carne, rima faciendâ, quâ externo aëri ingressus pateat, sic enim statim secedet.

Quis est usus Cucurbitularum in Medicinâ?

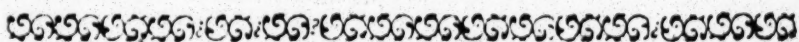
Usus cucurbitularum saltem scarificatarum plus doloris adjunctum habet quam Venæ Sectionis, efficax tamen est, præsertim ad maligni aliquid aut venenati è corpore educendum, nec tam subitam corporis inducit alterationem.

Qualis est Sanguis qui ingreditur Cucurbitulam?

Sanguis qui ingreditur cucurbitulam optimus est, expressus scilicet ab incumbente aëre ex capillaribus arteriis subjectam & circumstantium partium, imo ex ipsâ earum substantiâ, ac proinde illæ etiam damnum suum adjunctum habent, sic, ut multum errent Medici, qui dum non audent ægro decem vel xiii uncias, v. s. educere, & benè ex eodem cucurbitulis xiv vel xvi abstrahunt, ut sæpè videtur fieri.

Qua ratione nostris temporibus scarificationes adhuc servantur?

Searificationibus seu incisionibus hisce superficialibus solebant veteres Sanguinem evacuare, totumque corpus deplere, easque instituebant in furis & malleolis, sed nostris hisce temporibus delicatiores tanta nolunt sufferre tormenta, quare usum tantum habent ubi cucurbitulis sanguinem volumus evacuare, & ubi pars aliqua gangrenâ affecta est, ut ad illam per dolorem Sanguis & Spiritus largius affluant illique vitam continent.

CAPUT VII.

De Frictionibus.

Quomodo fiunt Frictiones?

Frictiones fiunt linteo, manu, panno, &c. eæque ad cutis rubedinem, & cum vel sine dolore.

Putasne illas frictiones revellere sanguinem vel humores?

Utebantur illis veteres ad revulsionem, putantes quod sic Sanguis humoresque, alias ad caput, v. g. fluxuri, ad aliam partem, dorsum, v. g. velut manu duci possent.

Verum nulla hic fit revulsio, neque frictiones in casu posito tam profundè operantur, ut humoris alicujus ad caput affluxum impenderent, aut si quid simile faciant, tantillæ hoc durationis & efficacis est ut revellentis nomen non mereatur.

Quem usum habent Frictiones in Medicinâ?

Lege si placet *Cornel. Celsum*, qui totum caput satis amplum scripsit de Frictionibus: sed apud me frictiones serviunt, ut ad rarefactam cutim obviam per illam faciliorem sanguis copiosius affluat, ibidemque si quid mali commixtum habeat, illud à se per cutis poros dimittat.

Frictiones enim lenes capitis dolores sedant, & paroxysmum epilepticum, quatenus *blando nervolarum fibrillarum motu Spiritus demulcentur*.

Fortiores vero & dolorificæ frictiones fibrillarum motu *Spiritus expergefaciunt*, irritantque, ut vehementius & rapidius per cerebrum ferantur, illudque (ut in vigiliis) tendant: Unde in affectibus soporosis ægri excitationi conferunt. Colligitur ex dictis, Frictiones idem ferè cum cucurbitulis in medicinâ præstare.

C A P U T VIII.

De Ligaturis.

Sunt Ligaturæ amplius in usu?

Ligaturarum usus hisce temporibus multum evanuit, & quod ab illis multi expectant non faciunt.

An revellunt ut putatur in certis casibus?

Retardant quidem fluxum, vel supprimunt sed non sistunt: utuntur in Hæmorrhagiis, narium, fluxu uteri, &c. Pars diutius ligata faciliè gangrenâ corripitur.

CAPUT IX.

De Cauterio actuali.

Quid est Cauterium actuale?

Cauterium actuale est ferrum candens, quo Corporis pars aliqua, ab igne, ex eo avolante, subito secundum suas particulas dissolvitur ac exurit.

Quem usum habet?

Servit ad arterias læsas occludendas, sanguinisque effluxum cohibendum, in amputationibus, mammæ ablatione, &c. Vid. *Schultetum, Paræum, Fabritium Hildanum.*

CAPUT X.

De Caustico & Vesicatorio.

Quomodo agit Causticum?

Causticum, s. Cauterium potentiale, alias etiam Escharoticum per hoc agit, quod ipsius particulæ & pori ita sint dispositi, ut dum vapores, vel humores corporis se in illos insinuant, materia subtilis in illis inveniat meatus dispositos ut per illos vehementiorem motum ineat, eoque particulas aliquas terrestres rigidas & acutas innatantes impetuosius in partes vicinas impelat,

lat, & sic calorem majorem vel minorem omnia pro ratione motus sui & particularum motarum corrumpentem vel immutantem producat.

Quem usum habent caustica potentialia?

Inserviunt in aperiendo thorace, Apostemate, aliisque, ne forcipe vel scalpello tam profunde incidatur, tutior est apertio & minus dolorifica: absomit quoque luxuriantem carnem. Cave a nervis, tendinibus & vasis majoribus.

Quomodo agit Vesicatorium?

Vesicatorium de Caustici naturâ est, ac simili modo agit, nisi quod debilius, quo fit, quod quidem cuticulam non ita dissolvat: usus est in Febris maligis & affectibus soporosis, Vid. *Georg. Baglivum Romanum*, de usu & abusu Cantharid.

Valent & in casibus in quibus acre aliquid ex Sanguine excretum volumus.

CAPUT XI.

De Fonticulis & Setaceis.

Quid sunt Fonticuli, & quomodo fiunt?

Fonticuli sunt quædam Ulcuscula, quæ arte fiunt in diversis partibus. Fiunt illa vel Cauterio actuali, vel ferro candente, cutem perurendo : vel etiam digitis apprehensam, & à subjecta parte obductam forcipe vel lanceolâ perscindendo, vel caustico, postea crustâ depositâ, & cavitate satis amplâ pisum vel globulus ex linteo carpto imponendus.

Ubi sunt collocandi fonticuli?

Locus fonticulorum inter Deltoidem & Bicipitem in brachio : in femore, interius, supra genu, transversim duorum digitorum distantia, &c.

Quem habent usum?

Humores noxios vel superfluos evacuant, &c.

Quid est Setaceum?

Setaceum est *Corda Serica* ; vel filorum sufficiens congeries, cerâ illita, quæ per cutem ministri digitis, vel forcipe à subjacente carne substractam ignitâ vel non ignitâ acri trajicitur, idque in cervice à primâ usque ad quintam vertebra, in brachiis, in cruribus, &c.

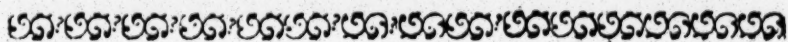
Quid faciendum à posito Setaceo?

Præcavenda est initio inflammatio, adhibenda sunt digestiva, & corda aliquoties in die à dextrâ ad sinistram, & e contra moveatur, idque donec morbus cessaverit.

Nonne

Nonne Setaccum vehementius agit quam fonticulus?

Potentius operatur quam fonticulus, sed illo longe est molestius, ideoque vix instituitur nisi aliis frustra adhibitis.

C A P U T XII.

De Suppositoriis.

Quomodo agunt Suppositoria?

Agunt ut alia Cathartica, nempe fibras intestini recti, quibus & aliæ intestinorum fibræ in consensum rapiuntur, & influxu copiosiori ad motum peristalticum auctiorem stimulantur, irritando humores, ad alvum irritant.

Quando adhibentur?

Commodissimè in febribus calidis, alvum laxam tenendo: & in pluribus ani & intestini recti affectibus, quia locus adhibitionis ibidem est optimus.

Da mihi formulam unam vel alteram.

R. Alumin. crud. pulv. ʒβ. spec. hier. picr. ʒij. mell. ad spissitu. coct. q. f. M. F. Suppositoria no. ij. vel

R. Spec. hier. picr. ʒj. sal. gemm. ʒβ. mell. ad spissitud. coct. q. f. M. Suppositorium.

CAPUT XIII.

De Enemate.

Quid est Enema?

Enema, vulgò **Clyster**, maximè conducit vitiis intestinorum crassorum, ultra enim illa ob valvulam, quæ ad initium coli est, non pertingit, nisi ea laxata esset, aut motu peristaltico violento raperetur.

Quomodo nocent Clysteres frigidiores aut calidiores?

Nec calidi nec frigidi nimium injiciantur, sed temperatiores sint Clysteres, & tepidi. Frigidiores Sanguinem vasorum mezeraicorum coagulent, quo obstructions, gangrenæ, aliique peiores affectus oriantur: Calidiores vero, exulcerationes, dolores, fluxum cruentum, &c. in intestinis producerent.

Clysteres sunt magni usus in medicinâ, inservitque aliquando Clyster ut alteret, vel flatus discutiat, vel feces emolliat, vel ut humores viscidos intestinis impactos detergat & liquefaciat, vel ut secuturæ purgationi viam sternat, vel suppressum cum humoribus catharticum irritando educat, vel materiam revellat, & causas morborum antecedentes tollat: sic in affectibus soporosis conveniunt Clysteres, fortissimè fibras intestinorum irritantes, & orificia vasorum aperientes, quibus humores versus intestina proliciuntur,

untur, qui communiter præparantur ex Colocynthide, Rad. pyrethri, croc. metallor. aliisque antimoniacis, ut menstrua revocet, ut dolores leniat, ut intestina læsa consolidet, &c. ut in Dysenteria.

Unde desumitur ejus quantitas ?

Quantitas ejus indicatur, à personarum quibus injicitur, ventriculositate, intestinorum repletionem, & à parte, quam debet pertingere.

Si pueris, minor præparatur, quam adultioribus, minor etiam ubi intestina flatibus aut stercibus distendantur, denique minor ubi tantum afficitur intestinum rectum, ut in Tenesmo.

Solet autem perfici ad ℥viij. x. xij. vel ℥xiv.

Enemata injiciantur amara in vermibus. Anodina in flatibus & colicâ. Fortiora in Apoplecticis & soporosis. Bassamica & carminantia in torminibus & cruciatibus intestinorum. Emollientia in excrementis induratis. Laxantia, Lenientia, Saponacea, Terebinthinata, in Calculo & arenulis.

Vid. Authores Medicos; *Mysichtium, Pharmacopœam Batean. Fullerum, &c.*

CAPUT

CAPUT XIV.

De Vomitoriis.

QUA ratione agit Vomitorium?

Vomitorium, s. Emeticum particulis suis aculeatis inordinate movet fibrillas nervorum per ventriculum copiose disseminatorum. Spiritus animales ruunt copiosius ex cerebro in fibras ventriculi, motumque, quem in illis ante deorsum faciebant, jam immutat sursum, sicque ventriculi contenta motu ventriculi convulsivo, quo fundus ejus & latera sursum ad orificium sinistrum adiguntur, & fibrarum constrictione sursum rapiunt & expellunt.

Quomodo mere nauseabunda & degustantia vomitum faciunt?

Eo quod cum acido ventriculi, saliva aliisque ejus contentis non possint bene commisceri, unde fluctuant in ventriculo, atque tali motu suo & nauseâ quam pariunt, irritant Spiritus ad influxum copiosorem ex cerebro in ventriculi nervos & fibras, quas tum etiam vehementius & præpoterè contrahunt.

An omnibus convenit Vomitus?

Non omnes æquè facillè ferunt vomitum.

Sani enim difficilius vomunt, item qui pectoris sunt angusti & depressi Phthisici, Hemophthisici capite dolentes, Herniosi vel ubi ruptionis alicujus periculum est.

NOTA.

NOTA.

1. Vomitoria sunt majoris efficaciz quam purgantia, quia spicula vomitorii profundius insinuant tunicam ventriculi interiorē sic fibræ ejusdem musculosæ vehementius contrahuntur & irritantur.

NOTA.

2. Quum massam sanguineam intrarunt non tantum efficiunt quam purgantia.

Quales sunt qui optimè ferunt vomitoria?

Quibus languet appetitus & vexat nausea. Quibus causa antecedens latet in Stomacho, & qui vomitum facilè ferunt: & ubi Cathartica nihil profuerunt, maximè ubi materia peccans antea medicata fuerit, (sic viscida incidentibus, &c.) & sic datur via ad vomitorium exhibendum.

NOTA.

Crebra & difficilis vomitio ventriculi tonum laxat, viscera debilitat & caput gravat. Tartarum Emetic. Mynsichti. Hypocecuanna, Vin. Benedi&. Oxy-mel. Gutta Gambæ, Turbit, Mineral. sunt vomitoria jam apud Medicos Londinenses in usu.

CAPUT

CAP. XV.

De Purgantibus.

Quid est Purgans, & quâ ratione agit?
 Purgans, i. Catharticum, strictissimè sumptum (si levius est, ut Cassia, manna, Sena, &c. laxans appellatur) in ventriculum illapsum ab ejus humido & calore solvitur, ejusque partes discerpuntur, quibus humores obviï primo dissolvuntur: hinc aliqua partes medicamenti tenuiores & magis mobiles, ventriculi fibras vellicando ad intestina, & ex illis ad venas lacteas deferuntur, miscentur sanguini venoso, uti chylus, cum eo ad cor conveniunt, & ex corde cum illo per arterias per totum corpus defunduntur, ejusque humores, particularum suarum acutie & motu incidunt, attenuant, & detergunt, donec cum illis per ductum cholidochum & pancreaticum, maxime vero per arterias Mesentericas, intestina subintrant.

Unde inter purgandum graves aliquando sunt ventris dolores, & superpurgationes, Dysenteria, &c?

Ob partes Cathartici medicamenti crassiores, quæ lactea vasa nequiverunt subire, intestinorum tunicas variè torquent, abradunt, irritant; unde dolores, superpurg. & Dysenteria.

An ullum Catharticum purgat electivè, vel ullam aliquam partem specialem?

Resp. Nullum Catharticum purgat electivè, seu nullum speciali alicui humori educendo desti-

natur.

natur. Vanum est cum aliquibus æstimare, quod quæ ex hoc Cholagoga vocant, tantum purgent bilem, Phlegmagoga tantum pituitam, Menalgoga tantum Melancholiam, & hydragoga tantum serum.

Certè etiam bonos humores, imo particulas strictè dicti sanguinis, fortè etiam à solidis partibus discerptas, aut jam illas nutrituras cathartico educi constat ex cadaveroso humorum expurgatorum odore: immo ex hoc, quod si homini valdè sano propinatur, æquè multum aut fortè plus humorum ejiciat quam æger, cum tamen credibile non sit, tantam humorum vitiosorum copiam in tam sano corpore latuisse.

Præter humores sine dubio multi etiam Spiritus ex massâ sanguineâ inter purgandum intestina subintrant, simulque per alvum ejiciuntur.

Unde obiter hic monitos semper volui discipulos meos, ne leviter adeo ad purgationes confugiant, præcipuè violentiores, quasi unicum in omni morbo essent remedium, cum non fiant sine aliquo corporis damno.

Quodnam est indicans purgationis?

Indicans purgationis est Cacochymia memoratu digna, non autem vaga humorum fluctuatio seu motus: qui potius v. s. cucurbitulis, frictione, calore, sudorificis, diureticis tolli potest.

Quotnam sunt medico consideranda ad purgationem instituendam?

1. An, & quibus purgatio conveniat. 2. Quæ & qualia sunt purganda. 3. Quantum, quousque & quoties. 4. Quo tempore. 5. Per quas vias.

Quibus igitur purgatio convenit?

Imprimis

Imprimis illis purgatio convenit qui ob cacochymiam jam dictam malè habent.

Et quid in his observandum?

Advertendum in his an vires ferant, an corporis constitutio, aër ambiens, cæteraque permittant.

Si æger laboret peste, petechiis, variolis, &c. purgandum non est, alias, eò quod purgatio ab exterioribus ad interiora ducat, mox sudor & transpiratio, per quas felicius maligni morbi curantur, cessabunt, & resumptâ intro materiâ macularum, variolarum, &c. non sine magnis symptomatibus & erosionis periculo præcipitabitur.

Unde colligitur sufficientia virium ad purgationem?

Ad purgationem vires satis validas esse demonstrant pulsus, ætas, sexus, temperamentum, naturæ proprietas, habitus corporis, consuetudo, &c.

Quenam ætas melius fert purgationem?

Inter ætates, media facillimè fert purgationes, difficillimè infantia, post hanc senectus.

Quis sexus melius fert purgationem?

Inter sexus, virilis melius fert purgationem quam foemineus: sunt tamen foeminae aliquæ quæ validissima ferunt cathartica, imo vix illis expurgantur, maximè quæ hydrope aut menstrui fluxus laborant retentione.

Quenam consideranda in purgandis mulieribus?

1. Resp. In mulieribus purgandis notandum, illas non esse purgandas tempore quo menstruantur, alias humoribus ad intestina revulsis, menstruatio supprimitur. Item, non temere purgandas

purgandas esse gravidas, ne uteri foetusque a medicamento irritante abortum faciant.

Tutius enim illas expurgamus a mense quarto ad septimum graviditatis, non ante, quod tunc foetus validior, uterusque magis expansus ad sui irritationem violentius se moverent & insurgerent.

Invaluit tamen hisce temporibus, gravidas etiam omni tempore expurgari, sed non nisi catharticis levioribus.

Quale temperamentum expurgatur commodius?

Temperamentum calidum & humidum, habitusque carnosus commodissime purgantur, non habitus siccus carnosusque.

Nonne aliquando bonum est purgationi præmittere Enema?

Advertendum est benè in Cathartico, an alvus non sit nimis suppressa, sic enim fieri posset, quod Catharticum gravem noxam intestinis inferret, quare non inconsultum est in illo casu Enema præmittere.

Unde dignoscitur quantum, quousque, & quoties sit purgandum?

Si materia peccans pauca sit, & vires validæ, licet illam unicâ vice evacuare: Si vero vires sint debiles, sive materia sit pauca, sive copiosa, satius est illam repetitis vicibus, sive per epicrasin, quam affatim educere, sicut etiam ubi materia valde multa est, quamvis vires sint validæ. Considerandus etiam hic situs materiæ peccantis & remotioribus partibus (ut in Arthritide) vel si sit viscida & crassa (ut in Asthmate viscoso) non commodè uno Cathartico, sed plurimum se-

quelâ, seu per Epicrasin, ut aiunt, auferenda est.

Quoties?

Quantum ad tempora morborum quibus purgandum est, si de universali intelligimus, commodissimè purgatur in declinatione, sæpe etiam in initio, ut in multis morbis nobis mos est, antequam vehementius affligant, & dum vires adhuc constant, tollere partem causæ morbi-
ficæ.

Quantum vero ad particularia ad purgationem, præfero tempus intermissionis vel remissionis.

Quin juvat etiam in ipso paroxysmo Emeticum vel Catharticum exhibere, si nempe materia sit turgens vel valde viscida, sic etiam tum magis morâ facilius exturbabitur.

De diebus Canicularibus dicendum, quod necessitas non habet legem, neque omne tempus caniculare æque æstuosum est.

Per quam partem purgandum est, & quid hic notandum?

De loco, per quem purgatio operanda est, notanda sunt quatuor.

1. An sit consuetus?

2. An via sit libera & patens?

3. An vicinus loco humorem noxium continenti, & an cum illo habeat communionem?

4. An naturaliter sit constitutus?

E. G.

Unde per partem aliquam affectam, partes alias expurgari non licet, ne amplius pars illa lædatur. Sed non intestina per œsophagum, eò quod illorum via excretoria non sit ventriculus, eaque insueta esset.

Nec

Nec refert quod cum successu multo, purgent in Dysenteria, ubi tamen intestina corroduntur, quia equidem illo casu tunc sunt in intestinis, vel continuo saltem ad illa accedunt, unde præstat illos citò excutere, quam cum majore periculo & damno ibi relinquare.

Post assumpta purgantia quid agendum est?

Sumpto Cathartico blandiore, quò melius operatur, illi super dormiendum non est.

Multo minus si sit vehemens ac malignitatis particeps, ut ex Colocynthide, Helleboro, &c.

Si tamen sit medicamentum in formâ solidâ, ut in Bolo, maximè in pilulis, illis aliquandiu potest super dormire.

Optimum est sumere serum Cerevisiale, vel jusculum tenue pulli Gallinacei, postquam jam Catharticum distributum est, atque evacuare incepit, ut nimirum reliquie ejus eluantur e ventriculo.

Serum cerevisiale vel jusculum pulli non sit pinguis, nisi Catharticum maligni aliquid in se habeat, ac hypercatharsis, s. super purgatio metnatur, alias pro more pinguium vim medicamenti obtundet.

Si quis mane purgatus sit, in prandio tenuiter & minus comedat, relaxatus enim tum defectu Spirituum, tum vi medicamenti ventriculus victum non conficiet: vesperi vero, ubi omnia melius se habent, lautius cœnet.

Post purgationes Paregorica frequenter præscribuntur a medicis nostratibus, ut Sanguinis & Spirituum tumultus sedetur, sed hæc Regula in aliquibus sed non in omnibus observanda est, alium enim omnia Paregorica constipant.

CAPUT XVI.

De Alexipharmacis atque Sudoriferis.

Recita mihi laudem & defensionem Sudoriferorum?

Sudorifera longè præferenda sunt Catharticis & Sanguinem detrahentibus sive Venæ Sectionibus.

Quâ ratione agunt sudorifera sive diaphoretica?

Plerumque causam morbosam tollunt placide, feliciter & sine noxa. Hoc enim videmus in peste, variolis, petechiis, aliisque morbis malignis. Si sudorifera tantum possint in morbis gravissimis, quid non poterint in levioribus?

Scio quod multi medici, quibus vix aliquid præter purgantia, Venæ Sectionem & refrigerantia in febribus in usu est, dicunt: Sudorifera calida nimis esse, quam ut in illis tanti effectus existimentur: sed sciant illi, non omnia esse æquè calida, & quamvis aliqua sint calida nihilominus purgantibus sunt tutiora.

Si dicant sudorifera tantum serum educere, non vero crassiores humores; dico ego, cutis tubulos glandulasque tam parentes esse quam eas, hepatis, pancreatis & intestinorum, per quos fit purgatio, adeoque æquè benè per illos posse humores crassos expurgari, præsertim cum sudorifera crassiora etiam attenuant.

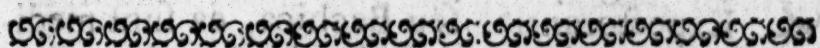
Quâ ratione agunt sudorifera?

Sudorifera

Sudorifera per hoc agunt, quod calore & tenuibus suis particulis humores massæ sanguineæ multum attenuent, incidant, exagitent, rarefaciant, ac ad cutis glandulas & tubulos cum aliis obviis propellant ibidem, in guttas condensandos, vel insensibiliter expellendos.

An sudor, ab integumentis excitatus, bonus est?

Improbandum est sudor ille qui fit ex tegumentorum copiâ, utpote nimis coactus, ægrum gravans, debilitans, ut è contra ab assumpto sudorifero inductus sine ulla fere molestiâ transsit.

C A P U T XVII.

De Diureticis, s. urinam moventibus.

Quodnam Encomium dabis mihi Diureticorum, seu urinam moventium?

Urinam moventia, s. diuretica, citra omnem incommoditatem, periculum, & commotionem notabilem massæ sanguineæ humores, aliaque ipsis commixta secum vehunt: unde præstantissima sunt medicamenta, ac in omni ferè morbo ab initio adhibenda.

An diuretica aliquam habent communicationem cum sudoriferis?

In agendi in corpore modo parum differunt à sudoriferis, attenuant etiam humores crassos, coagulatos dissolvunt, ac meatus obstructos reserant, idque particularum suarum subtilitate. Hinc omnia quæ sudorem movent, simul aliquatenus urinam, & è contra, multa urinam moventia

tia movent simul leviter sudorem, vel saltem augment insensibilem transpirationem, differuntq; tantum à sudoriferis penes minorem activitatem.

CAPUT XVII.

De Expectoꝛantibus.

Quid intelligis per Expectoꝛantia?

Expectoꝛantia, seu Bechica, ea sunt medicamenta quæ juvant ad aliquid è pulmonibus excernendum.

Quomodo agunt Expectoꝛantia?

Alqua per hoc agunt, quod humorem si tenuis sit, tum in pulmonibus, ut sic à contractis Bronchiorum ramulis melius protrudi posset, tum in Sanguinis massa, ne novus affluat, incrassent, simulque tam cum saliva, quam cum Sanguine ad interiorem bronchiorum membranam delata, illam humectent, lubricentque.

Alia per hoc agunt, quod humorem nimis crassum, tum in pulmonibus, ut facilius bronchiorum ramulorum contractioni cedat, tum in Sanguine ut liberiꝯ per pulmones transeunt, incidant & attenuent, simulque particularum spiarum tenuitate bronchia ad carnosæ membranæ fibræ contractionem & expulsionem irritent.

CAPUT XIX.

De salivam moventibus, Apophlegmatifantibus & errhinis.

Quis est usus salivam moventium, quanam sunt ea præcipuè, & quomodo agunt?

Salivam moventia adhibentur non rarò ad Sanguinis massam sero suo deplendam, maximè autem humores pituitosos viscidosque, quocunq; loco latitantes, educendos. Præcipua ex illis sunt *Argentum vivum*, atque alia quædam ex illo composita, quæ sive intus data, sive tantum extrinsecus illinita potentius humores lentos, imo coagulatos in Lue Venerea spectantur educere, sed cum cautelâ exhibenda.

Sunt autem talia medicamenta, quæ tenuibus suis partibus mox se insinuant in glandulas & sanguinem, in illis quidem transitu suo poros & tubulos excretorios ex illis egredientesaperiunt, in hoc vero facili suo motu & subtilitate humores viscidos dividunt & attenuant, quo sic ad solita sua emunctoria facilius ferantur, eaque facilius pervadant, unde conveniunt in morbis inveteratis & rebellibus, & generaliter ubi causa lenra est & latens, vel in ipsis partium internodiis.

Nonne salivam moventia per alias aliquando vias operantur?

Salivam moventia, mercurialia saltem, non semper per ductus tantum salivales, sed non rarò etiam per urinas, sudores & vehementes secessus,

evacuant ut in iis satis patet qui Luis Venereæ curam subeunt.

Solent tamen, nisi error in diætâ committatur, vel vehemens Catharticum propinatum sit, magis movere per ductus salivales, eò quod glandulæ salivales aliis laxiores sint, & ad humores viscidos transmittendos destinati specialiter confirmati & assueti.

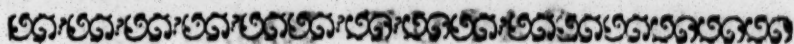
Qua ratione Apophlegmatifantia differunt à salivam moventibus, & quomodo operantur?

Apophlegmatifantia à salivam moventibus differunt, quod non ita corpori extrinsecus illinentur, aut intus dentur: sed sunt masticata, gargarisata, aut palam applicata, suntq; multo mitiora, neque agunt tam profundè, & sunt talia, quæ aculeatis suis partibus, glandulas ubiq; in ore confitas aperiunt, irritant, & visciditates illarum solvunt.

Qualiter agunt Errhina & quousque?

Errhina & nasalia eodem fere modo operantur, quo Apophlegmatifantia, suntque talia quæ irritant, rarefaciunt, emulgentque pariter glandulosam seu spongiosam istam carnem, quâ nares vestiuntur, sicque materiam pituitosam per illam excerni solitam versus illam proliciunt, ejusque excretionem faciilitant, quæque eorum partes habent tenuiores, cerebrum, etiam ventriculos, per os cribrosum & nervos olfactorios subire possunt, in iisque humores attenuare, & secum ad nares ducere: sed cavendum ne aliquando ab his humores in Cerebro affatim fusi, aliud malum gravius, quam pro quo exhibita sint, inferant: unde aliquando Cerebrum exonerant, aliquando non, sicut à me superius dictum,

mucum narium non omnino venire ex Cerebro, sed etiam ex partibus narium internis.

CAPUT XX.

De Sternutatoriis.

Quid sunt Sternutatoria & quomodo operantur? Sternutatoria seu Ptarmica sunt, quæ internam membranam acutie irritant, & magis quidem quam Errhina solent, quo motu molesto in fibrillis olfactoriis excitato, inque totâ reliquâ substantiâ, spiritibus cerebrum inhabitantibus vehementius commotis, & meningibus seu membranis cerebri (utpote à quibus narium inferior membrana derivatur) in consensum raptis, contingit cerebri membranas, imo ipsam etiam cerebri substantiam per vices se contrahere, & explosis unâ spiritibus, in nervos paris Vagi Diaphragma & musculos intercostales in consensum rapi, & violenter Thoracem contrahere, quousque res irritans excutiat.

Unde Sternutatoria vehementiora multa mala inferre possunt, v. g. Convulsiones, nervorum Obstructiones, depressis scilicet ad illos humoribus, aliquando etiam mortem.

Quis est eorum usus?

Solent adhiberi in affectibus soporosis, ut excitatis velut & in motu repositis spiritibus ægri evigilent, vel ut humores, vias Spirituum ad nervos obsidentes, excutiantur.

CAPUT

CAPUT XXI.

De menſtrua, ſemen, libidinem, Lac, fætum & ſecundinas moventibus.

Quid ſunt moventia menſtrua & ſemen? Et quâ ratione muneri ſuo ſatisfaciunt?

Menſtrua & ſemen moventia ea ſunt, quæ particularum ſuarum ténuitate aperiunt tam in utero, quam in teſtibus extremitates, inſuperque horum tubuloſam in maribus ſaltem ſubſtantiam magis expandunt, & ſic ſecuturo ſanguini viam ſternunt, vel majore fermentatione in maſſa ſanguinea excitata, illum fortius ad arterias uterinas & ſpermaticas impellunt.

Nonne talia, quæ hæc faciunt, ſolent eſſe calida & volatilia?

Imo vero, talia ſolent eſſe calida & volatilia, ſicque ſimul acrimoniam quandam in Sanguine adferunt, ut ſpiritus petulantius moveantur, ſimulq; libidinem excitent, præterquam quod majorem copiam ſeminis ſtimulantis producant.

Sed qualia ſunt quæ menſtrua, ſemen? & libidinem ſiſtunt?

Quæ aſtrictione ſuâ occludunt vias ſanguinis ad uterum & ad teſtes, vel quæ Sanguinis motum imminuunt, & ſic eum refrigerant, vel eum vel Spiritus in craſſant, vel hebetant, vel temperant; qualia ſolent eſſe frigida & minus ſpirituosa, ea, menſtrua, libidinem & ſemen ſiſtentia ſunt.

Quomodo agunt lac moventia & diminuentia?

Lac moventia aliqua per hoc agunt, quod intus sumpta Chylum constituent tenuem & dilutum valdè, & sic efficiunt ut per vasa lactea tam abdominis quam Thoracis facilius transferatur, & ad mammas pertingat, eaque solent esse liquida, nonnihil etiam spirituosâ, maximè vero quæ intus sumpta, vel extrinsecus applicata laxant & aperiunt mammarum glandulas, & tubulos lacteos, ut sic melius affluentem Chylum admittant.

Contraria Lac imminuunt.

Quomodo agunt fœtum & secundinos expellentia, & fœtum sistentia?

Fœtum & secundinas expellentia sunt ea, quæ ad fœtum delata, illum vel acrimoniâ suâ irritando ad calcitrations & agitationes, quibus secundinæ rumpuntur, invitant, aut uterum stimulando, aut Spiritus animales vehementius in Cerebro agitando, illosque majore copiâ ad illius fibras ex Cerebro proliciendo illum in convulsiones & motus explosivos rapiunt, sistunt vero fœtum, quæ similes spirituum inordinationes compescunt, & astrictoriâ quâdam vi prædita sunt.

CAPUT XXII.

De medicamentis calculum frangentibus, flatus tollentibus, & vermes necantibus.

QUID sunt fragentia Calculum & quomodo agunt?

Calculus fragentia, seu Lithontriptica, ea sunt, quæ incidentibus rigidisque suis particulis in eum continuò cum sero impellendo, eum paulatim atterunt & abradunt, saltem quamdiu est mollior & sabulosus, alias non ita.

Quid sunt flatus tollentia & quomodo id præstant?

Flatulæ tollunt, quæ vel fermentationem, ex quâ flatulæ suscitantur, compescunt, vel eos tenuitate suâ attenuant, vel partium, quibus continentur, poros aperiendo transpirare faciunt, vel denique visciditate suâ illos captivant, ligantque ad se invicem.

Vermes necantia quæ sunt?

Vermes necant, quæ amaritudine aut fædine suâ ipsis adversantur.

CAPUT XXIII.

De Somnum inducentibus, & Dolorem tam lenientibus quam obtundentibus.

Quid sunt somnum inducentia, stupefacientia, & quomodo agunt?

Quæ somnum inducunt & dolorem leniunt aliqua sunt leviora *Hypnotica* sive somnifera, alia fortiora *Soporifera* & *Narcotica* sive stupefacientia vocata, suntq; talia, quæ aquosâ frigidâq; suâ humiditate vel crassitie cerebri Spiritus gravant, vel fibrillosam ejus compagem relaxant, & visciditate suâ Spiritus figunt & ad se invicem conglomerant, vel Spirituum vias ad nervorum initia nonnihil opplent, sic enim non fit debitus influxus Spirituum in organa sensuum externorum, aut ipsa organa, præsertim secundum fibras suas, quæ ad Vigiliâs vel dolorem à Spiritibus tendi debent, ut super illis impressus motus ad sedem animæ propageretur, non rectè sunt disposita, adeoque somnus induci debet, dolorque sedari.

Ita agit opium, & omnia quæ ex illo componuntur, vel ad naturam ejus accedunt, ut fumus Lampadis, Candela, Carbonum, exhalationes ex aliquibus Anthris, Speluncis; Vapores ex fervescente in caveis cerevisiâ, vino, aliaque seu inspirata, seu assumpta, seu mediâtè seu immédiâtè ad Cerebrum delata, seu denique capiti, vel alteri parti extrinsecus applicata illique se insinuántia.

Quid

Quid sunt dolorem Lenientia, & quomodo agunt?

Dolorem lenientia seu *Anodyna* proprie sunt, quæ suo blando & moderato calore mollibusq; suis partibus humores dolorificos partim discutiunt, partim attemperant, & sic vehementiorem & molestum partium motum, in quo dolor consistit, auferunt vel imminuunt.

C A P U T XXIV.

De Spiritum Recreantibus.

Quid sunt Spiritum recreantia, quot modis agunt, & annon diversa sunt?

Spiritum recreantia illa sunt, quæ vel tenuitate vel volatilitate sua facile & citò in Spiritus convertuntur, vel eos jam in Cerebro nervisque velut torpidos aut minus saltem motos, excitant, & in majore motu reponunt, siue sint intus sumpta per os, ut Spiritus vini, aqua Cinamoni, &c. siue naribus applicata, ut diversa odorifera & Spirituosa, siue temporibus illita, siue per os Cribrosum, vel viâ Sanguinis ad Spiritus, Cerebri incolas pertingant, eisque motum impertiantur, siue denique illos moveant motu, communicato illis qui in nervis juxta se invicem collocati sunt, qui deinde illis mediantibus ad usque alios in Cerebro transferatur. Recreant etiam Spiritus illa medicamenta, quæ Sanguinis massam nimis dissolvunt, & ad Spiritus suos continendos constipant firmantque, ut: nonnihil frigida & subacida, vel quæ eam nimis spissam firmamque, & sic in Spi-

ricus

ritus non facilè resolubilem, attenuant, aut acidum, quod subinde habet vinculum, ejus partes configens, infringunt, ut Margaritæ, lapides pretiosi, oculi cancri, &c.

CAPUT XXV.

De modo agendi variorum aliorum Medicamentorum, usum suum in Medicina habentium.

PER quod agunt *Emollientia*?

Emollientia per hoc agunt, quod partes nonnihil calefaciendo, & humectando, cohærentia dissolvendo, & pro parte dissipando, relaxant.

Per quod Indurantia?

Indurantia per hoc agunt, quod particulas tenuiores & molliores dissipando (ut in Schirro à nimis calidis adhibitis) vel illas retinendo & coagulando (ut in Oedemate à nimis frigidis) partes firmiter inter se jungant.

Per quod Rarefacientia?

Rarefacientia per hoc agunt, quod suo mediocri calore diffundendo vapores & humores, poros partium reddant majores.

Quid Condensantia, Astringentia & Aperientia?

Condensantia per hoc agunt, quod frigore suo inhibeant partium motum, ut collapsæ arctius sibi mutuo jungantur.

Astringentia per hoc agunt, quod talem habeant suarum particularum conformationem, ut corporis partes ad se invicem possint adducere &

con-

constringere, v. g. ad formam cuneorum aut fidicularum, ut solent esse frigida.

Aperientia per hoc agunt, quod aculeatis tenuibusque suis particulis profundè partes corporis penetrando, ac in illis humores crassos comminuendo & excutiendo, earum poros & meatus referent: suntque tam calida quam frigida.

Per quod agunt incrassantia?

Incrassantia per hoc agunt, quod ramosis & crassis suis partibus alias in corpore liquidiore & humidiorè ad sese invicem jungant & connectant, & sic illis crassiorem consistentiam adferant.

Ea solant esse potestate frigida.

Per quod agunt attenuantia & incidantia?

Attenuantia & *incidantia* per hoc agunt, quod acutis suis partibus humores crassos viscososque perscindant & attenuent.

Per quod agunt Emplastica?

Emplastica per hoc agunt, quod mollibus, flexibilibus, ramosisque suis particulis corporis partibus facile adhæreant, eas inter se connectant, earum poros occludant, & sic inhibendo effluvia, suppurationem accelerant.

Per quod agunt attemperantia?

Attemperantia alias *Epiceraistica* dicta, Emplastica vicina sunt, aguntque per hoc, quod mollibus & flexibilibus suis particulis, alias acutiores & acriores in humore quodam obvolvunt & obtundant, aut si non consent mollibus & flexibilibus suis particulis, saltem quod tales sint, ut acrioris alicujus humoris particulas in poros suos promptè admittant, absumant, & secum avehant e corpore, aut alias suarum particularum duritie & asperitate atterant, obtundant vel infringant, ita oculi canceri, corallia, conchilia, alia-

aliaque multa duriora & alcalia acidum temperant.

Per quod Detergentia?

Detergentia per hoc agunt, quod duris, asperis, & acutis suis particulis abradant & evertant fordes in meatibus & superficie corporis in quas impingunt.

Repellentia?

Repellentia per hoc agunt, quod sua astrictione & frigore humorum affluxum & fervorem impediendo, partiumque poros & meatus claudendo, affluentes humores repellant, & sic tumorem imminuant.

Attrahentia quid?

Attrahentia rectius educentia, ad quæ spectant *Pyrotica* sive *urentia*, & *Vesicantia*, de quibus supra actum, per hoc agunt, quod summo suo calore & subtilitate particularum, partis poros aperiendo, & contentos humores rarefaciendo, & foras, quo facilius ob minorem resistantiam moventur, propellendo, quandoque partem tumefaciant & rubificent, quandoque etiam suscitatis pluribus humoribus & vaporibus ad cuticulam cute densiorem, quam per illam transire possunt, illam in vesicam attollant imo etiam sic sæpè infixos aculeos educant.

Per quod agunt Cathæretica?

Cathæretica, ad quæ spectant *Philotra*, quæ pilos auferunt, per hoc agunt, quod aculeatis & scindentibus suis particulis poros partis aperiant, humoresque in illis contentos attenuent, exagitant, & insensibiliter dissipent.

Q

Quid

Quid Maturantia?

Maturantia f. pus moventia per hoc agunt, quod moderato suo calore & humiditate, atque aptitudine ad partis poros occludendum, illique adherendum, Spirituum effluxum inhibeant, ac sic calorem partis augendo, sanguinem in illâ extravasatum suppurent.

Quid Sanguinem sistentia?

Sanguinem sistentia seu stiptica agunt per hoc quod suâ astringitione, refrigeratione, seu exsiccatione, vel adherendum & obturandum aptitudine, vasa aperta occludant, vel Sanguinis & Spirituum motum vehementiorem imminuant. Hoc posteriore modo agunt sanguinem incrasstantia, opiata & aqua frigida naribus, testibus, aliisque locis applicata.

Carnem generantia f. Sarcotica per quod agunt?

Per hoc, quod mediocri suo calore & defensione, partium calorem conservando, fordesque è vulneribus & ulceribus auferendo, causent commodum humoris nutritivi in partem influxam, in eamque conversionem his correspondentem.

Per quod agunt glutinantia?

Glutinantia, quæ desiccant validius, minus detergunt, sed astringendo potius vulneris recentis labia conglutinant: item *Vulneraria* sic dicta, quod vulneratis, lapsis & contusis medeantur, quod in decoctis, potionibus, vel aliâ formâ assumptâ, quibusdam suis particulis sanguinem attenuant, quo melius affectam partem subeat, & acre ejus serum per renes vel aliter educunt, atque aliis suis particulis astringunt, & nonnihil detergunt. Item *Cicatrisantia* seu *Epulotica*, quæ adstringendo, con-

contrahendo, *exsiccando* ulcus suo tempore obducunt cicatrice. Denique *Callum generantia*, quæ abstringendo & *exsiccando* ossium alimentum convertunt in callum. *Cicatricem delentia* turpem in parte cicatricem emolliendo, ampliusque calefaciendo corrigunt.

Per quod agunt ambustis medentia ?

Ambustis medentia per hoc agunt, quod suo calore & humiditate aperiendo poros partium ambustarum, ex illis serosas & acres humiditates evocent, vel quod talem habeant suam particularum figuram, ut ambustis applicata impendant in illis vehementiorem motum materiæ subtilis, vel illas saltem detergendo & *exsiccando* consolident.

CAPUT XXVI.

De Medicamentis speciali parti & morbo appropriatis & quomodo agant.

DAri posse Medicamenta, quæ uni potius quam alteri parti medeantur, dubium non est, unum enim ob unam diversam particularum suarum dispositionem in alicujus partis poros admitti potest, sicut non alterum, item unum ob majorem suam activitatem effectum suum potest ostendere in parte aliquâ, sic ut alterum hoc non possit.

Pariter dubium non est, quin Medicamentum aliquod magis huic, quam isti morbo expellendo sit accommodatum, hinc diversa Medicamentis nomina obvenere, atque aliud dictum est.

Cephalicum, seu Capiti.

Optthalmicum, seu Oculis.

Oticum, seu Auditui.

Arthriticum, seu Artubus.

Pneumonicum, seu Pulmonibus.

Cardiacum, seu Cordi.

Nephriticum, s. Renibus.

Cysticum, s. Vesicæ magis appropriatum; *Hepaticum*, *Stomachicum*, *Uterinum*, vel pro diversitate morbi, cui magis adversatur.

Alexipharmacum aut *Scorbuticum*, *Antiepilecticum*, *Antipoplecticum*, *Antifebrile*, &c.

Sed

Sed notandum hic, medicamenta hæc adeo distincta non esse, ut in effectibus suis hic & inde non symbolisent: ita Cephalica majore parte solent esse uterina & hysterica, & è contra; eò quod affectus hysterici majore parte sint convulsivi, ex Spirituum inordinatione quadam producti.

Ita etiam Cardiacæ solent esse Cephalicæ, quia quæ cordi benefaciunt & cerebro.

Et è contra, eò quod cor & cerebrum inseparabiliter à mutuo dependeant juvamine. Interim Cephalicæ per hoc agunt quod volatilibus suis particulis Spiritus animales in cerebro vel restaurent, vel excitent, vel nimis efferre motus, revocent, vel obstructos in cerebro ad nervos meatus referent.

Cardiacæ per hoc agunt, quod tenuibus & volatilibus suis particulis alacriorem sanguinis in corde rarefactionem, & in Spiritus exaltationem ciant, ut lapides pretiosi, margaritæ, &c. quatenus acidum massam Sanguinis inspissans corrigunt, vel quatenus ubi illa nimis fusa est, ut Spiritus suos vix contineant, constipant. Pneumonica per hoc agunt quod mollibus lenibusque aliquibus suis particulis bronchia lubricent, aliisque tenuioribus & magis incisivis visciditates in illis dissolvunt, & membranam interiorem stimulando illam ad contractionem & excretionem irritent, sed interim via Sanguinis ad pulmonum bronchia, sive pro tantillâ aliquâ suâ parte immediatè per asperam arteriam deveniant.

Nephritica & Cystica præter *Diuretica & Lithon-*
triptica (de quibus supra) mollibus & leniter
 detergentibus suis particulis conveniunt vesicæ
 scabritiei ; etiam ardori & urinæ acrimoniæ
 conducunt.

Stomachica per hoc agunt, quod ventriculi
 cruditates particulis suis incisivis eliquant &
 dissolvant, vel aliquali astrictione fibrarum eum
 robovent, quo melius contenta sua amplectatur
 & concoquat.

Hepatica & Splenica per hoc agunt, quod non
 solum particulis suis tenuibus & incidentibus &
 abstergentibus Hepaticis & Splenis vasa promptè
 subeant, in iisque vasa aperiant, & cruditates,
 si quæ sint, alterent ; insuper Alcalicis salibus
 imprægnata, massam sanguineam ubique dissol-
 vendo, acidum destruant.

Alexipharma sunt, quæ pesti, aliisque morbis
 venenatis & malignis medentur, aguntque ob-
 tundendo & obvolvendo, vel expellendo veneni
 particulas acutas & corrosivas, quibus partes (in-
 tellige fluidas) massæ sanguineæ vel coagulabat
 vel nimis dissolvebat vel solidas partes corrodebat,
 vel attenuando volatilem & figentem glutinosi-
 tatem, quibus Spiritus in cerebro figebat, pro
 naturæ veneni varietate. Unde possunt esse ca-
 lida, frigida, acida, incrassantia, attenuantia,
 &c.

Antapoplectica per hoc agunt, quod tenuitate &
 volatilitate suâ Spiritibus in cerebro majorem
 motum imprimendo, poros cerebri & nervorum
 aperiendo, & fibrillas tendendo excitent, & ce-
 rebrum robovent.

Per quod agunt Antepileptica?

Antepileptica per hoc agunt, quod Spirituum aut materiæ nervorum initia in cerebro vellitantis acrimoniam corrigant, aut illos ab inordinatis suis motibus & in nervos explosionibus in motum leviozem revocent.

F I N I S.

Per quod agunt Antiphetica?
Antiphetica per hoc agunt, quod spirituum
aut materiam nervorum in cerebro vel
cervicis acuminem corrumpant, aut illos ad
distantis loci motus & in nervos exponant
motum leviter revocent.

APPENDIX.

Fundamentis Medicinæ jam absolutis, & præcedenti modo examinatis, restat ut exinde applices regulas quasdam morbis (quibusdam saltem) curandis, ut me certum facias te profecisse in aliquibus, minimus tunc dubitabo, quin succedes in reliquis: Incipias igitur cum Apoplexia.

Q. Quando adest Apoplexia?

R. Quando subito tum quinque exteriorum tum interiorum sensuum actio, & omnes motus voluntarii abolentur, superstita pulsu utcumque forti, & respiratione difficili, &c.

Q. Quid ages hoc in Casu?

R. Ne adolescat malum, ad validiora statim confugerem Medicamenta.

Q. Præscribe igitur formulas necessarias & rationem dederis cur has & non alias præscripseris?

R. Hoc faciam, & sic incipio.

R. Mittatur sanguis illico ad ℥xij vel ultra;

R.

2.

2. R Infusio Croc. metallor. ʒj.

Mell. scyllitic. ʒss.

Aq. Cinamom. fort. ʒiij.

M. F. Vomitorium observatis observandis assumend.

3. Vomitorio peracto ass. Bolus seq. 6tâ quâque horâ repetend. per iiij. vices.

R Conserv. anthos. ʒss.

Pulv. è chel. cancror. comp. ʒj.

Castor Russiens. gr. vii.

Sal. Vol. C. C. gr. v.

Syrup. de Poen. Comp. q. s. M. F. Bolus post Vomitionem peractam sumend. superbib. cochl. iv. vel v. julap. seq.

4. R Aq. Rut. Cerasor. nigror. Lact. alept. aq. poen. C. Bryon. C. an. ʒiiss.

Syrup. de poeon. q. s. M. F. julap.

5. Applicetur Emplastr. epispasticum satis amplum & acre inter scapulas.

6. R Sal. vol. C. C. ʒiiss.

Detur in vitro longioris colli, sæpe olfaciat in languoribus.

Q. Quid observas in hujus Morbi curatione?

R. Observo ut in aliis morbis fieri debet, quod generalis Curatio hujus morbi nulla dari potest. Oportet enim ut pro varietate causæ, modo applicandi & loci, varia omnino sit curatio. *Lege Fundamenta Medicinæ, p. 127. & 153. De indebitâ intemperie, & de motu abolito in Apoplexia.*

Q. Quid agit Venæsectio, Vomitorium & Epispasticum in præscript. vestr.?

R. Hisce evacuationibus imminuitur pressio in vasa Cerebri & sequitur derivatio: universalibus evacuationibus Medicus inniti debet.

1. In hoc morbo curand. vid. *Fundament. Me-*

dicinæ

dicina, p. 183, 184, 193, 196, 197, 198, 200, 202, 204.

Q. Enumera mihi causas Apoplexiæ?

R. 2. Causæ Apoplexiæ habent ne varias classes?

Classes Apoplexiæ sunt variæ.

Q. Enumera illas ordine?

1. Classis est nativa Corporis fabrica.

Caput magnum.

Collum breve.

Corpus crassum & pingue.

Temperies Plethorica.

Cacochimia pituitosa.

2. Classis, quæcunque sanguinem, Lympham, Materiam spirituum ita mutant, ut per arterias cerebri liberè circulari non possunt, sed impacta hæreant.

3. Classis: Quæcunque arterias ipsas, vasave cerebri nervosa ita premunt, ut sanguis spiritusque transfluere non possint: hinc his accidere solet a lauto valdè cibo, potu, æstu, motuque exorbitantibus.

4. Magnitudo Apoplexiæ causatur ætate, temperie, fabrica ægri, tum vehementiâ symptomatum, absolutâ destructione sensuum, motuumque, respiratione validâ cum profundo stertore, spumâ circa os copiosa viscidaque.

5. Levitas & Sanabilitas mali contra discernitur ex levitate symptomatum, & absentia præcedentium.

Prima Diei Vespertina Prescriptio.

Quid egisti Vespere?

Præcipi seq. Medicamenta.

R. Sal. vol. C. C. ʒss.

Divid. in duas partes, & sumat unam statim alteram circa mediam noctem.

R. Emplastr. Cephalic. (cum dupl. Euphorb.) part. iij. galban. colat. part. j. ol. succin. gutt. viij.

M. F. Empl. suppedan. applicand. horâ noct. continuetur usus Boli & julap. Cephalic.

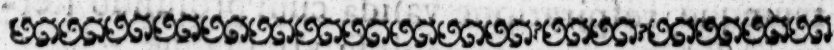
3. In promptu sint Emplastr. vesicator. internis brachiis applicand.

R. Pulv. Comit. Warwicens. ʒij.

Castor ʒss.

Sal. succin. gr. iv.

Syrup. è spin. Cervin. q. s. m. F. Bolus Catharticus qui in promptu sit cras manè.

Secunda Diei Prima Prescriptio.

Quid die sequenti egisti cum egroto tuo Apoplectico?

R. 1. Inveni symptomata aliquantulum mitigata, quapropter hoc modo procedebam.

R. Decoct. pro Clystere ʒxij.

Benedict. Laxativ. ʒss.

Spec hier. ʒj.

Ol. Rutæ ʒij.

M. F. Enema injiciend. horâ quartâ pomerid.

Repetantur medicamenta supra præscripta.

Secunde Diei secunda Prescriptio.

Quomodo progressus fuisti circa Vesperam?

Modo seq. præscripti.

℞ Diagrid. gr. xij.

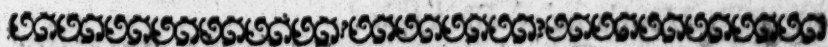
Castor ʒss.

Sal. succin. gr. iij.

Syr. è spin. C. q. s. M. F. Bolus.

Sumend. quamprimum, vel cras alto mane,
nî alvus interim responderit, pergat in usu Sp.
Cephalic. sumendo gutt. xv.

In haustulo Julepii 6tâ quâque horâ.

Tertia Diei prima Prescriptio.

Quid Die tertio?

℞ Decoct. carminativ. ʒxij.

Infusion. Croc. metallor. ʒiʒ.

Ol. Rut. ʒij.

Spec. hier. picr. ʒj.

M. F. enema injiciend. horâ quartâ pomeridian.

Continuetur interim usus Boli Cardiac. sumend. ut antea, cum julap. Cephalic. 6tâ quâ-

R 3

que

que horâ: in intervallis usus Boli, fumantur gr. xv. Sal. vol. C. C. in haustulo julepii etiam 6tâ quâque horâ per iii vices.

Et sic procedebam, variatis variandis, & tandem in totum restitui ægrotum.

Sic prædominium Lymphæ extravasatæ frequentioribus & fortissimis hydragogis ad alvum determinatum est, tum dissipantibus applicatis, maxime vesicatoriis largissimis, diu apertis.

Ad recidivam præcavendam medicamenta præscripsi roborantia.

Ab usu potus generosioris sibi temperavit, unchymis & eupeptis usus fuit postea, & sic Sanitati fuit restitutus ægrotus Apoplecticus.

De EPILEPSIA.

Quando adest Epilepsia?

R, Quoties homo subito prostrernitur, amissis sensibus externis, internisque, cum concussu violento involuntariomusculorum omnium, vel aliquorum, reciproco, alternâ cum requie, & novo paroxysmo.

Morbus hic mirâ facie variatus, sæpè tam mirabilis apparet, ut Diis, Dæmonibus, iræ divinæ, incantamentis, & similibus causis, naturalibus majoribus, adscriptus sæpè fuerit.

Nulla quippè gesticulatio, inflexio, posituraque noscitur quam non aliquando exhibuerit.

Omnes

Omnes ramen hæc varietates tantum versantur in mutatis motibus aliquarum partium mobilium, adeoque musculosarum; ergo tantum ponunt varias musculorum contractiones; hinc varios liquidi nervosi influxus; inde variam hujus a sensorio communi expressionem in nervos, tandem itaque varias causas in cerebri medullâ has expressiones producentes: quæ optime noscentur e narratione harum historica: Sed hanc si tractarem, secundum tractatum describerem: Quapropter brevitati studens hæc breviter percurram.

Extractum Mandragoræ, famosum est sedativum Anti-Epilepticum Knifelii, ad minimum est ingrediens valdè proprium.

R Pulv. de Guttet. gr. vi.

Confect. de hyacinth. gr. vii.

C. Alkerm. ʒss.

Syrup. Crocin. ʒss.

M. F. Bolus.

Tertiâ quâque horâ reperend. detur cum cochl. julep. seq. & superbib. cochl. iii.

R Aq. cerasor. nigror. ʒiiij.

Poen. C. Theriac. stillatit. an. ʒss.

Margarit. præparat. ʒss.

Sachar. alb. ʒiiij.

M: F. julepium.

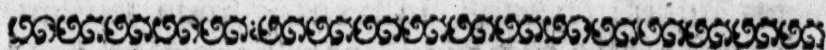
Applicetur regioni umbilicali Emplastr. e gumm. Carann. ʒj.

Et Ol. macis per expression. ʒj.

Cum gutt. iv. Ol. baccar. junip. confect. Æ. grotus infans erat 8 menses natus.

Hæc medicamenta obtundunt, contemperant & infringunt acida, & solvunt materiam

immobilem. — Idque sine novo Corporis æstu.

De N A U S E A.

Q. **Q**uid est Nausea?

R. Significat irritum vomendi conatum.

Q. *Quomodo fistitur?*

R. Ulu acidi, potu aquosi, &c.

R. Aq. rosar. ℥iiij.

Sal. absinth. ʒj.

Syrup. de Limon. ʒj.

M. pro duabus dosibus, aff. & videbis effectum.

Leg. pag. 96, 97, &c. *De Cibo & Potu.*

Item leni purgante exhibito, ut & acido austero, fibras Stomachi roborantibus, aut si his non cesserit; vomitorio dato.

Si oriatur a lenta viscida materia, quæ in iisdem locis natando vellicat, tollitur diluendo, incidendo & attenuando.

Si ab inflammatione partium vicinarum, cum non cedit, nisi illis morbis curatis.

Q. Quid ex his colligis?

R. Videmus ex his cur (in morbis acutis ubi nausea adest) purgatio vel emeticum initio exhibitum adeo profit: videmus præterea cur ægri acutis cum febribus conflictati, appetent aquam, acida, fructus horarios, frigida.

Cur, nisi nausea superetur, medicamenta nihil profunt?

Tales tamen morbi, cum subito, insolito, mirabili appetitu sæpe secedunt.

Purgantia, pag. 206, 207.

R. Tamarin. ʒj.

Folior. senæ ʒiij.

Sem. anis. foenic. an. ʒj.

Cinamon. ʒß

Coq. in aq. fontan. leni ebullitione.

Colatur ʒiij.

Add. mann. Calabrin. deputat. ʒvj.

Succ. Limon. parum, M.

Vel,

R. Mann. ʒiß.

Ol. amygd. d. ʒj.

Jalapp. pulv. ʒj.

Omnia hæc in juscule pulli sumpta admodum benè purgant.

Horæ

Hora fomni.

Confect. Fracastor. ℥ij.
 Acet. acerrimi ℥iſſ.
 Sachar. q. ſ. ſumat in lecto.

Obſtructio.

Q. Quid eſt Obſtructio?

R. Eſt obthuratio canalis, tranſitum tollens liquido, per eum trajiciendo, vitali, ſano, vel morbido, orta ex exceſſu molis tranſituræ, ſupra capacitatem vaſis tranſmiſſuri.

Q. Qualem methodum requirit curandi?

R. Stimulantia, roborantia, motumque animale citatiorem producentia requirit.

Vid. pag. 11, 14, 19, &c.

Porro liquidi ſpiſſior concreta moles cum oriatur a variis & diverſis cauſis, etiam pro re natâ varia remedia, variam ſanandi methodum requirit: quæ diverſitas in ſingulis morbis indagata, ipſa auxilia & applicandi modum dabit.

Q. Quid facit Venæſectio in Obſtructione? 183

R. Cauſas diſtendentes temperat.

Q. Quid faciunt potus aquoſiores calidi? 96

R. Dilutunt, ſi hauſti, injecti, applicati fuerint.

Q. Quid faciunt Medicamenta Saponacea in obſtructionibus?

R. Saponex alcali & oleo nativi attenuant.

Q. Verum quum liquidum in loca aliena pulsam, non penetrabile sit, hincque obstructions creat, nonne multi & maligni Morbi inde producuntur? 136

Et non meretur id malum attente perpendi?

R. Immo sane: scimus id factum, si novimus, 1. Causas ejus (quæ ut plurimum satis observabiles) prægressas fuisse. 2. His de in successisse contrarias. 3. Ubi effectus ejus clarè cernimus.

Q. Quomodo præterea fit curatio obstructionis?

R. Impactum retropellendo, motu retrogrado in vasa majora. 2. Id resolvendo. 3. Vasa laxando. 4. Suppurando.

Quod fit evacuando humorem, qui, quod impactum est, urget, magnâ & subitâ Venæ-sectione, unde nixu contractis vasis retro-agitur.

Facile plura addere (habita causarum ratione) prudens videbit Medicus.

Virginum Morbi.

Q. Uanta remedia Virginum Morbi requirunt?

R. Dico quod sunt nonnulli Morbi Virginitatis proprii, ut methodicè respondeam.

*(1). Quo enim tempore foemineum corpus ad suum incrementum pervenit, in benè facta tem-
perie plus solet conficere Sanguinis, quam qui
vasis*

vasis contineatur unde Arteriis uterinis fluoris Menstrui nomine secernitur.

2. Si posito corpore in Conditione (1). Hic Sanguis retinetur, oritur plethora, tarditas, gravitas, pallor, dolor lumborum, inguinum, depravatæ functiones omnes fere naturales, vitales, animales; quæ facile deducuntur a vasis nimium pressis, liquido copiosiore, stagnante, suffocato.

3. Ab eodem sanguine sic accumulato sæpe parantur viæ, raris secretionibus menstruis notæ; dum per oculos, aures, nares, gingivas, vias salivæ, oesophagum, alvum, vesicam, mammas, cutim, vulnera, ulcera, exire viderent Medici.

4. Vel & sæpe labefactantur inde omnia viscera, oriturque partim a putredine concepta, partimque a vasis læsis infinitum morborum genus.

5. Cognoscitur his Morbus virgineus. 1. Ab ætate. 2. Incremento Corporis jam perfectio. 3. A Plethorâ. 4. Signis deinde morbi subsequentibus.

6. Pro solutione requirit varia remedia respectu causæ variæ.

7. Inter quas causas pudendorum concretio manum Chirurgi requirit debito instrumento, debito vulnere viam facientis.

8. Cæterum, ubi a stagnante liquido, huic conciliabitur fluor. 1. Potu, frictionibus pedum. 2. Aperturâ venæ in pede. 3. Purgantibus uterinis datis. 4. Emmenagogis. 5. Emplastris, foribus, linimentis. 6. Ipsa vasa a Plethora debilitata roborando per Chalybeata & Astringentia.

Sublatâ his morbi scaturigine solent omnia fere mala sponte evanescere. Vel curantur ex naturâ, vel curâ ejus morbi, cujusquam proximè refert imaginem. 35, 109, 70.

De DIARRHÆA.

Quid peculiare habes in Diarrhæa?

℞ Mastich. ʒiij.

Macis ʒj.

Coq. in vin. rubr. ℥ss.

Vase clauso, add. colatur. aq. Cinamon. ʒj.

Et succ. Cydoneorum parum F. decoctum Stomachicum contra alvi fluxus.

In Infante duorum Annorum.

℞ Spec. pro confect. hyacinthor. ʒss.

Margarit. ʒj.

M. F. pulv. no. viii.

Sumat jam 6tâ quâque horâ superbib. haust. julap. seq.

℞ Aq. meliss. borrag. cerasor. nigror. an. ʒiss.

Poeon. comp. ʒj.

Aq. Cardiac. ʒss.

Margarit. præparat. ʒij.

Sacchar. cristall. albiss. ʒiij.

M. cap. C. ij.

In intervallis.

℞ Rad.

R. Rad. consolid. maj. ℥ij.

Flor. Ros. rubr. M. ij.

Coq. in f. q. lact. vaccin. ad ℥ij.

F. colatura cujus sume ℥iv.

Cui add. viteli. Ovi No. j.

Confect. Fraucastor. ℥ij.

M. F. Clyster. injiciatur horâ quartâ pomerid.

Tandem

R. Folior absinth. flor. chamomill. an. M. ij.

Cinamom. acut. caryophyllor nuc. Muschat. an. ℥ss.

Infund. in spir. vin. opt. ℥ij.

In colatur. q. s. calefact. imbuatur pannus Wallic. & applicetur calidè abdomini infantis.

Vel,

R. Confect. Fracastor. ℥ij.

Rhubarb. tost. ℥ij.

Nuc. Moschat. ℥ss.

Oc. cancr. ℥j.

Syrup. cidonior. q. s. M. F. Electuar. sive con-
tum sumend. pro re natâ. Hic incipe a posteriori.

~~~~~

De HYDROPE.

Q. *Quid est Hydrops?*

R. Quando serum aquosum extra vasa fusum, & cavitatibus receptum est, vel & stagnans alicubi vasa sua nimium distendit, Hydrops vocatur.

Q. *Quid*

Q. Quid est Hydrocephalus?

R. Hinc Hydrocephalus, colluvie facta inter Tegumenta ipsa externa, inter hæc & cranium; inter cranium & cerebri membranas; inter membranas ipsas & harum duplicaturas; inter has & cerebrum; inter cerebri plicas; in cavitatibus ipsis, sine subitâ tamen morte.

Q. An posterior species curabilis est?

R. Illa non est curabilis; reliquæ levi inunctione, terebratione, punctura, prudenter lentè adhibitis, simulque hydragogis & roborantibus internis curatur, vel externis discutientibus dissipatur.

Q. Quid in Thoracis Hydrope notas?

R. In Thoracis Hydrope, qui ex variis locis lympham colligere valet, eadem fere signa, quæ Empyematis, sed observatio causæ antecedentis discrimen exhibet. Paracenthesis sanat hunc, una adhibitis his, quæ causæ adversantur ejus.

Q. Sed si Hydatides & vomica pulmonum ad sinus accumulata & effusa Lymphâ, in magnos sinus receptâ, quid tunc?

R. Hic morbus sane difficilis cognitu est & curatu, nisi alia signa præsentia fortuitam hujus Hydropis curationem petant.

Q. Quid in Bronchocele agendum?

R. Alpera arteria anteriori & conspicua parte, quacunque vi Lympham stagnantem colligens Bronchoceles sæpè speciem exhibet, quam cognitu facilem, puncturâ, discutientibus, avertentibus aggredi licet, si observatur, ut Auctores scribunt.

Q. An Ovaria Mulierum notabili hydropis specie neminquam occupantur?

R. Immo

R. Immo vero, sed nunquam curatur hic morbus. Varias vidi mulieres steriles annosæque hoc morbo mortuas.

Q. Nonne ipse Uterus aliquando Hydropem patitur?

R. Imo in ipso cavo uterino, ore ejus interno accuratè clauso, sæpè colligitur tanta aquæ copia ut integrum abdomen mentiatur ascitem: morbus itidem difficulter cognoscendus ob signa fallacia graviditatis; est tamen curabilis laxatione oris uterini per fomenta, vapores, uterina adhibita.

Q. Quid est Hydrops *ascitis*, dicta?

R. Quando in toto habitu pinguedinis subcutaneæ tota lymphæ stagnat vel effunditur, qui & circum abdomen, & circa scrotum est.

Q. Quid est Hydrops *ascitis*, quid Tympanites.

R. Dum eadem aqua in duplicaturâ peritonæi, in cavo abdominis, aut in dilatatis glandularum cavis, vasisque in abdomine contentis colligitur, Ascites dicitur, ut & Tympanites si vapore rarefacto turget, ab aqua, pure, ichore, aere, clausis hic putrefactisve.

Q. Quid porro?

R. Tument pedes præcipue vesperi, augetur Tumor & increscit: sequuntur Dyspnœa, Sitis, Gravitas, Torpor, Alvus dura, Urina pauca, Febricula lenta, Sudor nullus: Tumor scroti, Hydatides, Ulcera, Gangrænæ, Hæmorrhagiæ narium: Exomphali: Viscerum Sphaceles, Mors.

Q. Quomodo curatur Hydrops?

R. Debemus conciliare Lymphæ liberum fluxum, debemus aquas in cavitates effusas inde educere. Labem debilitatorum viscerum tollere debe-

debemus per vina chalybeata roborantia & leniter restringentia.

Lege Pharm. Batean. clariss. D. *Fulleri* Medic. extemporan. Utere Parathencesi in hydropo recenti, &c.

R̄ Gutt. gamb. diagrid. resm. julapp. Mercur. d. an. gr. xv.

Cremor Tartar. ℥j.

Syrup. 5 spin. Cervin. q. s.

M. F. Boli no. ij. pro duabus dosibus.

R̄ Rad. Valerian. iris nostr. Ebul. rec. an. ʒss.

Rad. Raphan. ʒvj.

Fol. sen. ʒss.

Mechoacann. ʒij.

Cinerum Genist. ʒiij.

Stent in Infusion. per horas 49. in loco frigido cum Vin. Rhenan. ℥ij.

Colatur. add. Sal. Tartar. ʒj.

Sal. vol. Tartar. Sennerti ʒiij.

Ol. Chamomill. chymic. ℥j.

Infill. Ol. Saccharo, misceatur in Mortar. & sic addatur reliquis.

Dosis ℥ss.

Singulis vel alternis auroris pro viribus acri, &c.

R̄ Cassium ver. ℥j.

Sal. Viperarum ℥ss.

Serpentar. virg. gr. v. cum Syrup. e succ. Kerm. q. s. M. F. Bolus.

Sumend. singulis noctibus ad sudores provocandos.

Le Lue Venereâ.

Q. **Q**Uæso compendiose describas Luem Veneream, ejus signa & methodum curandi?

R. Pro viribus meis respondebo desiderium vestrum.

Dico igitur quod Lues Venerea contagiosa est, Generatione, lactatione, sudore, liquido genitali, exhalatione.

Ex quâ parte contrahitur, primò se manifestare solet.

Neque a non infecto, vel non infecta, eodem hoc morbo, nunquam orto deprehensa est.

Pars infecta pruritu, calore, leni inflammatione, pustulâ subalbâ, squamosâ, erodente, mucosâ, insanibili vulgatis remediis, cognoscitur primo.

Hinc crescendo vicina primo, & plerumque externa, inficit similibus pustulis ulcerosis, dehinc interna, labia, gingivas, palatum, linguam, fauces, nasum, cerebrum, pulmones, hep. lienem, uterum, &c.

Quæ stillant saniem mucosam, lentam, subviridem, carnem erodentem, in latum magis quam profundum proserpendo.

In pene extremo Cancris: in interno Gonorrhæa: in Vagina fluor dictus albus.

Et in viris, membri inflammatio ingens, brevi in gangrænam soluta.

Tum testes tumidi, dolentes, sæpe in ulcerationem abeuntes, inflammatorio Tumore ad vesiculas seminales orto, ut & carunculæ, stranguariæ: Erosio urethræ, prostaticarum colli vesicæ, vasorum seminalium; similia mulieribus.

Hinc fertur in membra cum dolore nocturno medios artus occupante, ut & flexurarum rigiditate.

Unde in Cartilaginibus, nasi maximè, & palati erosio.

Mox media ossa occupans, caries producit, præcipuè in cranio.

Tumque superpositæ partes in Apostemate asurgunt pessima.

Quin & in Tophos duros elevat, dolentes obscure, sensim acutiùs, tumque & superimposita corrumpentes.

Unde facile constat de signis, quibus morbus hicce cognoscitur.

Q. *Quomodo hæc curantur?*

R. Gonorrhœa curatur *Balneo*, E. g.

& Herb. virid. malv. parietar. Atriplic. Bis-malv. an. M. iijss.

Flor. Chamomill. M. ij.

Melilot. aneth. an. M. iijss.

Sem. lini contus. ℥iv.

M. junctim sacculo inclusa.

Capitis ovis mactati cum lanâ confract. demptis oculis, linguâ & cerebro.

Coq. in s. q. aq. Fontan. F. semicupium.

2. *Fotu*: E. g. & Rad. Raphan. graminis petroselin. an. ℥j.

Herbar. Cherefol. fœnic. gramin. petroselin.
an. M. iß.

Sem. apii fœnic. petroselin. carv. anis. baccar.
junip. contus. an. 3vi.

F. sacculi no. ij.

Aq. & vin. an. part. æq. incoquend. & vagi-
næ tubis & partibus genitalibus alternatim appli-
centur.

3. *Injectione.*

R. Decoct. ʒrii d. q. f. mellis q. f. M. F. in-
jectio in Gonorrhæa.

4. *Purgatione Mercuriali sæpius repetitâ.*

R. Extract. Rud. gr. xv.

ʒrii d. 3j.

Extract. Trochisc. Alhand. gr. iß.

Vel gr. iij.

Essent. croc. & Tereb. Venet. an. q. f. F. pil.
in Gonorrhæa.

5. *Emulsionibus.*

R. Amygd. d. no. viii.

Sem. melon. pepon. papav. alb. an. 3ß.

Aq. hord. ʒiij.

Cum f. q. Sacchar. cand. F. f. a. Emulsio.

6. *Balsamicis.*

R. Tereb. de Chio. 3j.

Succin. alb. Bals. Peruvian. copaiv. an. 3ß.

Glyzyrrhiz. pulv. q. f. M. F. mediocr. mag-
nitud. vel,

R. Bals. copaiv. 3iij.

Virell. ovor. No. ij.

Syr. Bals. vel alth. 3ij.

Vin. alb. ʒß. M.

7. *Abstinentia ab omni cibo potuque lauto, & ad venerem stimulante, victu contra potuque tenui.*

8. *Persistendum in Curatione, donec nihil amplius insoliti ex pene exstillat, vel in urina se manifestet.*

Inflatio P — tollitur cataplasmate anodyno, discutiente, emoll. fotu simili, v. s. larga, & dictis supra.

Bubones Venerei tolluntur dissipando per emplastra specifica, suppurando, si hæc non profunt, & aperta depurando.

Testis Tumidus fovendus similibus; si urget sanguis, educendus ex brachio; emplastro quoque scroto applicando levandus: ut est emplastrum de ramis cum Mercurio, crocatu Mynsichtii, &c. donec redierit in statum planè naturalem: cæterum extirpandus.

Pustulæ & Cancri dicti Mercurialibus erodendi ad vivum usque, tum sensim lenioribus sanantur iisdem.

Semper autem utendum (N. B.) iisdem ferè internis ac (No. 1. 2. 3. ad 8 in margine) præscript.

Fluor albus in mulieribus curatur iisdem 1. 2. 3. & in marg. notatis.

Sed præcipue fotibus detergentibus, validis & mercurialibus.

Ubi vero pustulæ ubique dispersæ, dolores aruum, nocturni labores, bubones magni, salivatio mercurialis requiritur.

De hisce lege morbos contagiosos in fundamentis meis, pag. 129, 130, 131, 132.

De FEBRIBUS in genere.

1. **F**ebbris, frequentissimus morbus, inflammationi individuus Comes, plurium Morborum, Mortis, & sæpe Sanationis optima causa, nunc explicanda.
2. Cujus, quia abdite habetur natura, summâ ope cavendum ab omni Errorè, in illâ indagandâ.
3. Errori tamen facilem hic occasionem præbet ingens numerus Symptomatum, quo plerumque stipatur, & sine quibus tamen Febris esse potest.
4. Ut ille vitetur Error, opus erit ex infinitis (3) illa Phænomena sola eligere, quæ omni Febrì semper adsunt; quorumque cognita præsentia omnes Medicos docet, Febrim adesse, quorum absentiam judicant hominem à Febre immunem esse.
5. Deinde ex his detectis (4.) ritèque expensis, naturâ Febris individua invenienda erit.
6. In omni Febre *horripulatio, pulsus frequens, Calor*, vario Febris tempore, vario gradu adsunt.
7. In qua Febre hæc tria (6) frequenter & cum periculo decurrunt, illa Febris *acuta* dicitur.
8. Ubi tardè, idque cum periculo, vel sine eo, *Lenta* vocatur.

9. Utraque (7. 8.) communis sive Epidemica, vel huic illive homini singularis.

10. *Acuti Febriles* morbi vocantur, quos dicta Febris (7.) comitatur, *Chronici Febriles* autem in quibus adest Febris (8.)

11. Hinc illorum omnium (10.) explanatio pendet a cognitâ prius Febris naturâ.

12. Quæ petenda ex consideratione trium Communium Symptomatum (6).

13. Quæ (6.) quidem in omni Febre adsunt, sed sola frequentia pulsus adest ex his omni Febris tempore, ab initio ad finem, eâque sola Medicus præsentem Febrem judicat.

14. Adeoque quicquid de Febre sic novit Medicus, id vero omne frequentiam pulsum solâ cognoscitur.

15. Causa ergo frequentia hujus (14) proxima est pariter causa Febris, sic cognitæ, proxima.

16. Ergo frequentior Cordis contractio.

17. Ergo frequentior reciprocus influxus liquidi Venosi & Cerebellosi in Musculum & cava Cordis.

18. Omnis serè Febris, hætenus observata, quæ à causâ internâ oritur, incipit primo, cum sensu Frigoris, concussionis, horripulationis, majori, minori, brevi, diuturno, interno, externo, pro varietate Subjecti, Causæ, Febris ipsius.

19. Quo tempore (18.) frequens, parvus, sæpe intermittens pulsus, pallor sæpe extremorum, frigus, rigor, tremor, insensibilitas.

20. Unde liquet, stagnare tum humores Sanguineos in extremis vasculis, & simul tamen causam Cor irritantem (17.) adesse.

21. Ex quibus (20) causa omnium Phænomenon (18. 19.) tum apparentium intelligitur.

22. In omni Febre, his (18. 19. 20.) prægressis oritur Calor, major, minor, brevis, diuturnus, internus, externus, universalis, vel loci, pro varietate Febris.

23. Qui (22.) quum sequatur Febrem jam natam, patet magis ejus Effectum quam Causam esse vel naturam.

24. Adeoque frequentior Cordis contractio, cum auctâ resistantiâ ad capillaria, Febris omnis acutæ ideam absolvit.

25. Horum vero (24.) utrumque in animali vivo produci potest ab causis numero & varietate infinitis; tumque vel simul, vel seorsum fieri; unoque nato, facile alterum sequetur.

26. Quare Febris causa proxima (24.) infinitas Causas pro suis proximis agnoscit.

27. Quæ tamen dividuntur, quod vel singulares sint cuique; vel universales; pluribusque communes, quæ plerumque aëri, victui, vitæ eidem debentur.

28. Ergo Febris causæ singulares sunt, vel Epidemicæ.

29. Propriores singulares causæ (26.) referri possunt ad quædam Capita. *a.* Ingesta acria, Cibi, Potus, Condimenti, Medicamenti, vel veneni titulo; eadem donata hac proprietate, ut digeri, moveri, excerni nequeant; ut eâ copiam assumpta, ut irritent, suffocent, obstruant, putrescant. *b.* Retenta intra Corpus, quæ excerni solebant, ob frigus animi, affectus tristes, Cibos, Potus, Medicamenta, Venena, Quietem, Exercitia solita remissa, Obstructiones, &c. *c.* Gestæ, ut motus nimius Animi vel Corporis, Calor,

Calor, Æstus. *¶* Applicata externa, acris, ro-
dentia, pungentia, lacerantia, urentia, inflam-
mantia. *¶* Quæ humores eorumque Motus val-
de immutant, ut multa externa vel interna, Fa-
mes, Evacuatio, Pus, Aqua, Ichor Hydropico-
rum, Empyicorum, Serum acre alicubi collectum,
Bilis accensa, Inflammatio, Suppuratio, Gan-
græna, Cancer, vigiliæ nimix, acriora cujuscun-
que rei studia, Venus nimium culta, &c.

30. Febris effectus, celerior liquorum expulsio,
propulsio, stagnantium agitatio, omnium per-
missio, resistentis subactio, coctio, secretio cocti,
crisis ejus, quod stimulo & coagulo Febrem
produxerat; Sanorum mutatio in morbosam in-
dolem, aptam ferre ea, quibus minus assuetus
erat æger; sitis, caloris, doloris, anxietatis,
debilitatis, lassitudinis, gravitatis, *dyopexias* pro-
ductio.

31. Quo lentor citius solvendus (20.) & irri-
tatio brevius sopienda (17.) eo febris levior,
brevior, magis salutifera, & contra. Quin e-
tiam pro vario utriusque gradu, & concursu,
varia erit.

32. Atque hinc Febris sæpe medicamenti
virtutem exercet, ratione aliorum morbo-
rum.

33. Hinc principium, augmentum, status,
declinatio, crisis, mutatio, sanatio febris, varia
sunt in ipsis acutis & singularibus.

34. Febris desinit in mortem, alium morbum,
atque sanitatem.

35. In mortem, vitio destructi per nimiam
vim solidi; aut pacato liquidi ita depravati, ut
vasa obstruat vitalia, aut ea, per quæ nova li-
quida

quida in locum perditorum ingeri debent. Hinc inflammationes, suppurationes, gangrenæ febriles in visceribus vitalibus, corde, pulmonibus, cerebello; vel ulcera aphthosa in primis viis causa frequens mortis ex febre.

36. In alium morbum desinit, dum vel agitatione nimia vasa lædit, & liquidiora dissipans reliqua inspissat, vel nimis debili actione impar est resolvendo suâ vi coagulato; vel deponendo materiam criticam in vasa quædam obstructa, dilatata vel rupta; hinc maculæ rubræ, pustulæ, erysipelas, morbilli, variolæ, phlegmonæ, bubones, parotides, abscessus, gangrenæ, sphacellus, scirrhus.

37. Terminatur in sanitatem; primò, quoties materialem febris causam suâ vi subigit, solvit, mobilem reddit, insensibilis perspirati specie expellit, simulque impetum suum æquabili circulatione redditâ, sopit. Hæc est resolutionis via similis fere in toto, ut prius dictum de parte (29.) Aut etiam secundò, si materia mali ejusdem vi febris subactâ, soluta, mobilis reddita, tamen aliquam retinet dotem, quâ æquabili circulationi repugnat, vasa stimulat, hiuc excitatâ sensibili quâdam evacuatione expellitur; hinc sudor, saliva, vomitus, diarrhæa, urina, post coctionem & statum, fere intra quatuordecim dies factâ crisi.

38. Tandem si materies mali ejusdem vi febris subactâ, soluta, morbis reddita, sanis iterum assimilata humoribus fluit sine ulla crisi, aliove modo.

39. Genius, discrimen, duratio febris acutæ, si observantur ab initio, per adscensum usque
ad

ad statum, docent ejus exitum, mutationem, finem.

40. Ideoque ex omnibus his (r. 40.) generalia diagnosios & prognosios in febribus facile elici queunt.

41. Curatio optima febrium generalis obtinetur, si 1. Vitæ ejusque viribus consulitur. 2. Acre irritans corrigitur, expellitur (17.) 3. Lentor dissolvitur, expellitur (20.) 4. Symptomata mitigantur. (39.)

42. Vitæ & viribus consulitur, cibus & potibus fluidis, facile digerendis, putredini adversis, siti contrariis, appetitui citando idoneis, causæ morbi cognatæ appositis.

43. Cibus dandus eo tempore, quo abest febris, aut quo ejus impetus saltem erit lenior.

44. Et quidem copiâ parcâ, sæpe repetitâ: ne nimis laborare cogantur viscera mutanturve.

Copia determinatur & vis cibi. 1. Ex prævisa duratione febris (31, 32, 33, 39, 40.) ad dies. 1, 4, 7, 9, 11, 14, 21, 30, 40, 60. Debet enim tantum dari quo vires sustineri queant, ut sufficiant coctioni & crisi. Quo brevior morbus, eo minus & debilius offerendum, & contra. 2. Ex ætate ægri cognita; quo enim origini propiora vel senectuti summæ, eo difficilius in ediam ferunt animalia. 3. Status & vehementia si cognoscuntur, varium copiâ & virtute cibum postulant: in ætate tenuissima & pauca; in adscensu & descensu eò plus & meraciùs dandum, quo magis ab eâ distat morbus. 4. A loco quem æger incolit, qui enim æquatori vicini tenuem victum

victum facile, polis autem propiores difficulter eum ferunt. 5. Ab anni tempestate, quum ætas tenuissima, hyems validiora petat. 6. A consuetudine ægri, & temperie ejusdem naturali; qui enim sanus lautissimus usus ea facile diffiat, æger pluribus eget ob vasa & viscera his assue-ta. 7. A sensu levi, vel grave assumpta se- quente.

46. Acre irritans externè hærens (ut vitri, metalli, ligni, lapidis, ossis fragmenta acuta aut stimulantium, vesicantium, causticorum, vene- norum applicata) cognitum, quantocyus aufe- rendum: dein ille locus, cui inhæserunt, & læ- sus inde est, fovendus erit lentis, mucosis, oleosis, blandis; anodynis, leniter aperientibus.

47. Acre irritans internè hærens (ut inflamma- tionis, suppurationis, gangrænæ, sphaceli, canceri, cariei ossis, ichoris, puris lymphæ acris & stag- nantis acrimonia) tolli, vel corrigi debet juxta leges Artis.

48. Acre irritans in ipsa liquida inductum, usu sex rerum non naturalium tolli vel corrigi potest, & debet pro suâ indole variâ cognitâ, variis auxiliis.

1. A motu nimio; quiete corporis & animi, humectantibus, diluentibus, blandis lenienti- bus.

2. A nimio calore Aëris; temperando illum exhalatione frigida; maximè plantis nonnullis, huic negotio propriis, potu aquæ subacidæ le- viter nitrosæ, cum vini subaciduli pauxillo, cibo subacido, leviter demulcente, parum solito; medicamentis vero similibus.

3. A

3. A nimis humido Aëre, largo foco ex aromaticis resinosisque lignis, exhibitione aromaticum.

4. Ab Aëre acri putrefaciente; hunc emendando accenso nitro, pulvere pyrii, vapore acetii, sale prunis insperfo.

5. Ab animi affectibus; hos sedando ratione, contrariis affectibus, varietate objectorum, anodynis, opiatis.

6. A cibus acribus acidis; id acre diluendo, demulcendo, absorbendo, immutando in salem compositum; aquosa, gelatinosa animalium, oleosa, croacea, ostrocodermata, lapides animalium, terræ pingues, sales alcalini fixi, volatiles, simplices, compositi id efficiunt.

7. A cibus copiâ peccantibus, stomachum constringentibus; dilutione, inediâ, vomitu, solutione alvi.

8. A potu acri fermentato, vel fermentante tollitur iisdem remediis (No. 5. 6. hujus.)

9. A nimia vigilia; curatur iisdem (No. 1. 2. 5.)

10. Si a retentis intra corpus excrementis, hæc reddenda fluxilia; viæ lubricandæ, emissaria aperienda; vires expellentes stimulantur, augendæ; hæc faciendæ per externa, interna.

49. Emissaria aperiuntur, solvendo impactum, laxando obstructum; id balneo, fotu, frictu, abrasione pilorum, mundatione cutis fit, epispasticis, alexipharmacis.

50. Id quod ad extrema vasorum conicorum stagnat ex nimia sanguinis copiâ, quâ vasa comprimuntur, reducitur in fluorem immittuntur san-

sanguinis copiâ per sectionem venæ ; id docent signa plethoræ. Vid. *Fundament. Medic.* p. 183.

§1. Quod ibi hæret ad extrema capillaria ob fibras horum spâsmo contractas & hinc arctatas, solvitur laxatis fibris ; quod fit humectantibus, lenientibus, diluentibus, resolventibus, abstergentibus, & acri contractionis causâ ablatâ, quod fit remediis aquosis internis, externis, tepidè applicatis vel assumtis, insulis levissimis, & blandissimis oleosis similiter adhibitis.

§2. Quod hæret ob visciditatem & lentorem proprium, solvetur variis remediis, quorum primum vis ipsius febris ita moderatâ, ut valeat coagulum hoc solvere (30. 32. 36. 37.) adeoque hic requiritur, ut sic temperetur impetus
 α. ne inflammationes, suppurationes, gangrænas sphacelosve queat producere (35) cujus periculum imminere docet vehementia symptomatum, maximè caloris, comparata cum virtute vasculorum. β. Neve nimio motu dissipentur liquida : id vero denunciat siccitas nariam, oculorum, oris, gutturis, linguæ, raucedo, arida cutis, urina parcius, pulsus parvus, frequens, in æqualis. γ. Neque ut ante coctionem torpeat nimis ; ita ut materiam morbi nequeat subigere, solvere, movere, secernere, excernere : id cognoscitur si languent actiones vitales omnino, necdum apparente signo pepâsmi.

§3. Si enim exorbitareprehenditur, moderamen fit abstinentiâ, victu tenui, potu aquæ, aëre frigidiusculo, animi affectu leni, venæsectione, enemate refriger. medicamentis blandis aquosis, glutinosis, refrigerantibus, anodynis, opiatis.

54. Si segnior apparet, excitabitur ope caridacorum defumtorum ex cibo potuque meracioribus, aere paululum calidiore, animi affectu magis excitato, medicamentis acrioribus, volatilibus, aromaticis, fermentatis, frictione, calore, motu musculari, balneis, fomentis.

55. Alterum post primum (52.) remedium quo visciditas tollitur, est elateris in vasis restitutione, minuto liquido per missionem largam, citam, ex magno vulnere, sanguinis, aucto deinde, vel cito motu per stimulantia.

56. Tertio idem viscidum, fluidum redditur diluendo, potu, Balneo, Fotu, Clysmate, aquosis, tum simul fricando.

57. Agunt ea optime, si calida, aquosa salita, aromatica, amara, lactescentia, frigida sumuntur.

58. Quæ (56. 57.) ut benè citò, tutò, validè agant, missio sanguinis præmissa prodest, nam parat ingressum, miscelam, actionem.

59. Simul ac viscidum his (52. 53. 54. 55. 56. 57. 58.) solutum, iisdem continuatis, vel auctis pellitur, & expellitur: sed & sæpe jam emendatum expulso non egebit. (37. No. 1.)

60. Symptomata ex Febre acutâ singulariora imprimis hæc sunt: Frigus, tremor, anxietas, sitis, nausea, ructus, vomitus, debilitas, calor, æstus, siccitas, delirium, coma, pervigilium, convulsio, sudor, diarrhæa, pustulæ, inflammatoriae, sive Exanthemata febrilia.

61. Quæ omnia (60.) orta ex Febre (24. 30.) ut suâ causâ hâc ablata (37. 38. 41. ad 60.) cessabunt, adeoque si ferre queunt tam diu sine peri-

periculo vitæ, singularem curationem vix requirunt.

62. Quin sæpe oriuntur ex conatu vitæ se disponentis ad crisin, vel ad materiæ criticæ excretionem, tum hæc præcedunt, comitantur, sequuntur, nec turbari debent.

63. Si vero intempestiva, nimis sæva, quam ferri a vitâ possint, aut ab ægri patientiâ, vel aliud gravius malum productura sunt, tum singula sunt lenienda suis remediis propriis, habitâ semper ratione causæ (29.) & status (31.) Morbi ipsius. Jam singula symptomata examinabo.

Frigus Febrile.

64. **F**Rigus in Februm acutarum initiis ponit attritum liquorum in se mutuo, & in vasa, minorem; motum circulatorium imminutum, liquidum ad extrema stagnans; cor minus contractum; minus evacuatum; spiritus cerebelli minus influentes.

65. Efficet, si diu manet validum, polyposas in vasis majoribus, circa cor concretiones; in minoribus vero, expresso suo liquido, evacuationes; hinc multa & gravia mala in utriusque.

66. Hinc patet, quid designet, quid præfagiat, Et cur quo magis initio frigus, eò periculosior

Fe-

febris? In Peste incipiente frigus summum, progressâ calor maximus?

67. Id frigus omni eo quod validè stimulat, quocunque demum titulo tentatum, dedit sæpe insanabilem postea inflammationem. Hinc Salina acria, aromatica, oleosa, vesicantia & similia damnosa sunt.

68. Optimè autem curatur modo seq.

R. Aq. hord. ꝑij.

Cristal. mineral. ꝑiiij.

Aq. Epiden. ʒij.

Syrup. pocon. C. q. s. ad gratiam M. F.

Julap. de eo bibat, sumend. Bolum seq. 6tq. quâque horâ repetend.

R. Cristallor. mineral. ʒß.

Tartar. vitriolat. gr. vii.

Conserv. fruct. cynost. & spir.

Vitriol. an. q. s. M. F. Bolus sumend. & superbib. haust. julap. ante præscript.

R. Capitis ovis mactat. cum lana confract. (demptis linguâ & cerebro) coq. in aq.-f. q. ad fʒvj.

F. colatura pro Fotu, Vapore, Balneo, Lotione.

R. Ol. pulmæ ʒij

Ol. macis per expression. spir. Lavend. C. an. ʒj.

M. F. Frictio blanda.

69. Quibus (68.) statim applicatis; sæpe maxima mala illico curantur (65.)

Tremor Febrilis.

70. **T**remor ponit musculorum vacillationem inter tonum & laxationem; causas tendentes & laxantes brevi, & involuntarie sibi mutuò succedentes, influxus arteriosos & nervos, nunc contingentes, nunc absentes, adeoque initio morbi quietem utriusque liquidi; in fine saepe nimiam horum absentiam, post dispendia nimis magna.

71. Efficit diu perseverans impedimenta circulationi humorum, & vitia inde pendentia.

72. Inde diagnosi & prognosis ejus habetur, & liquet cur tremor cum frigore? (64.) Cur ingens tremor adeo malus? Cur in animi affectibus majoribus tremor? Cur circa mortem? Cur ab evacuatione omni nimis magna? Cur a nimio potu quocunque?

73. Curatur restituto aequali fluore & pressione liquidi arteriosi in arterias, cerebellosi in fibras motrices: id obtinet in morbi initio usu eorum quæ lentorem solvunt, vires reddunt (49. ad 60.) in fine per ea, quæ liquida perditâ subito restitunt, fibras roborant & viscera.

Hunc in finem sic præscripsimus.

R Pulv. è chel. cancror. comp. ℞j.

Rud. Serp. Virg. gr. vii.

Antimon. diaph. gr. xv.

Con-

Confect. Fracastor. 3ss.

Syr. croc. q. s. M. F. Bolus 6tâ quâque horâ
sumend. superb. haust. julap. seq.

℞ Aq. cerasor. n. borrag. meliss. an. ʒi j.

Poeon. C. cordial. Saxon. an. ʒj.

Marg. pp. ʒiij.

Sach. crist. q. s. M. F. julap.

Bibat haust. freq. in intervallis, incepta Dia-
phoresis haustulis Zythogala vel cerevis. cum ma-
cis aliquantulum incoctis, & subinde repetitis
continuanda est.

℞ Bol. ammen. ver. corall. supr. preparat. an.

ʒij.

Confect. Fracastor. ʒj.

Aq. theriacal. ʒij.

Cerasor. nigror. ʒij.

M. pro duâbus dosibus, sex horarum interval-
lo assumenda.

℞ Aq. hord. ʒij.

Syrup. de rub. Idæo ʒiij.

Papav. alb. ʒiij.

Spir. fal. dulc. ʒij.

M. F. Julapium in intervallis duarum dosium
bibend. ad libitum.

Horum usu procedat lentè & cautè a primo ad
ultimum gradum.

Anxietas Febrilis.

74. **A** Nxietas pro causa habet sanguinis ex corde egressum impeditum; adeoque per fines pulmonales, aut Aortæ impossibilem transitum; aut spasmum vasculorum contractorum aut materiem inflammata transire ineptam; similia orta vidimus ex impedita circulatione sanguinis per venam portarum ex iisdem causis; unde quum omnis sanguis venosus, a cœliacis & mesentericis arteriis allatus redire non possit, stagnet, vasa extendat, arterioso fluxui resistat, & omnia hinc nata & nascitura mala producat, liquet ambas has anxietatis causas in omni acuto morbo quam severissime observandas & curandas esse.

75. Si anxietas ergo talis (74) diu persistat, circa vitalia producet polyposas, concretiones, inflammationes, gangrænas subitaneas, cum intolerabili angustia, & morte cito subsequente: Si autem hæsit in hypochondriis, tum maximum sensum ægritudinis circa stomachum pariet, reliquis visceribus minus acutè sentientibus; dein putrefactiones subitaneas sanguinis in his vasis amplis, minusque validis, unde gangrenæ, hepatis putredo, dysenteria a putrefacto lethalis.

76. Inde optimè novit Medicus quod anxietas talis (74. 75.) pro sua causa & natura ponat, quidque inde prælagiendum sit; simulque distinguet ab uno affecto genere nervoso, absente febre antegressa, & inter eam quæ ab inflammatione acutâ, quæ tum per sua signa prius se prodidit; inde comparans hæc cum vehementiâ, duratione, loco hujus mali, cuncta prudenter detegere poterit. Cum in omni fere morbo circa mortis articulum ultimo tragœdiam claudit? Cur spasmodica anxietas parum, inflammatoria maxime periculosa est? Cur inquietudo, jactatio, suspiria, anhelatio, pervigilium in morbis inflammatoriis, suppuratoriisque, mortis prænunciâ?

77. Hinc patet quàm varia requiratur curatio ad sævitiam hujus mali leniendam, quæ tamen omnis cognoscitur & applicatur cognitâ prius indole ipsius symptomatis. Ubi ergo advertitur affectio Spasmodica causa esse: hæc tollitur, v. s. vesicatoriis, & alexiteriis opiato mixtis.

℞ Pulv. è chel. cancr. C. ℥j.

Antimon. diaph. gr. viii.

Castor. gr. v.

Croc. Britannic. gr. iij.

Cum confect. Alkerm. q. s.

M. F. Bolus sumend. 3tiâ vel 4tâ quâque horâ superbib. haust. decoct. seq.

℞ Rad. eryng. scorzonæ. Hispanic. an. ℥ij.

Chin. ℥ss.

Passular. minor. ℥iss.

Coq. in aq. fontan. lbvi.

Ad. lbiv..

Infund. Cinamom. acut. ℥ij.

Sem. foenic. ℥ss.

T 1

A

F. Apozema de quo liberè bibat.

Mittatur sanguis de novo & repetatur ad animi ferè deliquium.

Applicentur plura Epilpastica internis femoribus & brachiis.

Dentur Vomitoria, Purgantia, &c.

Sedenter animi affectus.

Laxentur fibræ, vasa, viscera.

Compescatur vis liquidi nervosi, per anodyna & narcotica.

Ubi advertitur affectio inflammatoria, eadem profunt ut supra sunt præscripta. Huc præterea maximè facit potus largus, calidus, aquæ mulsæ, farinosæ, nitrosæ, subacidæ, leviter aromaticæ; clysmata sæpè parvâ copiâ injecta, & diu, si fieri queat, retenta.

78. Si vero ullibi, hic profecto mali atrocitas citam tutamque medelam efflagitat.

Hiscè tam succinctè & tam methodicè & breviter quam mihi licuit descriptis ad Febras intermittentes properabo, quas quoque breviter attingere in animo habeo, relictis reliquis acutarum febrium symptomatibus, viz. *Sitim Febrilem*, *Nauseam Febrilem*, *Vomitum Febrilem*, *Debilitatem Febrilem*, *Calorem Febrilem*, *Delirium Febrile*, *Coma Febrile*, *Convulsionem Febrilem*, *Sudorem Febrilem*, *Diarrhæam Febrilem*, *Exanthemata Febrilia*, *Febrem Continuum*, *Febrem Continuum-Putridam*, *Febrem Ardentem*. Mitto Lectores ad clariss. Sydenhamium, ad Archibaldum Pitcairnum Scotum, cæterosque in Scholâ Medicâ viros illustres; si tempus & otia dentur, hæc alio tempore (si vita supersit) volente Deo, tractabo.

Febris Ardens.

QUas inter, Causas sive Ardens dicta Febris meretur, singulatim discuti ob frequentiam, discrimen, sanandi laborem.

Hujus Symptomata primaria, calor, ad tactum ferè urens, inæqualis diversis locis, ad vitalia ardentissimus (in extremis remissior, imo aliquando frigus) ipsum aërem expiratum incendens; siccitas in cute tota, naribus, ore, lingua; respiratio densa, anhelosa, citâ; lingua licca, flava, nigra, exusta, aspera; Sitis inexplebilis, sæpè subito sublata; fastidia cibi, nausea, vomitus; anxietas, inquietudo, lassitudo summa; Tussicula, Delirium, Phrenitis, Pervigilium, Coma, Convulsio, diebus imparibus exacerbationes.

Causa labor nimius, æstus solis, sitis tolerata diu, usus calefacientium, fermentatorum, aromaticorum acrium, v. nimia, delassatio immodica, maximè æstate, &c.

Decursus talis; tertio & quarto die sæpè Lethalis, septimum raro transit si perfecta, solvitur sæpè hæmorrhogiâ, (quæ si tertio vel quarto die, Lethalis) hæc prænnunciatur cervicis dolore, temporum gravitate, tenebrosa caligine, præcordiorum contentione sine doloris sensu, invitis lacrymis sine lethali signo alio, rubore faciei, pruritu narium, optima sit die decretorio; solvitur

tur & die decretorio, Vomitu, alvo, sudore, urina, sputo crasso; accessio die pari pessima, si id ante diem sextum; urina nigra, pauca, tenuis huic Lethalis; Lethale sanguinis sputum; Lethalis sanguinis mictus, Deglutitio læsa mala, externorum refrigeratio pessima, facies rubra & sudans mala; paroris non suppurans exitialis, alvus nimis laxa Lethalis; cum tremore abit in delirium, inde in mortem, transit in peripneumoniam sæpè cum delirio, post gravia intestinorum tormina quæ oritur, pessima; solvitur criticè cum rigore.

Quibus præmissis, facile hic morbus cognoscitur: neque de ejus causa propiori & proxima ambigetur: est enim a sanguine orbatò parte blandiori, liquidiori, inflammatione per universum corpus, viribus validioribus. quin prognostica non infirma hinc deducuntur.

Curatio exigit aërem purum, frigidum, renovatum læpius; integumenta minime suffocantia vel aggravantia corpus: situm corporis erectum sæpius, potus copiosos, blandos, demulcentes, subacidos, acidos, calidos.

℞ Rad. scorzoner. Hispanic. ʒij.

Tormentill. ʒj.

C. C. ʒvi.

Coq. in aq. fontan. ℥iij. ad ℥iij.

Colatur. add. Syrup. de Limon. ʒiij.

M. F. Apoz.

℞ Cristallor. mineral. ʒss.

Conserv. fruct. Cynosb. ʒij.

Ol. Sulphuris per Campan. gutt ij.

F. Bolus sumend. 4tâ quâque horâ superbib. hautt. Apoz præscript.

Curatio porro exigit cibos leves farinaceos, hor-

hordeaceos, avenaceos ex fructibus acidis confectos; Venæsectiones si morbi initium, plethoræ indicia, inflammationis singularis signa, &c.

Clysmatum blandorum, diluentium, laxantium applicationem repetendam.

Si anxietates adsint vel signa delirii, &c. dictu incredibile est quam proficuos effectus afferunt vesicantia. Quapropter in tali casu

R. Emplastr. Epispastic. ampl. & acr. satis. no.

I. 3. 5.

Applic. inter scapulas: internis femoribus, brachiis, &c. pro re natâ.

Ad solvendas incipientes coagulationes, stagnationesque in quocunque morbo, qualibet ætate vix ullum præstantius & ita celeriter agens observavi remedium quam vesicantia.

Hisce add. Medicamenta alvum lenissime laxantia, aquosa, blanda, nitrosa, grato acore sapida.

E. g. R. Aq. hord. (cui flaved. cortic.aurantior. incoxerint) ℥ij.

In qua dissolv. mann. culabr. ℥ij.

Plus minus pro ratione virium & ætatis.

Cremor. Tartar. ℥iv.

Colaturæ add. Ol. sulph. vel succ. Limon. q. s. ad gratam aciditatem.

Quibus qui adjunxerit dicta in Regulis universalibus de Curâ acutarum, harumque symptomatum liquido perspecta habebit ardentis febris cujuslibet remedia.

Febris Intermittens.

79. **E**X præcedentibus igitur patet, quid sentiendum de Februm acutarum varietate : nam quæ motum febrilem semel excitatum uno impetu ad finem perducunt, illas *Febras continuas* vocamus : quæ febres per vices impetum remittunt, & demum excitant, ut semper duret febris, illas *Continuas Remittentes* vocamus : quæ vero per vices impetum remittunt ut plena & perfecta inter duos quosque Paroxysmos intercedat, illæ vocantur *Febres Intermittentes*. Febris intermittens diagnosis patet : distinctio in variis classibus facilis, utpote soli temporis differentia innixa.

81. Tamen scire debemus hanc in genere esse Vernalem, quæ a Februario in Augustum, & Autumnalem, quæ ab Augusto in Februarium dominatur.

Distinctio necessaria ob varios mores, symptomata, exitus, durationem, curationemque Febris ; quin una aliam fugat.

81. Quin & sæpe initio Autumnis æmulantur exactè indolem continuarum, ob longiores & duplicatos paroxysmos, dum tamen indoles & curatione diversæ sunt.

82. Incipiunt cum oscitatione, pandiculatione, lassitudine, debilitate, frigore, horrore, rigore, tremore, pallore extremorum, respiratio-

ne

ne difficillimâ, anxietate, nausæâ, vomitu, pulsu citato, debili, parvo. Hæc prout majora, pluraque simul, eo febris peior, atque in subsequente tempore calor, & cætera symptomata pejora: & hic gradus febris primus, incremento respondens continuarum & reliquorum maxime periculofus. Urina tum ut plurimum est cruda & tenuis.

Hunc statum (83.) excipit alter, incipiens cum calore, rubore, respiratione forti, magnâ, liberaliore, anxietate minori, pulsu majori, robustiorique, siti magna, dolore artuum & capitis magno, urinâ plerumque rubrâ respondet *axi* februm continuarum.

85. Tum ultimò ingens plerumque sudor, remissio omnium symptomatum, urina crassa, sedimentum lateri contuso simile, somnus, *axi*, lassitudo, debilitas.

86. Febris intermittens sua tria tempora (83. 84. 85.) percurrent, fibris minimis vasculorum & viscerum magnam vim infert, stagnando, obstruendo, coagulando, pellendo, resolvendo, attenuando; hinc debilitantur vasa, morbosa fiunt fluida, eo imprimis genere mali, quo partes minus assimilatas nec æqualiter mistas habent; ex quibus simul acrimonia oritur; unde ab omnibus simul facillima in sudorem proclivitas multum debilitans, ipso viscido sanguinis transudante; tum urina mire crassa, turbida, jumentosa, pinguis; similis saliva, inde debilis, solutus, vix cohærens sanguis optimâ parte spoliatus, residua acer & crassus simul; adeoque ex laxis vasis, & crassis acribusque fluidis hæc febres diuturnæ: dein aliquando terminantur in chronicos, scorbutum, hydropem, icterum, Leucophleg-

phlegmariam, tumores scirrhosos abdominis, & quæ hinc sequuntur mala.

87. Cæterum, nisi malignæ (86.) corpus ad longævitatē disponunt, & depurant ab inveteratis malis.

88. Unde post accuratum examen totius Historiæ Febr. intermittētiū (79. ad 88.) causa proxima constituitur viscositas fluidi arteriosi, superveniente deinde causâ quâcunque velocioris & fortioris cordis contractionis, atque resolutionis ejus quod stagnaverat.

89. Adeoque, quum ordo hic (83. 84. 85.) semper in Febre intermittente obtineat, videtur is qui primum tempus (83.) & primam causam (88.) superare possit, etiam totum illum paroxysmum posse tollere.

90. Deinde, quum infinitæ causæ, eæque satis exiguæ possint primum statum (83.) Febris perfectæ intermittētis (79.) ejusque causam (88.) producere, atque tales plurimæ in ipso corpore nasci, crescere, & dato tempore adolescere queant, ut in omnibus in corpore natis, atque secretis liquoribus sit; difficilius est ex infinitis impossibilibus natam jam distinguere, quam unam possibilem excogitare, quâ positâ, ratio periodorum dari ex legibus œconomix nostræ possit, id autem examinanti patescit.

91. Curatio ergo exigit, ut aperientibus salinis, alcalicis, aromaticis, mineralibus, diluentibus, oleosis, blandis, calore, motu, foru, frictione utamur tempore *anæsthesiæ* vel & in statu descripto (83.)

92. Quin abundanti colluviei in primis viis purgans vomitoriumve prodest tollendæ; dando ante paroxysmum eo spatio, quo ante hunc affectum

ctum præstet. Id faciendum cognoscitur ex victu, morbis, symptomatibusque prægressis, nausæa, vomitu, ructu, tumore, halitu sordibus linguæ, gutturis, palati, *visc. &c.* absolutâ operatione dato paregorico sedatus sit tumultus ante accessum febris.

93. Ut & prodest idem (92.) dum stimuli instar movet utrumque (92.)

94. Aliter nocet (92.) dum debilitat, liquidissima elicit, digestiones hic præcipue necessarias, turbat; sicque diuturnitatem morbi, vel & ipsam mortem producit.

Frigus & Febris sudorifero hic tollitur sæpe; dum aliquot ante tempus cognitum futuri paroxysmi horis, liquido aperiente, diluente, leviter narcotico repletur corpus ægri, dein unâ horâ ante accessum febris excitatur sudor & continuatur, donec binis elapsæ sunt horæ ultra tempus initii paroxysmi.

95. Hinc & Venæsectio nocet per se semper, prodest, alias casu, ut & tenuis & exacta diætâ.

96. Dum febris in statu (84.) indicantur aquosa, calida actu, subacidis aperientibus nitrosisque blandis aperientibus, quiete, calore moderato tunc æger eger.

97. Ubi crisi paroxysmus solvitur (85.) prodest ptisanâ vinosâ, jusculis carniûm, decoctis temperatis sudori urinæque reddere materiem: sicq; hæc non vi caloris, medicamentorum calidiorum, stragulorum exprimere, sed copiâ auctâ promoverè quam blandissimè & diu.

98. Porro symptomati urgenti occurratur, juxta regulas in acutis datas, *vis vitæ in justo moderamine consistit.*

99. Sublata febris victu analeptico medicamentis corroborantibus ager reficiendus, dein aucto robore purgandus aliquoties.

100. Si autem febris Autumnalis vehemens; corpus ex aegritudine debile, morbus jam aliquo tempore duravit, neque adsint internæ inflammationis, neque Collecti alicubi puris, neque obstructi admodum hujus illiusve visceris, Cortice Peruviano abigetur, pulveris, infusi, extracti, decocti, Syrupi forma, cum propriis specificis tempore *tempore*, debito ordine, dosi, regimine adhibito.

101. Ut singularis fiat Curatio singularum febr. intermittantium, notetur. 1. Intermittentes veras quo minori spatio quiescunt, eo finiri citius, & sic contra. 2. Eo itidem plus accedere ad acutum genus, & in has mutari. 3. Causam forte eo mobiliorem & copiosorem habere. 4. Hinc Vernales superveniente calore sponte solvi. 5. Autumnales accedente frigore, incrementum. 6. Inde liquere quibus febribus medicina facienda & qualis.

Fundamentis Medicinæ cum Appendice jam fideliter finitis & una collaris, quis est qui non admiratur Artem Medicam? Illa enim agit, ut nobilissima pars Hominis vigeat sapiatque, cujus arbitrio honesta & magna geruntur. Quis enim æque pertinax vitæ abstemiæ & sobrietatis monitor? Medicina. Quis enim excellentior iræ moderandæ, Tristitiæ fugandæ, crapulæ vitandæ, temperandæ Veneris Author, quam Medicina? Accedit quod quicquid in homine eximium est, Artes, Scientiæ, Disciplinæ, quicquid

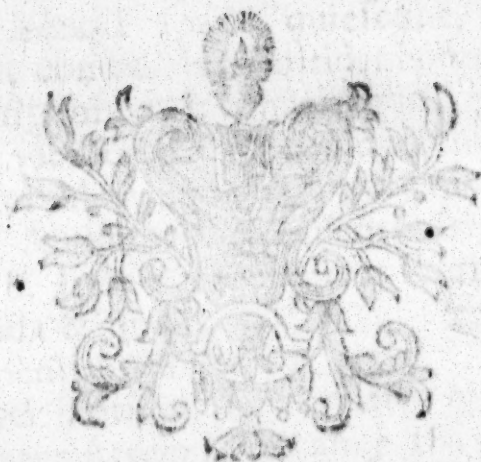
quid in eo Virtutis, aut Eruditionis, id omne Nobili huic Facultati deberi, quis non videt?

Fundamentorum nostrorum Medicinæ bonum fecisti usum, & gratulor tibi de successu felici.

FINIS.

1
P
M
L
n
a